

בצרון

ירחון למדע, לספרות ולבעיות הזמן

נוסד על-ידי חיים טשרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

העורכים: צבי וולפסון, פנחס חורגין

חבר-המערכת בארץ ישראל — שמעון הלקין

מנהל-המערכת: משה טשרנוביץ

שנה י"ח (כרך ל"ו) אולול, תשי"ז חוברת ח' (196)

תתוכן:

- 147 על שמעון ראבידוביץ צבי וויסלאבסקי
- 156 ר' ניסי אלנאהארוואני ודרכו בפיט שמעון ברנשטיין
- 164 בגלגל הקיץ (שירים) גבריאל פרייל
- 165 קבוצת אגרות אחד העם (סוף) יוחנן פוגרבינסקי
- 172 פרויד בספרות הרבנית א. שאולי
- 176 "יודאיקה" אבא אחימאיר
- 181 תינוק שנשבה (סיפור) יעקב טארקוב-נעמני
- באספקלריה זעירה
- 184 תשקיף הספרות העתית במדינת ישראל ב. י. מ—י
- הערכות ודברי בקורת
- 187 "בשבילי הספרות והמחשבה העברית" ד"ר יהודה רוזנטאל
- 192 דניאל פרסקי בן השבעים פינחס פלאי
- רשימות וסקירות
- 194 יובל הששים של ההסתדרות הציונית באמריקה י. ב"ח
- 196 ידיעות
- 197 תיקון טעות
- 198 תמצית באנגלית

"בצרון"

1141 פרודוקט

ניו יורק

BITZARON

THE HEBREW MONTHLY OF AMERICA

Founded by: CHAIM TCHERNOWITZ (Rav Tzair)

Editors: PINKHOS CHURGIN, HARRY A. WOLFSON

SIMON HALKIN (*S. Israel*)

Managing Editor: MAURICE E. CHERNOWITZ

Vol. XXXVI ELUL, 5717 (September, 1957) No. 8 (196)

CONTENTS :

Simon Rawidowicz (1897-1957).....	Zwi Wayslawski	147
The Payetanic Way of Nissi Al-Naharvani.....	Simon Bernstein	156
On the Wheel of Smmer (Poem).....	Gabriel Preil	164
Unpublished Letters of Ahad Ha'am (Conclusion).....	Johanan Pograbsky	165
Freud in Rabbinic Literature.....	A. Shauli	172
Random Thoughts on Judaica.....	Abba Achimeir	176
Uprooted (Story).....	J. Tarkow-Naamani	181
Mirror of the Israeli Press.....	B.I.M.	184

EVALUATIONS AND BOOK REVIEWS

Waxman's Essays on Hebrew Literature and Thought.....	Judah Rosenthal	187
Daniel Persky at Seventy.....	P. Peli	192

NOTES AND COMMENTS

The Z.O.A. Sixtieth Anniversary Convention.....	I. Bach	194
News and Events.....		196
Errata		197
Abstracts in English.....		198

\$7.00 a Year (\$8.00 Outside of U.S.)

Copyright 1957, by Bitzaron, Inc.

BITZARON
1141 Broadway
New York
MU 6-7680

בְּעֵרֶן

נוסד עלידי חיים משרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

שנה י"ח (כרך ל"ו) אלול, תשי"ז חוברת ח' (196)

עַל שְׁמֵעוֹן רַאבִּידוּבִיץ

פרקי מסה

מאת ד"ר צבי זויטלברסקי

תחילתו הספרותית-המדעית של שמעון ראבידוביץ ב"רחבות"ו והוא שהיה אב-סימן לכל התאמצותו והתלבטותו בחיים ובספרות. אמידות זו של בית אבא, אמידות בערכי חומר ונכסי הרוח, היא שנתנה כוח לו לימים כשנכנס לעולמה של ספרותנו, ומיד בא עלינו "ברחבות" שלו, של עשיר שעשירותו אינה פוסקת. אפילו בימים שהוטלה בה פחת, לא נתפחתו קניניו של שמעון ראבידוביץ בכניסתו לעולם הפילוסופיה ובכל מדעי הרוח שהוא היה בקי בהם להפליא. ואתה נזכר בבית אבא שלו, שהיה מלא וגדוש תורה וחכמה, שכל בניו קנו שפעי שפעיים של תורת ישראל וחכמת עכו"ם. כל זיקה שהיה מזיקק עצמו לפרשה פלונית או אלמונית של דעת ותרבות מרובה היתה קיחתה מנתינתה. אבל כשרבו קניניו והתחיל פורש מכיכרו בחיים ובספרות, גברה ועצמה נתינתו; התנופה תנופת-מוחין ועיניו, תנופה רבה היתה. לא לחינם מונים מספר הכרכים של ש. ראבידוביץ לעשרות. מאמרו על פיאברג ניתן ברחבות שהיתה אפיינית, כאמור, לכל מעשיו ומחשבותיו. הישג רודף הישג, הצלחה נסמכת לחברתה. הלמדן של ישיבת לידא נתגלגל במתמיד ובשקדן הסופג ומעניק בשפע חכמת יונית ולמדנות של הפילוסופיה בדורות האחרונים. לא רק הישג רודף הישג אלא גם תכנית רודפת את חברתה. ומכאן הריבוי לכאורה של עבודות עצומות שלא באו לפי שעה לידי גילוי. הצלחות רצוגיות היו: במשך שנתיים התקין עצמו לבחינות הגימנסיה ולא ענש בכרכה

לכטלה של האכסטורנים בזמנו. בחזר הישיבה מלידא מקבל תעודת בגרות מצויינת כעבור שתי שנים של לימוד. הישג שני־תלמודו באוניברסיטה של ברלין. הוא נכנס למשנתו של פוירבאך, דורש בה מכל צד, בודק את השרשים ומתחקה אחרי שלוחותיה של משנה זו שנתפשטה במשך שני הדורות האחרונים וכבשה את הלבבות. הנה הוא בודקה על היתר שבה ועל החסר שבה. העט שכתב את חיבורו רבי־הענפים על גבוכי הזמן של קרוכמאל, הוא שכתב את החיבור הגדול והמסועף על פוירבאך וכשם שמושרש היה במשנה ראשונה כך מעורה היה במשנתו של השני; בדעת רבה ובכשרון אינפורמטיבי גדול, חובק זרועותיהם של מערכות מחשבה וחיים שנדרש להם. הנחתו שלו בדבר השפעתו של הגל על הרנ"ק, שסתר את כל ההנחות המקובלות והעמיד הנחה משלו, רבה היתה הצלחתו. נתגלה בו בראבידוביץ, כשרון אדריכלי נאה ומשובת. רבים שיבחו, רבים גינו ונשמתו מוסיפה לגמוע מתורת העולם. הישגי החיים שלו גדלו ועצמו משנה לשנה ואילמלא הערבוביה של היטלר ודאי היה זוכה להשמיץ תורתו באוניברסיטה של גרמניה. הוא נתחזק ונתעצם בתורה ובחכמה, הנתינה נסמכת ללקיחה והשקדנות אינה פוחתת אפילו פחיתה קטנה, מעטו נושרים ספרים שלמים, אבל התלמיד חכם היהודי והכללי נזקק לישוב בעיות עולם של ישראל: אין פורשים ואין נזקקים לבעיות עולם אלא אם כן נתיישרה הקושיה הגדולה של קיום ישראל בעולם. אין אתה דורש במסכת זו של מציאות היהדות בעולם לרצונך אלא לאנסך. והרי הוא מכניס את ראשו המלא וגדוש לתוך היורה הרותחת של הסבך היהודי בעולם. הוא נסתבך בפרשה רבת־לבטים שאינו יכול להשתמט מאחריותו. הוא עושה מעשה שמשון והופך את הגדולות ואת הקטנות שבמדרש היהדות על פיהן, מסתבך בפולמוס קשה לא רק עם אחרים (והוא הקל ביותר) אלא גם עם עצמו. לבטים אחרי לבטים, ריב קשה עם עצמו, עם עברו ועם בית־אבא שלו, יהודי תלמיד חכם בתורה ומתמיד בציונות ובפטרונה בשאלת ישראל. עומס על שכמו את כל המדרשים שנדרשו בתורות הגאולה, נלחם בעוז על הנחתו, אבל אין מיישבים שאלת ישראל ומתכנסים אותה שעה במסכת מחשבות ומעשים שלפני תורת הגאולה המודרנית.

ב

דברי האב ודברי הבן, דברי מי שומעים? זה שינוי נוסח ולא שינוי תוכן, ובלשון הזמן החדש שינוי צורה ללא שינוי תוכן. אמנם להלן נראה שכל המשנה צורה על כרחו משנה תוכן. אבל לפי שעה נידון שינוי נוסח כפשוטו. זו זיקה של תרבות לעצמה, ליוצריה וליצוריה. עתים זיקה זו גוררת אחריה קיפאון קשה לתרבות ולמהות פנים, לעצם הווייתה. כשם שהקב"ה מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית כך מצווה עליה על התרבות, להתחדש יום יום ולהסתכל בעולמו של הקב"ה בעינים מחודשות, להאזין לקולות ההוויה באוזן מחודשת, שלא תקפא בעמדתה ובעמידתה. ודבר האמור בתרבות כולה אמור גם

בפרקיה ובפרטיה. הציונות, פריו של הזמן החדש ושל העידנים המופלגים בעתיקותם, חייבת במצווה זו של התחדשות יום יום. שעה שעה. התמרדות נסמכת להתרצות וההתרצות בולעת את ההתמרדות של חובה ושל רשות. כל מי שנולד במעונה של התחיה העברית, חייב הוא בחידוש ראייה, בחידוש שמיעה וקליטה בהוויה של ישראל, טובתה וצרתה. כל שאינו מוסיף גרעין של חידוש בראיית העולם הריהו גורע מעצמותה המתחדשת והולכת בכל יום תמיד. ראה שמעון ראבידוביץ, בנו של יהודי אמיד, תלמיד חכם מובהק, במעשה-אב, בזיקתו לרוחות בראייה ובקליטה זו בכל הוויתו, ולא קיים לפי שעה מצוות חידוש ושינוי, והיה עסוק בעיקרו בהשתלטות עצמית, שיש עמה ממילא משום קליטה וספיגה של השינויים המתרחשים בה, בתנועת התחיה על ניסוחיה השונים. והנה יצא אל העולם ואל עולמו של ישראל בהשתלשלותו ההיסטורית ונתמרד על נוסח ראשון ופשטני של התנועה הלאומית וקיבל על עצמו מתוך נדר-פנים לחדש את ההוויה הציונית חידוש גמור. אבל האב עדיין קיים בעולם, קולו עודנו מנסר בלב ובמות. בשבת ובמועד היה נשמע קולו של האב העובר לפני התיבה ומשהוא מגיע אל קדושת שחרית, ממקומך מלכנו תופיע", היה מתפרץ בככי: "מתי תמלוך בציון", ובכית-גניחה זו היתה אחד מבתי החינוך המשפיעים ביותר בעיירה הקטנה הסמוכה לגבול, ושרויה בכל כולה בתחום תנועת התחיה וראייתה בעולם כולו ובעולמו של ישראל.

המסכת האימוצינאלית של האב התנגשה במסכת הרצינאלית של הבן, שהתחיל תוהה על עצם זכותה של הראייה הציונית בעולמו של ישראל. לאט לאט התהווה בלבו גרעין של ספק, של תהייה קשה בשיטין של בנין התנועה הציונית, והגרעין הזה היה לנטע גדול שהאפיל בצילו עלי הראייה הבהירה והפשוטה בהויות גלות וגאולה. נסתבר לו שגלות וגאולה אינן מצטרפות בפשטות היסטורית זו. הוא התחיל משנה את הגלות, מחליפה בפזורות, בתפוצות והרגיש מדעת ושלא מדעת שיש בשינוי דיבור זה לא שינוי בלבד, אלא עקירה גמורה של המרכב הרעיוני והרגשי של תנועת התחיה. זמשנפטר מעולה של הגלות שוב אין מקום לגאולה. הגאולה כרוכה כשלהבת בפתילה בגלות, וכל הכופר בגלות — גאולה למה? וכך אמר להחזיק כביכול בתוכן ולפרוש מן הצורה. וכך עמד יחידי במשך שנים מרובות, גולל וחוזר את משנתו כביכול בציונות, חוזר ופורש פרשה אחר פרשה ואין דעתו מתקררת בשום פנים. במעמד ראשון הריהו רוצה לשמש התחלה של מעמד חדש: מעמד של שותפות. ולא הרגיש ששותפות זו עתידה להעלות שותף ראשון ולהוריד שותף שני ירידה גמורה.

ראה ראבידוביץ ביסודות הציונות, בדק את הנחותיה הראשונות, בחן את יסודותיה ומצא שהכללים שבה אינם מוצקים כל צרכם, שטעות נפלה בדברי האחרונים מחמת תלמוד שלא כהלכה בדברי ראשונים. שוב עלה לגדולה דובנוב על שום משנתו בתפוצות ולא עוד אלא עוד הקדים ועמד בדורות שלפני דובנוב.

באה תקופת המלחמה על האימנציפאציה: חייבים אנו במצווה זו של טיפוח האימנציפאציה, הפותחת לנו שער לעולם, שער שמסתתם תכופות אבל סופו שיעמוד איתן. אין האימנציפאציה מפעל שהגיע לסיומו. הוא טעון חידוש בכל יום תמיד, וחידוש זה יבוא. הוא הטיפף שלא מדעת לרעיונות ליברליים שהיו מקובלים על העולם ועל ישראל כאחד כמפתחות לעולם, ליצירה ולבטיח חוץ ופנים. לא שהוא העמיד את האימנציפאציה על עמדתה הראשונה ודחה את שנתחדש בעולמו של ישראל במשך הדורות האחרונים. אבל דחיתה שהוא דחתה אין דין שתשמש דחייה גמורה לעתיד לבוא. נעשה כאן אותו מעשה היסטורי של חילון ההיסטוריה היהודית על תהומותיה, התחלתיה ודרישות עתידה. לא הרגיש ראבידוביץ כשם שלא הרגיש בשעתו דובנוב, שכל חילון זה התחלות שאינם מעורים בתהומות מיטאפיזיים בטלים ומבוטלים. כל עגינה בהגות הישראלית שאינה עוגנת בשרשי עולם של הוויה יהודית המיטאפיזית, אינה יכולה לשמש מפתח ליישובו של עולם מישראל על מרומי הדעת וההרגשה. דובנוב הרגיש פעם את מהותן של תולדות ישראל, את עניינה האמתי של הגלות שאינה יכולה לצאת לידי חיובים גדולים אלא בסיוע של שורש מיטאפיזי. ושוב פנה אל הסוציאולוגיה של ההיסטוריה שאינה עשויה לפי כל מהותה לשמש מורה-דרך במהלך ההיסטורי של היהדות בעולם. האב, שתפס את תולדות ישראל מתוך האספקלריה של גלות זגאולה, לא יכול היה לקבל את הנוסח של בנו החוזר במאות ניסוחים ובגודש של סגנון עברי על דברים שנגנזו כבר על ידי ההיסטוריה הישראלית החדשה, זו הכורכת שרשים מיטאפיזיים בשרשים נגלים ובהירים לכל מי שהציץ בהוויה הגלויה והקופה של ישראל בעולם. שחתי פעם לראבידוביץ: „גדולה בכיה של אביך, מתי תמלך בציון“, מכל תיאוריות ובנות תיאוריות שהנחילו לנו פלפלני הסוציאולוגיה המודרנית“. תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך. מה יכול להתמודד בפשטותו, פשטות גדולה זו! גדול כוח האב על פשטותו מכוח הבן על דרשתו המודרנית. מודה אני: קולו הצרוד של ר' חיים יצחק ראבידוביץ מנסר בלבי ושומע אני את קול בכיו זקשה לי להחליפו בקולו הצלול והבטוח של הבן. יפה כוח האב מכוח הבן.

ודאי לא פשטן מובהק נדרש והעלה דמות לרעיונות שהיו מכוסים אבק היסטורי: ראבידוביץ הוא אחד מגדולי הבקיאים של הספרות החדשה ויודע הוא את שרשיה ואת צמרתה. אין הוא מוציא את חובתה של היהדות המודרנית לגבי שני ערכים חשובים, ואפשר החשובים ביותר, שהעלה ישראל על הדורות האחרונים: תחייתה של הלשון העברית וישוב ארץ-ישראל. הלשון העברית בחינת חובה על האומה ועל הפרט כאחד מקובל עליו בכל כוחה ועוזה. חביב עליו ישוב ארץ-ישראל ביתר חיבה, וכל הפורש משני הערכים האלה כאילו פורש מחיי החיים של האומה. הוא אינו רוצה לפטור את הפרט מישראל ממצוות אלה הכרוכות בתחיית הלשון ובישוב ארץ-ישראל. אבל הוא מפשיט את המצווה

הזאת על כל בני התפוצות. העושים את המצווה למענם, וכאן הוא בא לידי התנגשות הגדולה ביותר עם אחד-העם. כל מי שדרש במסכת זו לא יכול היה לפטור את עצמו משכרו של פולמוס זה עם המרכז הרוחני ומהפסדו. כל מי שבא לפרש את פרשת חובתיה של התנועה הלאומית תולה את הקלקלה באחד-העם ובמרכז הרוחני. הוא שצימצם כביכול את חובתו של האדם מישראל בעולמו, הוא שהעלה את מצוות ישוב ארץ-ישראל לכלל המצווה הראשונה, נמצא סוגר את עצמו ואת ישראל מראייה בעולם ומעשיה בעולם. מחשבה זו על מקורה ושלוחותיה לא נתחדשה על-ידי ראבידוביץ, אבל הוא נתן לה מן התוקף הסוציאולוגי והפילוסופי של הדור. וכדרכו, מה בכל מקום עיבד, תיקן ודייק בפרטים ובפרטי פרטים, מסמך פרשה היסטורית לפרשה מהותית, אף בענין המרכז הרוחני, הפך בו והפך בו ולא זו מלחכב עלינו את בקורתו במסכת המרכז הרוחני. בידוע כל גל שנתחשל בהגותו של ישראל על עצמו ועל מעמדו בעולם, תלה את עצמו באחד-העם לחיוב ולשלילה. ראבידוביץ נוטה כולו לשלילת הרעיון הזה של המרכז הרוחני. שכן יש בו כדי להעדיף קיבוץ אחד מישראל על שאר הקיבוצים שהם שווים בשיעור קומה ביחש והעדפה זו, הוא, לדברי ראבידוביץ, העמדת התחיה הלאומית על טעות מעיקרה שיש בה כדי לזייף את חותמה של האמת ההיסטורית והסוציאולוגית.

ג

מדרש אנרה.

שתי עבודות עיקריות עומדות תמיד לפניו, נדרש ופורש. היתה הדרישה עיקר מתמיד והפרישה לשעה קלה. הוא לך באהלה של תורה שנראית לו לא רק חדשה בכולה, אלא גם יפה בפירותיה מכל שאר הראיות בעולמו של ישראל בדורות האחרונים. אחת האימנציפאציה של ישראל בעולם, הנעוצה במשנתו ובהוויתו של מגדלסון ואחת אימנציפאציה של המונות העמים, כאן פריקה מן הדלות וכאן פריקה מן השיעבוד של עמי תבל. משבא מגדלסון — כך נראה לי הדבר — פסקה גלות מישראל; משבא פויירבאך פסק השיעבוד של המונות. אפשר וימצא אדם את השורש העמוק שממנו ניזונות שתי האימנציפאציות. אפשר שלא במתכוון עשה הדבר, אבל ראייה מן החוץ בהוויתו הלוחמנית של ראבידוביץ מעלה את הסברה שלא מקרה הדבר, דבר זיקתו אל שתי מסכתות אלה. מסכת ישראל בקורתיה ושלוחותיה והמסכת הגדולה של שיעבוד וגאולה להמונות הגדולים של המאה הי"ט. זהרי הוא הופך בפרשה זו וחוזר ומהפך ואיננו זו מעבודתו, אף על פי שמבחינה היסטורית כבר נתגלו שתי המסכתות הללו די גילוי.

דרכו של ראבידוביץ היא דרך של היסטוריון פילוסופי, שהצד האינפור-

מטיבי מרובה בו על הצד המהותי. בן עיירה קטנה על צמצום מרחביה נתפס ליריעה הגדולה המזומנת לכל מי שאומר לגולל את פרשת גלות וגאולה מכאן ואימנציפאציה מכאן. הדוגמתיקה של עיירה קטנה נדחית מפני רילאטיביזמוס של כרכים וככל היסטוריון, ואף היסטוריון של רשויות הרוח כך. וכאן מתגלה העובד המצויין, המדהים אותנו כמעט בעשרו שהוא מפור ביד רחבה ובקיאות כמעט שווה להגות מישראל והדעת הכללית. המחשבה הדוגמתית של עיירה קטנה יפה כוחה בשמירה על ערכי הרוח ההיסטוריים ואין כוחה יפה בטביעת מטבעות חדשות ולפיכך נדחקה עד מהרה מפני היציאה הגדולה אל הכרכים, הבונים תרבות ומכלים תרבויות. והרי ידוע הדבר: הכרך מקור יצירתה של כל תרבות שהיא. אבל ההיסטוריה היא בידוע רילאטיביסטית בכולה, ביסודה ובשלוחותיה. אדם מישראל משפרק מעל עצמו את השיעבוד לעברו של ישראל ולעיקריהם, על כורחו שנתפס לרילאטיביזמוס יתר. מה טוב ומה נעים לשחות בים הגדול של עיקרים ושל טפלות, לגמוע גמיעות חזקות מאפשריותיה של ההיסטוריה והתרבות. בית מישראל, שכל לבנה ולבנה משלו ספוגה תורה שאינה פוסקת, שכל אמה ואמה שלו נתקדשה בקדושת התורה, ערכיה ערכי עולם, יצאה אל העולם הגדול לרעות ברשויות הרוח שלא נתפרזלו בברזל הדוגמה. מכאן הסבר לריצה זו של אדם מישראל אל הכרכים, המתירים היתרים ואוסרים איטורים לשעה ולדור. אדם מישראל שבית גידולו הרוחני, הנפשי, בדורות האחרונים הוא הכרך, שוב לא היה יכול להטיל את חותם הקבע והעיקר לחזיונות התולדה העולמית. ישראל בהגותו, העולם ומחשבתו, נדונים דין פרשה ניגרת ולא מוצקה. יפה שעה אחת של רילאטיביזמוס מכל חיי הדוגמתיות הראשונה. אזנו של אדם מישראל ששמעה עד כאן רק קול אחד, את "הלא תעשה" שלה, נדרשה לריבוי הגוונים והצבעים של התרבות. התיאולוגיה נדחקה מפני הסוציאולוגיה.

אמנם אף הסוציאולוגיה נכספת לקבע של ערכים, ערכי מחשבה ומצוות ראייה, ואין דעתה מתקררת בקטעי הוויה, בקטעי מחשבה — אף היא כל כולה צמאה אל המוצקות. אבל לא הרי צמאון זה כהרי צמאונה של הנפש לעיקר. לביטחה ולאמת מוחלטת.

ראבידוביץ נתפס לצמאון רילאטיביסטי זה, לא הרגיש עם ספיגת מאורו של עולם, עם קליטת תכנים אחרי תכנים, את הסכנה האורבת ממהלך מחשבות זה, להשקפת עולם הטוענת לאמת שאין בילתה, לאמת על כל לבדיותה, שאין היחסנות העולמית פוגעת בו אף פגיעה כלשהיא. הוא עמד וטבל את עצמו שבע טבילות בעשרו של עולם ובאשרו של עולם. התחיל העולם מתגולל לפניו פרשיות־פרשיות, אחת נאה מחברתה, אחת צוללת מעמקים ומעלה ברכות־מעמקים. מה טוב לשחות בים הגדול של ראיות, שמיעות, קליטות, מה רב העינוג של טעימה גדולה ממראות העולם העומדים מזומנים לכל מי שההשגחה העליונה ברכה אותו ברכת "הנותן תשועת המרחבים" שהיו נעולים בפני אדם מישראל

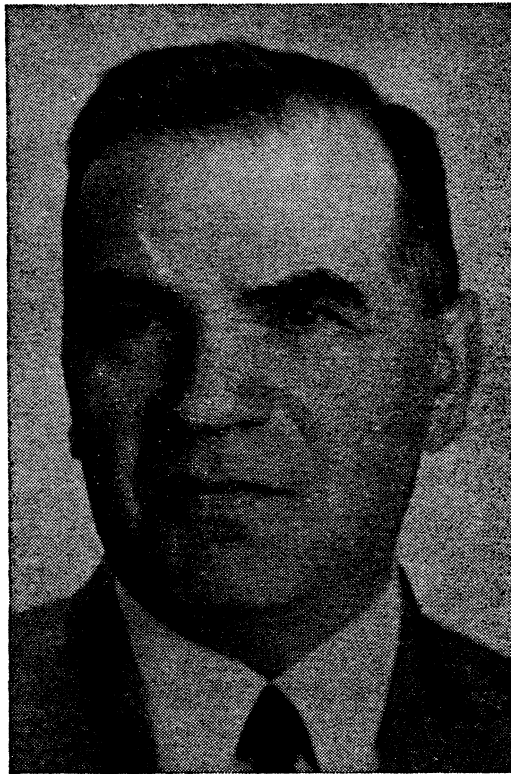
ובפני כשרון של ראייה, התלהבות ליצירה אבטונומית. יקרא אדם פיסקה קטנה מחיבוריו של ראבידוביץ וימצא האיך שפע החווה שופע מכל פסוק, מכל דיבור, ומכל תיבה שבה, לא לחינם היה מחבב את הסובסטאנץ ורואה בה את העיקר. הגות שאין הסובסטנציה הגדולה מלאה אותה כולה, על כורחה ששרויה היא בדלדול. חושש היה מפני חיורון-דם ודלות חומר בכל מה שאנו טובעים מטבעות מטבעות. אין עושר של גוונים וצורות במקום דלדול חומר. יפה לה ליצירה הרחנית, התרבותית, השפע, העושר ולא הדלות והרזון, מכאן חיבתו היתרה של ראבידוביץ למקורות המחשבה האירופאית, שכן סימנה עושר ושפע, ואילו ההוויה וההגות של ישראל סימנה וחותמה — עניות ודלות. אמנם גם בזה טעה כמה טעויות. לא כל עושר מביא את האושר, יש צמצום גדול עדיף מריבוי ומשפע. עתים השפע משחד ומעוור עיני חכמים ומסלף דברי צדיקים. ומה קליטתו בשפע, אף נתינתו בשפעי-שפעים והוא אינו מידלדל על ידי כך. העיירה הקטנה נתרחה התרחבות עצומה בראייה ובקליטה, בנתינה ובהענקה. וכאן אירעו לו שני כשלונות שכל אחד מהם דיו לשבור את מפרקתו. אבל כוחותיו הפנימיים עמדו לו לסיתרה ולמגן.

ד

פיזור רכנופו.

גדולה זכירה ואפילו היא גוררת את העיקרים ואת הטפלות כאחת אל תהום הנשייה. קשה שיכחה ואפילו היא משמרת עיקרים בצידם של טפלות. הזכירה היתרה משמשת את הזיבורית של קנינים ונכסים והשיכחה מקפחת וגונזת גופי-חיים ומחשבה. ראבידוביץ היה מן הזכרנים הגדולים של הדור העברי החדש. הוא לא היה מן העילויים המצוינים בחריפות. אבל היה מן הבינונים הטובים שבדור. הוא היה כונס ומשמר, כונס ומשמר. לוחות ושברי לוחות היו גנוזים בהיכל מחשבתו והגותו ואמר לסייע את התנועה העברית במהלכה בעולם בכוחו של זכרון עצום המשמר כל טיפה של חיונית במוחו ובלבו. ראה ראבידוביץ את התנועה העברית בעלבונה, בעניותה ונתחמץ עליו לבו. סבור היה שאין חולקין על תנועה שכולה רוחניות ואינה מיצרה ודוחקת את רגלי הכוחות הנתונים בעין לשיפור, לחידוש, ולא לניוון ולהדלדלות. הוא אמר להסתמך על היסוד האוניברסליסטי והכללי-ישראלי שבתנועה העברית. עמד והקים לה, לתנועה, מוסד שהיה צריך לשמש תנועה עברית חזקה ועצומה למטרה אחת כוללנית לפי טיבה, המלכדת את גופותיהם של ישראל ואת רוחם. וכל דבר שלא היה משמש לחיובה של התנועה פסול הוא מעיקרו. הגיעו הדברים לידי כך, שתלה את הקלקלה הרוחנית-התרבותית ברעיון של המרכז הרוחני, זה מרכז רוחני שאינו רווי וגדוש מציאות של ממש אלא משמש מפלט לבורחים מן המערכה הגדולה של מלחמת ישראל על רוחניותו וטהרת הגותו.

האיש שנחל נצחון אחר נצחון בחייו הפרטיים והאישיים נתקל בפעם הראשונה בליאות של המציאות הרוחנית, ואך משנתו הממוזגת והמרובה עמדה לו שלא יפול ברשת היאוש. אמנם תכופות נתחלפה אצלו מהות בצורה וראה תקנה לדברים גדולים בשינוי נוסח: ההיסטוריון שבו הוא שהמשיך עליו את הרילאטיביזמוס המובהק ואת ההיסטוריסמוס שאין בידו להפרות את המחשבה אלא במקצת וכנגדו העמיד לעתים רחוקות תריס בפני שטף ערכים רילאטיביים ממקורות ישראל. ואף כאן מרובה היתה הצלחתו בתחילתו, וסופו שגם בזה נכשל. אבל הכשלון כשלון ואינו בריפוי על ידי נחמה כזו. ואין ספק בדבר שהוא נתן את כוחותיו הגדולים לתנועה העברית היה מקים מוסד גאה לתרבות העברית המתאבקת על חידוש יצירתה. הכשלון עתים משמש לתועלתו של רעיון, מחסנו, מגדיל את כוחו הפנימי והחיצוני. אבל מי שרגיל לכבוש יום יום כיבושים חדשים נרתע מפני הכשלון הראשון וקשה היה כשלון זה מכמה נצחונות אישיים. שכן, נעל בפני עצמו את הכניסה אל הרשות הגדולה של

פרופיסור שמעון ראבידוביץ ז"ל

תחית הלשון העברית וגאולתה מן הסתמיות שבמעמדה ומן הדלדול שבה בימים הגדולים של התנועה הציונית לאחר באלפור.

אמרנו, זכרון היה. ואמנם לא קיפח זכרון זה את מהותו אלא חיזקו וחיסנו. כשלוש ראשון נעל את הדלת בפני עליה עסקנית גדולה, שהיה עתים תכופות מתגעגע אליה, כשם שבואו של הצעיר מגרייבה אל הכרך ביאליסטוק הכניסה לו עליה מרובה בעסקנות, וכשרונותיו הסדרניים נתגלו בכל יופיים. פרישה ראשונה מן העסקנות היתה פרישה גמורה, וחיידוש התנועה העברית לא רק שלא הביא גאולה לכוחותיו הגדולים, עוד ריפתה את ידיו ומתחילים ימים אפורים, ימי סרק בשביל אדם בעל מוחין ובעל גופיות חזקה. הוא נרתע מפני הקשיים ואמר למצוא בית דירה נאה לעשייתו בעולם תלמודו בפילוסופיה. וכאן אירע הכשלון השני: האוניברסיטה העברית לא קלטה אותו, כשם שלא קלטה עוד סופרים רבים שלבם להוראה ועינם לתלמידיהם. זהרי הוא היה מן המצויינים שבמורים, מן המעולים שבמרצים. הוא לא היה נואם ממדרגה ראשונה, אף על פי שהוא היה מן המעולים שבנואמים בדורו רב הנאומים והמלל, והיה מרצה, כאמור, מרצה גדול. שאילמלא לא בא היטלר ובלבל את האומות היינו זוכים בכוח הוראה שמועטים כמותו אפילו בין הגויים. האוניברסיטה העברית לא אספה את הפצוע בעולם הגדול, לא חבשה את הפצע, נתרחק ממנה ועמד בריחוקו. נסמך כשלוש אישי ציבורי לכשלון ציבורי פרטי.

שני הכשלונות האלה ריפו את ידו ונרתע ונתכנס ברשות היחיד שלו, לקלקלתו של עצמו ושל העם, אליו התכוון ראבידוביץ בגדולות ובקטנות. אשריו שתקופת הרתיעה והעזיבה לא נמשכה זמן רב, והוא חזר לאט לאט אל שלושת הדברים שמילאו את כל חייו: עסקנות לאומית, התקוה לבנין תנועה עברית גדולה ותלמוד תורה משובחת לתלמידים מישראל, המפקיעים לא רק את עצמם אלא את כל הדורות מישראל, השואפים לחידוש ההיסטוריה הישראלית. לא באה התקנה לשלושת הדברים כאחד, ואפילו לא למקצתה. אבל ניתנה אחיזה (הוא לקח אותה) שעתידה היתה להמתיק לו את הבדידות המרה שנידון לה בעצם גדלו ותפארתו. בשנים האחרונות בנה לעצמו מכון ספרותי קטן, שהיה בו משום פיצוי שהוא לגזירת הבדידות וההתרחקות. ואף שאיפתו לחלוק מחמתו לתלמידיו, אף שאיפה זו נתברכה בהגשמה כלשהי, שאמנם לא היה בו כדי לרפא את לבו ריפוי גמור, אבל היה בו משום התחלה, והתחלה מבטיחה, לעתיד לבוא, לא ש"י עולמות, אבל מבטיחה עולם קטן הפתוח לגדולות באם תבוא שעת רצון. ושעה זו לא באה, ונקטף פתיל חייו באמצע לכיבוש ולנצחון.

(פרק מסידרה של "יחידים ברשות הרבים").

ר' ניסי אלנהרואני וְדַרְכּוֹ בַּפְּיוּט

מאת ד"ר שמעון ברנשטיין

כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי
יעבר ואשמורה בלילה
(תהלים צ, ד).

ר' ניסי בר ברכיה אלנהרואני שחי ופעל ברבע האחרון של המאה התשיעית ובחצי הראשון של המאה העשירית בערך בבבל וקודם לזה גם באפריקה-הצפונית (קירואן) הצטיין בשני מקצועות שעשו לו שם לכבוד ולתהלה, במקצוע הפיוט ובמקצוע התורה והאמונה. אלא שההכרה בספרות ההיסטורית הישראלית לגמרי לא היתה שווה בהערכתה וביחסה לשני הישגיו הרמים הנזכרים האלה. בתור פייטן, למרות היותו בעל לשון ומליצה תנכ"ית יפה ורגש נעלה אין שמו אפילו נזכר בספרות המחקר של השירה והפיוט בישראל והיה כלא היה. הראשון ועד עתה היחיד שהזכיר ורשם שורה זעומה של פיוטיו והצילם מתהום הנשיה היה החוקר המנוח ד"ר בן-ציון הלפר ששאבם מקטעי-גניזה ופירסמם בספרו הכולל את השורות הראשונות של שירים ופיוטים רבים מאד למחברים מ"תקופת הזהב" וכמה מהם השייכים לתקופה שקדמה לה¹). המלומד הצעיר הזה שלגדולות נוצר וגדולות השיג התכוון לפרסם את כל החומר הנפלא הנמצא באוצר ה"קטעים" שלו אבל לפתע פתאום נקטף באיבו (1882—1924). בין הפיוטים שהתחלתם רשם ולא הדפיס נמצא גם הפיוט "אויבי נעשו פלילי" לרב ניסי המודפס להלן במאמר הנוכחי ששאבתיו ממקור אחר וזה כ"י מחזור גדול קושטנדינה (קצנטינא) שנכתב באפריקה הצפונית במאה הי"ז הנמצא בספריה המהוללה של בית המדרש לרבנים בניו יורק. זוהי הפעם הראשונה שאחד מפיוטיו של אלנהרואני זכה לראות את אור הדפוס. עצם העובדא שפיוטו נכלל בכ"י מחזור זה שבו מרוכזים זרשומים בשלימותם שירים ופיוטים מגדולי השירה בספרד מוכיח שהפייטן שלנו היה נחשב במשך מאות בשנים אחרי זה ליוצר פייטני ממדרגה מעולה. למעלה מאלף שנים חיכה הפייטן הנשכח עד שהגיע ל"יומו" הגדול הזה. ואנן מה נענה אבתריה: אשרי המחכה זיגיע ויגוץ ויעמוד לגורלו לקץ הימין.

B. Halper, Descriptive Catalogue of Genizah Fragments in Philadelphia, (1924).

אבל אחר לגמרי הריהו יחסם של דורשי הרשומות וכותבי ההיסטוריה הישראלית למקצועו השני ופעולתו של האדם הדגול הזה ותפקידו הרם שמילא בשדה התורה והדת בבבל, המרכז הרוחני של כל עדת ישראל בארצות גלותם. הוא היה „ראש כלה“, הישג שרק יחידי סגולה היו זוכים לו אחרי שנות עמל ויגיעה. הוא גם היה חבר ה„סנהדרין“ בבבל שהיוה מועצה מיוחדת של גדולי התורה והדת שבמתיבתא בפומבדיתא והישיבה במתא מחסיא — סורא. זו היתה המדרגה העליונה שכל המשיג אותה נכנס אל תוך קטיגוריה מצומצמת זו נחשב לראוי לתפוש משרה של „גאון“ בשתי הישיבות המרוממות האלו. כל חבר שזכה לתואר „ראש כלה“ זכה באופן אבטומטי את התואר העליון „אלוף“ ובאחד מפיוטיו הרשום בספרו של הלפר (ראה להלן) אנו מוצאים על ידו את החתימה „אלוף“ שגרשמה על ידי הסופר המעתיק. צא וראה עד היכן עלתה גדלותו והשפעתו של האלנהרואני. בין הריש-גלותא דוד בן זכאי ובין הרב כהן צדק גאון המתיבתא דפומבדיתא התחוללו קטטות ומריבות חריפות ומסכנות. הריש-גלותא חשד שכהן-צדק מתכוון להרוס ולבטל את הישיבה בסורא, והדברים ידועים. והנה בבקר לא עבות אחד קרא הריש-גלותא לר' ניסי — ורבי ניסי היה סגי-נהור, עיוור בשתי עיניו — והזמינו לקבל עליו משרת גאון בסורא! על מאורע זה כותב בעל „סדר החכמים וקורות הימים“, מהדורת אד. נייבויר, אוכספורד 1895 (פרק סדר עולם זוטא), עמ' 80: „ושגר [הפציר, המריץ בדיבורו] ראש גלות אל נסי נהרואני להיות ראש ישיבתן [בסורא] ואמר [ניסי] לו לא יתכן כי ראש ישיבה נקרא נהורא דעלמא והוא חשוכא דעלמא. אמר לו [הריש גלותא] מה תראה בדבר זה?“. אמר לו כל אשר חפצת עשה. הודיעו ראש גלות מה שבלבו לעשות וכי נפלה עצתו או על רבנו סעדיה או על צמח בן שהין. השיבו נסי שינהיג צמח בן שהין ולא רב סעדיה אע"פ שהוא אדם גדול ומופלג בחכמה ואינו מתירא מאדם בעולם מפני רוב חכמתו ורוח בפיו ואריכות לשונו ויראת חטאו. אמר לו ראש גלות כבר נפלה עצתי והסכמתי על רבינו סעדיה פיומי... ולא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין ראש גלות ובין רב סעדיה ונחלקה (מלכות) בבל לשנים.“ וגרץ-שפ"ר (חלק שלישי, עמוד 278) כותב על מאורע זה לפי מה שמסר לנו ר' נתן הבללי: „שתי שנים ארכו המריבות והקטטות לשברון לב כל טובי העם ואמוניו. ואז נמצא בבבל איש עיוור, מפורסם בחסידות ונכבד מאד בעיני

2) חשובתו של הריש גלותא לר' ניסי המסרב להצעתו „מה תראה בדבר זה“ היא בלתי מחותר ואינה מתאימה לתשובת הנשיא כפי נוסחו של בעל סדר עולם זוטא. נראה בבירור שהריש-גלותא אינו מקבל את טעם דחיתו של ניסי מחמת העיתרון שלו. והכיוון הוא, כאילו הוא אומר: ומה בכך? כמה וכמה תלמיד-י-חכמים עיוורים פעלו גדולות בישיבות שלנו. בדיעבד, הלא יהודאי גאון שהיה סגי-נהור, עמד במשרתו בחצי השני של המאה השמינית ודרשותיו ודברי תורתו נרשמו מפיו על ידי תלמידיו בספר „הלכות פסוקות“; ראה יאסטי, „געשיכטע דעס יודענטומס אונג זיינער סעקטען“ חלק שני, עמוד 260.

כל העם וניסי "ראש כלה" מנהרוואני שמו, והוא גם איש מופלא ברוח עצה ודעת ויכניס עצמו לתווך בין המריבים למען השב השלום לכנסת ישראל... (ובעמוד 288): "מהמשך הדברים נראה כי היטיב העיוור הזה לראות את הגולה, כי ידע היטב את רוח רב סעדיה שאין לפניו משוא פנים, וגם ידע רוח נשיא הגולה (דוד בן זכאי) השואף לשררה ואומר לעשות את ראש הישיבה לכלי חפצו, ויוציא לצדק משפט כי שני אנשים כאלה לא יוכלו לדור בעולם אחד. ובאמת נראה כי לא לטובת ישיבת סורא חפץ הנשיא להביא את רב סעדיה, כי אם להגדיל מעלת סורא בדבר הזה, למען שים מעצור לרוח רב כהן צדק המתנשא לכל לראש. איך שיהיה, נשיא הגולה, אחרי החליטו להקים ישיבת סורא הנפלת, לא שעה לעצת הזקן ויאמר: כבר נפלה עצתי והסכמתי על רבינו סעדיה פיומי".

אלא, בדיעבד, לא קל להסכים בהחלט לדעתו של גרץ שבהצעתו לרב ניסי לקבל עליו את משרת ה"גאון" בסורא התכוון נשיא הגולה להחליש על ידי כך את כחו והשפעתו המהרסת של כהן צדק גאון פומבדיתא. קשה לשער שדוד בן זכאי המושל העקשן ומנוסה בכל מיני אמצעים חריפים ועזים יאמין אפילו רגע אחד שר' ניסי "הזקן" העיוור, החסיד והענו, אוהב שלום ורודף שלום הוא האיש המתאים להלחם נגד מזימותיו ותחבולותיו של האיש החזק השלים במתיבתא של פומבדיתא "המתנשא לכל לראש". סוף-סוף הראש-גלותא ה"דיפ-לומט" הערום הפיקח החזה למרחוק היו לו גם דאגות אחרות שהדריכוהו מנוחה, דאגות לקיומה הדתי והמוסרי של היהדות בכללה, רוחות מזעזעות רחפו ושלטו או בחייהם הדתיים של יהודי המזרח ואולי בעולם היהדות בכללו, ממצרים עד אפריקה הצפונית ומקירואן עד בגדאד. זו היתה התקופה הראשונה של התפרצותה ותעמולתה הארסית של התנועה הקראית שעריסתה עמדה במדינת פרס, משם פתחה הרעה וחוללה מלחמת אחים כבירה בכל מושבותיה של היהדות בארצות המזרח. ניצוץ הודלק במוחו של הריש-גלותא שדווקא ניסי אלנהרוואני הפרטי שבלה הרבה שנים ב"המרכז הקראי" ובקי בכל תעלוליהם וכוונותיהם של בני כת ענן הוא האיש האהוב והמכובד בכל העדה המתאים באותה שעה של צרה ומהומות שיוכל לעמוד בפרץ וללמד את ידיהן של קהילות ישראל לקרב. ואולי מטעם זה שהראש גלותא נשא במסתרי לבו לא שמע לעצתו של ידידו העיוור הטוב והאדיב ובחר דווקא ברב סעדיה שבמצרים הרחוקה. לבו אמר לו שהפיתומי יהיה האיש שלא יתן לקראים להרים ראש.

* *

*

ניסי נולד וגדל בחבל-ארץ (שלטון מחוזי) Naharavan שיחד עם קהילות ישראל במחוז פרס (Parsistan) ומחוז חולוואן Holvan ואגפיהן היו ממצייאם תשלומי כסף הגונים תמידיים להריש-גלותא בבבל לשם תמיכה לישיבות פומבדיתא וסורא. בקהלת נהרוואן שבפרס ניסי חי כנראה זמן רב מיום הולדתו

ועוד מימי נעוריו הרגיש איפוא בלבו קשר נפשי עם „מלכות ישראל“ זו שבבגדאד, מרכז התורה והחכמה לכל בני הגולה. הוא עוזב את פרס או גולה משם מחמת רדיפות דתיות וישם פניו לקהלת קירואן המפוארה שבאפריקה הצפונית. במקום מגורו החדש רכש לו שם טוב והיה נקרא בפי הבריות „אלנהרואני“, כלומר, האיש שבא ממקום בשם זה בפרס. נראה בוודאות שבקירואן החל או המשיך לחבר פיוטים. שתי עובדות מעידות על זה, האחת שרבים בקהלות אחרות זיהו אותו בטעות עם הגאון ניסים בן יעקב בקירואן, כמו שמעיר הלפר; והשנית שפיוטו „אויבי נעשו פלילי“ נתקבל במהרה במחזור קושטנדינה שבאפריקה הצפונית שהוא אוסף פיוטים ותפילות עתיקי-יומין, בשעה שפיוטו „תציץ בעלבונני“ הוכנס לסדר התפלות ליום הכפורים עוד בימי חייו. ומצבם של בני ישראל בתקופה ההיא באפריקה הצפונית תחת שלטונם של הבריברים הפראים והקנאים היה רע ואיום עד שבסוף הגיעו לגזירות שמד ורבים היו הנאנסים והנמלטים למיסופוטמיה, לבצרה ולמוסול בקרבת הישיבות בבבל. מכיון שרב סעדיה נבחר לגאון בשנת 928 ור' ניסי אלנהרואני עמד אז כבר במעלת „ראש כלה“ בישיבה דסורא וגדול אצל הריש גלותא דוד בן זכאי שהציע לו כאמור, לקבל עליו את משרת הגאונות למרות היותו סגייגהאר, הרי זה מן הדין שלפחות כחמש-עשרה שנים צריך היה ניסי להיות מתושבי בבל. הוא הגשים איפוא את חלום חייו ויבוא בבלה בערך באמצע המאה העשירית. וזה היה אולי טרם שבאה עליו כשואה הטרגדיה של העיוורון.

זו היתה תקופה מכריעה והרת נסיונות של חידוש ויצירה השואפים לדרכים חדשים בתולדותיו של הפיוט הקדמון. מנחם זולאי ו"ל האדריכל של הפיוט הקדמון האיר לפנינו את כל דרך התפתחותה של אותה אסכולה קדמונית החל מיניי והקלייר עד תקופת היצירה הפיוטית של רב סעדיה גאון. בכל דור ודור קמו זהופיעו יוצרים לפיוט הדתי, תחת כל שלטון זר או ממשלת עריצים, שאיפתם האחת היתה: בל תיפסק שירת הקודש מפיותיהם של ישראל בארץ ובכל תפוצות הגולה. ואין לך דור בלי חידוש והתפתחות בלשון ובסגנון — ובכל מהלך הדורות אנו רואים התקדמות ויצירה מחודשה בפיוט העממי שנתקבל בהתלהבות בחצרות בית ה'. המאה העשירית הריהי ההתחלה של אותה תקופה מחודשה ביצירה הפיוטית הישראלית ועל מפתן תקופה זו עמד ר' ניסי אלנהרואני.

והנה הפיוט שלו, ה"סליחה" המרעידה את הלב והגפש בלשונה העדינה וברגשותיה הסוערים ומובעים במחרוזות קצרות מעין „שיר צער וזעם“ המצלצל באזנינו כאילו מתקופת המאה העשירים:

אָלֶה חוֹבֵבִי בְרוּעַ מַעֲלָלִי	אֹיְבֵי נַעֲשׂוּ פְּלִילִי
בְּהוֹסְדָם יַחַד עוֹלְדוּ לִי (איכה א, יב)	בְּעֲחוּזֵי בְרוּעַ גּוֹרְתָם מִימֵינִי וּמִשְׁמֵאַלֵּי
גּוֹפֵי לְהַרְהִיב וְתֹאֲרֵי לְעַרְבֵב	גְּחַתָּם הִבְהִיבוּ לְהַשְׁכִּיב
דְּבַת רַבִּים מְגוּר מִסְכִּיב (תהלים לא, א)	דְּאָנוּת וּפְתוּדִים הִקִּיפוּנִי לְהַסְכִּיב
וְכֵד מִדַּע כְּמוֹס וְנִכְפָּה	5 הַצְדִּיק אָבָד וְנוֹסְפָה
וַיֹּאכְלוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּה (שעיהו ט, יא)	וְהָאוֹיֵב מִפֶּה וּמִפֶּה הִקְפִּי
זַעַק קוֹד לְהָרִים אוֹתִי מְנַעו	זְקָנִים וְזַעֲרִים בִּי נָגְעוּ
חַיִּי לְשֹׂאֵל הִנְיַעו (תהלים סח, ד)	חוֹדֵשׁ גִּירוֹתָם אֶתִּי וְהוֹנִיעוּ
וּמְפִיָּהֶם תִּרְדֵּי רַחֲשׁוּ	מוֹרְפֵיהֶם פָּחִים יִקְשׁוּ
יַחַד עֲלֵי יִתְלַחֲשׁוּ (שם מא, ח)	10 יִרְקוּ בְּפָנַי וְלֹא בּוֹשׁוּ
כָּלֶה שְׂאֵרֵי וּבְחַיֵּי נִקְטַמִּי	רֹאה צוּרֵי כִּי מֵיִם אֵד יוֹם נִחְמַעְטַמִּי
וְרֹא שְׁלֹתִי וְלֹא שְׁקַטַמִּי (איזב ג, כו)	לְתַלְאֹת נְכַמְכַמִּי וְלֹא נִמְלַטַמִּי
כַּתְּנִיבֵי אוֹיֵב בְּהַתְּנִיבֵי	כְּמִצּוֹק וְעֵצִים תִּרְהֵב בְּהַתְּנִיבֵי
נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר (תהלים עו, ה)	נִתְיַאֲשֶׁה נִפְשִׁי מִמִּצּוֹא סֶבֶר
כְּבוֹנֵי כְּפִי גִישׁ סִיף וְתוֹתַח	15 סְלוֹן מִמַּאִיר וְקוֹץ עִם חוֹחַ
וּנְפִשִׁי עָלִי תִשְׁתוֹתַח (שם מב, ו)	עָלִי לְהַכְבִּיד וְטוֹפֵי לְשׁוֹחַ
פְּנִימֵי וְחִיצוֹן אָרְבוּ	פְּתוּדֵי וְעֵצֵי רַבִּי
צָרוֹת לְבָבִי הִרְחִיבוּ שֵׁם כְּה, יז	צָר וּמִצּוֹק אוֹתִי סִבְבוּ
כָּרוֹב אִתָּה לְמִיחֻלָּה	הַאֲוִינָה קוֹלִי בְקִרְאִי לְמוֹלָה
16 רַפְּאָה נִפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ (ירמיהו יד, כ)	20 רַחֲמִים הַמְצִיאֵנִי וְסוֹכְכֵנִי בְּצַלָּה
לְשֹׂאֲנֵי אֵלֶיךָ אֵל תִּשְׁמָעֵנִי	לְשׁוֹעֲתֵי אֵלֶיךָ אֵל תִּכְלִימֵנִי
תִּרְבֵּב גְּדוּלְתִּי וְתִסַּב תְּנַחֲמֵנִי (תהלים עו, כו)	תִּשׁוּב תַּחֲיִינִי וּמַעֲפֹר תִּקְיִמֵנִי
תִּמְצֵא לָךְ חֶפְצָם וְתִשְׁלִים	יודוך הַיּוֹם יִירוּמְמוּךָ הַיְלִים
מִי כַמְכָה בְּאַלֶּם (שמואל טו, יא)	תִּמְלֵא חֶסְרוֹן כָּד מִשְׁאָלִים

1. פלילי — היושבים למשפט עלי, לשון ואויבינו פלילים (דברים לב, לא) והשמיט המ"ם לשם התאמה לחרוז שבסוגר — מעללי, וכך נהגו כמה פייטנים עתיקים.
2. עוללו, כך תיקנתי לפי הכתוב וכה"י בטעות סופרים מנסח „עלו“.
3. להשיב, שביבי אש — שרפו את בתי בני ישראל; גופי להרהיב, לשון ירהבו הנער בוקן, ישעיהו ג, ה; לערבב, בנין פעיל בארמית, לשון ערב — לילה, כלומר החשיכו תארי לפי איכה ד, ח: חשך משחור תארם.
4. דבת רבים — השמועות והאימים שנפוצו בקרב ההמונים להתנפלות על היהודים הקיפו בפחד וחזרה את קהלת ישראל.
5. ספו ואברו הצדיקים ואנשי הקודש, וכל מדע (= התורה) כמוס — נסתר, כלומר לימוד התורה אפשר רק בסתר ובלחישה בלי הרמת קול (נכפה, במובן החלשה, לפי משלי כא, יד: מתן בסתר יכפה אף); השונא האכזר גם אסר על היהודים להתפלל בבתי־הכנסיות בקול רם, גזרה שהוכרוה גם על תקיעת שופר בכיוון לסחיטת שוחד מידי היהודים, גזירות שהוכרוזו בכמה ארצות האיטלאם וביניהן גם פרס ותימן; ראה יאסט, געשיכטע ד. יודענטומס, חלק שני, עמוד 254; השוה מאמרו של יהודה רצהבי, תרביץ כרך כ"ו, עמודים 332—35.
- 9—10. חרף, לשון חרפה ועזות מצח.
12. נסמכתי, בכ"י קושטנדינה אין יו"ד אחרי הנו"ן אבל הלפר מדגיש שבקטע־הגניזה בשורה 12 של אותו פיוט נמצא האקרוסטיכון „ניסי“.
- 13—14. במחרוזת זו הפייטן מגלה סוד נורא המתהווה בלבו: סבלות הגלות הביאוהו לידי יאוש בגאולה המובטחה (סבר — תקוה), אבל תוך כדי דיבור הוא מתקומם נגד רעל הספק שחדר אל נפשו הרצוצה והוא מתחרט: „נפעמתי ולא אדבר“.
- 15—18. בשתי המחרוזות האלו הפייטן כאילו פונה כלפי שמיא בתלונה שהוא מיסד על יחזקאל כת, כד: „ולא יהיה עוד לבית ישראל סלון ממאיר וקוץ מכאיב מכל סביבותם השאטים אותם“ — ואיה הבטחתך, אלהי? כל כלי ההרס וההרג: סלון, קוץ, חוח, סיף ותותח סבוני כפי (כמו) גוש עפר באין דרך להנצל; גוש עפר (בלע"ז Clod, turf ראה יאסטרוב); ולפני הפייטן רחף המאמר בתענית כא א: (מה שקרה לאברהם) זכי הוה שדי עפרא הוה סיפיה גילי הוה גירי דכתיב (ישעיהו מא) יתן כעפר תרבו; כלומר, אבל כלי זיגם של שונאי שבהם סבוני אינם נהפכים לעפר; פנימי וחיצון — מבית ומחוק, כלומר, השונא חודר בהמוניו אל תוך מושבותיהם של ישראל ואורבים עליהם באין מוצא.
21. אל תכלימני, בזה ששונאי יראו שאין אתה שומע לתחנוני; אל תאשימני, אם אני שואג במרירות וקורא תגר נגדך שאין אתה מרחם עלינו.
22. ותסוב תנחמני, כה"י מנסח ותשוב תנחמני בהכפלה „תשוב“ (שבדלת) אולי בטעות סופרים וניסחתי לפי הכתוב.
- 22—23. מחרוזת זו בת שני בתים (שורות) באקרוסטיכון „יהודה“ ברור שאין לה שום שייכות לפיוט ולמחברו, זוהי הוספה שנצטרפה בתור „סיום“ לפיוט על ידי הסופר־המעתיק של כה"י או על ידי החזן בקהלת קושטנדינה שבצפון אפריקה, והיה זה ממנהגם של כמה סופרים וחזנים מהחשובים שבימי הביניים כשנודמן להם פיוט שנתחבב בקרב הקהל ונעשה לתפלה „פופולארית“ היו לוקחים „היתר“ לעצמם לצרף את שמם ולהנציחו“ בסופה של התפלה; דומה ל„חתימות“־כרוגים שהיו הסופרים בספר מצרפים לסוף הפיוטים של גדולי השיר והפיוט חרוזים קצרים מפייטנים מפורסמים אחרים לאות כבוד וחשיבות למחבר המקורי.

אפילו הקטעים וההתחלות של השורות הבודדות בלבד, או רק רמו מרוסק מהם נותנים לנו מושג די חיוני מרוחו הסוער ולשונו המלטפת של הפייטן הנשכה. יובאו נא כאן לפי רשימותיו של הלפר:

פרק 275, סעיף 35. „אויבי נעשו פלילי“. סימן א"ב כפול; כולל י"א מחרוזות בנות שתי שורות מסודרות בדלת וסוגר בכל שורה; בשורה 12 השם „ניסי“.

שם, סעיף 36. „אויבים קמו עמך לדחוק“. עשר מחרוזות. בשורה השניה אקרוסטיכון: נישי בן ברכיה.

פרק 217 סעיף 38. פיוט ב„רפריין“ חוזר „המהולל בפי כל נשמה“ (נשארה רק השורה האחרונה באקרוסטיכון: „... סי בן ברכיה“).

שם, סעיף 39. שבח לניסי אלנהרוואני „אנוש כחציר נחבא“; בשורות האחרונות השם „ניסי“.

סעיף 40. „אשמנו בכל מהלך, איך נעיו למולך, לאמר לא חטאנו לך“; עשרים ושש מחרוזות; בשורה האחרונה „אלוף“; (קרוב לוודאי ש„סליחה“ זו היא ג"כ לניסי“).

סעיף 41. „אותות שבטים באגודה אחת כוללת“ (בשורה השביעית השם „ניסי“).

סעיף 42. „תופשי התורה בעדותם נגעו“, סימן תשר"ק [א"ב] בסדר מהופך], (במחרוזת הי"ב האקרוסטיכון ניסי).

סעיף 43. „תציץ בעלבוני גואל ומושיע“ (סימן תשר"ק). אקרוסטיכון: „נישי בן ברכיה מן נהרוואן יחי“.

סעיף 44. „אל תירא נתבשר במחזה“ (בשורה האחרונה האקרוסטיכון „ישי“).

סעיף 45. „תרחמנו בזכות אברהם ושרה זקנים“ (תשר"ק). במחרוזת האחרונה האקרוסטיכון „ניסי“.

סעיף 46. „אוהלים יושב מבית אביו כגלה“ (הלפר: „הפיוט דומה לפיוטים הקודמים ולכן צריך לייחסו גם זה לניסי“).

סעיף 47. „צומי מנאצות ולא מלחם ומים“.

מזל לא טוב רחף על יצירותיו הפיוטיות של ר' ניסי. את זה ראינו בעליל ביחוד בנוגע לה„וידוי“ הגדול „רבש"ע קודם כל אין לי פה להשיב ולא מצח להרים ראש“ שייחסו לר' נסים בן יעקב מקירואן וגם לאחרים ואחרי כך הוברר שמחברו הוא ניסי שלנו. על וידוי זה רושם „אוצר השירה והפיוט“ לישראל דוידזון (כרך שלישי, מספר 613): „שהוא שייך לר' נסים ראש ישיבת בבל ובכ"י דע ראססי לרב אסי ראש ישיבת בבל“; ובכרך רביעי בלוח התיקונים עמוד 338 הוא רושם: „לפי כ"י אוכספורד 28.2/18 שייך לר' ניסי אלוף אלנהרוואני“.

ומאותו כה"י הבודליאני באוכספורד (נייבויאר — קאולי, חלק שני) במספר הקודם, סעיף ב/18 אנו נמצאים למדים שר' ניסי היה מחבר „סליחות“, ושם רשומה „סליחה“ אחת „אבדתי אבדתי אמרה יתומה“ „לניסי ג"ע והיא ללמגלה“. ואותה סליחה רשומה לפי הקטאלוג גם בכ"י א/2849 „לניסי אלוף ז"ל“ וכמו כן בכ"י 2853. פיוט נוסף רשום שם „אפאר שמך שוכן מעונות“, סימן א"ב באקרוסטיכון „ניסי“, ואותו פיוט רשום שם גם בכ"י אחר בשם „נישי“ מה שמראה לנו שהפיוטים האלה נתקבלו בכמה סידורי-תפלה והיו נפוצים בתקופה הקדמונית ההיא. ובכ"י 2877 רשום: „אגרת“ ל„נסים בן ברכיהו“ וזוהי הפעם הראשונה שאנו נפגשים בשמו נסים. הלפר סובר שהשם ניסי הוא קיצור מהשם ניסים דוגמת השם „יוסי“ שהוא מקוצר מ„יוסף“ ואגב הוא מוסיף שניסי הוא אולי שם פרסי ואז שם זה אין לו כל שייכות עם המלים העבריות נס או נסים [לשון נסים ונפלאות].³

בכל שורה שבפיוט המזועזע הוזה נראה ומורגש איזה ניצוץ מזהיר שכאילו מאיר לפנינו איזה סגנון חי, קל חדש ומלבב — בעצם סיומה של תקופת הפיוט הקדמון. כל „התחלה“ של שורה בסעיפים מגלה לפנינו בכירור מה היו שפתי הפייטן מדובבות בשאר המחרוזות שנשארו נעלמות מאתנו: תיאורים מרעננים על עלילות וסיפורים מכתבי הקודש, מדברי הנביאים ואגדות התלמוד. במליצה הבודדת בת חמש מלים למשל, בסעיף 47, הפיוט הנעלם גותן לנו פרפרזה נהדרה של קריאתו של ישעיהו (נה. ה"ח): „הכזה יהיה צום אבחרהו... הלזה תקרא צום ויום רצון לה... הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית... או יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח“... וכשהפייטן מתחיל „צומו מנאצות ולא מלחם ומים“ וזה הכל מה שאנו רואים, כלום אין אנו שומעים ומאזינים את „המשך“ הפיוט המלא חן וחסד ורחמים רבים — ובלשון וסגנון המזכירים לנו מבלי-משים את לשונו וסגנונו של ר' יוסף אבן אביתור? ורגש של תקוה ואמונה חי בלבנו ש„הסעיפים“ המעטים הניתנים למעלה אינם נותנים לפנינו את „הסך-הכל“ של יצירותיו של הפייטן שלנו, שעדיין שבר רב נוסף להן טמון בשבילנו לעתיד ואולי עוד חזון למועד.

רב סעדיה נבחר לגאון סורא בשנת 928 בעמדו בגיל של שלושים ושש שנים ור' ניסי צויין כבר אז בתור זקן. סעדיה גאון נפטר בשנת 942 וצריך

3) הלפר כנראה חושש שמה השם אלנהרואני אינו פרסי אלא שם תואר מעין „נהוראי“ שכמה גדולים בתלמוד היו נקראים כך (שבת קמו, ב: רבי נהוראי אומר הנה גולה למקום תורה וכו' תנא לא רבי נהוראי שמו אלא רבי נחמיה שמו, ולמה נקרא שמו ר' נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה, וראה עירובין יג, ב:); ובתלמוד יש לנו כמה וכמה גדולים שהיו נקראים על שם מקום מוצאם או מגורם כמו נתאי הארכלי ועוד; ראה ערוך השלם, ערך נהוראי. והלא ראינו לעיל שבתקופת הגאונים היו שמות תואר קבועים ניתנים לאנשי הישיבות ואין השם נהוראי בניניהם. ואין ספק ש„נהוראן“ הוא שם חבלי-ארץ בפרס כמו שאמר לעיל גרץ (ג, עמוד 137), ולעיל בסעיף 43 הלא רשום ברור שהוא „מן נהוראן“.

לחשוב שגם ר' ניסי לא היה אז כבר בין החיים. ותאריך זה יש לו בשבילנו ענין חיוני וחשיבות מיוחדת בתולדות חיי הרוח של עמנו. בשנת 50—940 נולד בקורטובה שבספרד יוסף אבן אביתור ויהי למשורר הראשון של „תקופת הזהב“ לשירי-הקודש. גרץ גומר עליו את ההלל „שכשנפוצו פיוטיו נתבטלו הפיוטים הקדמונים“, החל מר' יוסי בן יוסי, יניי והקליר עד רב סעדיה גאון. ומענין לענין באותו ענין מתעוררת לפנינו השאלה: אולי היה ניסי אלנהרוואני ה„סנונית“ הראשונה שנשאה בכנפיה העדינים זהרעננים את הבשורה של שירת הקודש המחודשה ב„ערב של תקופה“? שאלה זו אי אפשר לתרץ בחיוב או אפילו במדה מתונה של וודאות כל זמן שאין לפנינו בשלימותם לפחות אותם הפיוטים המעטים שהתחלותיהם נזכרות במאמר הנוכחי. אלא נדמה לי שדבר אחד יש בידינו לומר עליו לפי שעה בתור קרוב לוודאי: הוא היה הפייטן האחרון של הפיוט הקדמון.

בְּגִלְגַּל הַפּוֹיָן

מאת נבריאֵל פרייֵל

<p>ב</p> <p>הַן עוֹלָה בְּלֶהֱט צְהָרִים. אֶלָּא הַתְּבַעְרָה שְׁפָּטָה בּוֹ כֹּה קִיצִית וּמְתַאֲכָרֶת, פְּחוֹת כְּחָה מִן הַמֶּדְבָּר הַבְּעִירוֹ בִּי שְׁעוֹת מְסֻפָּר, קָהָה תְּדָה מִן הָעֶרְעֵר מִתְנַקֵּשׁ גִּנְעֵץ בְּבֶשֶׂר.</p> <p>וְהַצְהָרִים בְּשָׁלִים. דְּבֶשׁ נוֹרֵשׁ נוֹטְפִים הָעֵצִים. בְּכַתְבִּי, מִטִּלָּה רְגַע מְגַבְעַת תִּקְשׁ שְׁלִי צֵל עַל הַגֵּיִר, זֶה מִן־מִן הַכְּאֲבִים עוֹלִים בְּלֶהֱט-עַד.</p> <p>פָּעַם, בְּנֹן, בְּךָ הַרְוֵשׁ תְּ-גוֹף בְּפֶשֶׁט בּוֹ הַתְּבַעְרָה.</p>	<p>א</p> <p>בְּקָר חָם מְאֹד. הַצְּפָרִים בְּמִזְמֹרֶן. בֶּן גְּבִירוֹל: תְּמָרִי אֵשׁ בְּסֻפְרָד. בִּירֹן: מִשְׁבְּרֵי אֵשׁ בְּאִיטָלְיָה. לֹא. הָעִיר הִיא צְפוֹנִית אֲמֵרִיקָנִית וְהִיא כְּכֹלֹב-שְׂרָב שְׁטָגֵר עַל פְּתַח וּמוֹצָא.</p> <p>בְּקָר חָם מְאֹד. הֶלֶב הוּא כְּצִפּוֹר אוֹמְרֶת לְהַחְלֹץ מְכֹלֹב וְזָכְרוֹן מְגַעַם שֶׁל נְהָרוֹת קָרִירִים נָעִים לְזֹרֵעַ שְׁעֵלְפָה. אֲדָם יִקְרָה מֵהֶם הַהַפְלָגָה לְחוֹפֵי יָמִים לְבָם הָיָה בְּנֶהָב, שִׁיר בְּקַע הָעֵנָבִים, וּכְלֹב-הָעֵצָמוֹת עוֹד לֹא טָמֵן פַּח לְבָשָׂר הָאֲמִירֵל.</p>
---	---

קְבוּצַת אֲנָרוֹת אֶחָד הַעָם

י"ד אנרות מתקופות שונות שלא נתפרסמו עד היום
מובאות לדפוס בצירוף הסברים והערות ע"י
יוחנן פוגרכינסקי

ד

אודיסא, IX, 1898, 17/29

למר משה קליינמן, ברדיטשב.

— — — במאמרי ע"ד הניטשיאנים¹ לא באתי לדון על השאלה הכללית:
אם יש "צורך ויכולת" לברוא עתה ספרות כללית הגונה בספרותנו. על השאלה
הזו כבר גליתי דעתי באופן מספיק ב"השלח" כרך א. ופה לא עסקתי אלא
בשאלה חלקית: עד כמה יודעים בעלי ה"קרע" להכניס לספרותנו מחשבות
ניטשה².

ב"ילקוט קטן" לא דברתי על פלוני ופלוני, כי אם על תבונת אותם
הציונים החדשים³ במערב ה"מוליכים" את המפלגה שלנו בשנים האחרונות.
וכי אלה הם בכלל כמו שתוארתם. בזה לא יטיל ספק שום איש המתבונן
אל הליכותיהם בלי משא פנים. להביא על זה ראיות פרטיות איני מוצא צורך,
כי הכל מעיד על זה.

(1) הכוונה היא למאמר: "שנוי הערכין". נדפס בכל כתבי אחה"ע עמ': קנ"ד—קנ"ט.

(2) הפילוסוף הגרמני פרידריך ניטשה.

(3) הכוונה היא לציונים ההרצליאנים.

ה

אודיסא, 1899, 1/13/IV

לכבוד הד"ר א. קמינקא, עסעג.

האסיפה הכללית¹ פה תהיה ביוני. היום עוד לא הוגבל בדיוק. אבל
קרוב לוודאי שתהיה בסוף יוני (למנינו פה), כחפצך.
את מאמרי² קראת, כנראה, בהעברה בעלמא. לא על המוסר האנושי

ראה "בצרון" חוב' ו' (195), תמוראב, תשי"ז.

הכללי דברתי, כי אם על המוסר הלאומי העברי ואת "התנועה המוסרית" לא הצבתי למופת לאמור שגם אנו צריכים לתנועה כזאת, כי אם הזכרתי רק דרך אגב בשביל להראות (כמו שאמרתי מפורש) שיש גם אנשים משכילים שאינם בושים להקהיל קהילות ולהתחבר לאגודות בשביל מטרות מוסריות, יהיו איזו שיהיו. — —

- (1 של "חובבי ציון", שהיתה מתכנסת אחת לשלוש שנה.
 (2 הכוונה היא למאמר: "המוסר הלאומי", גרפס בכל כתבי אחה"ע, מהדורת "דביר", עמ': קנ"ט—קס"ד.

1

יקטרינבורג, 22, v, 1905

להגני תרי צנתרי דדהבא וכו' ה"ה ר' יהושע חנה ורבי אלטער [דרוואנוב] שליט"א.

"מכנף הארץ זמירות"...) עד כאן עולה הפסוק, שהרי אני ב"מכנף הארץ" והעסק שלנו הוא עסק של "זמירות", איך אפשר להתאפק ולבלתי החל בפסוק זה? אלא מה, שהפסוק אומר "שמענו", ואני רוצה לומר: לא שמעתי? בשביל דקדוקי עניות כאלה אין משנים מן המטבע שטבע התנ"ך. ובכן, הנני שואל אתכם "מכנף הארץ": מה בדבר ה"זמירות"? את הגליון הראשון? קבלתי במוסקבה, ומפני שהייתי טרוד שם מאוד, לא הספיקה לי השעה לכתוב לכם, אבל במכתבי לביתי בקשתי שיודיעוכם, כי קבלתי את הגליון וכי מבקש אני לשלוח לי את השאר לפה. לעת עתה עוד קבלתי מאומה, והנני מודיעכם בזה, כי המחליף את הזמנים החליף גם סדר זמנים שלי, ועתה כך הוא הדבר: פה אשב עד 8—10 ביוני, ואחר כך אלך ישר להומיל", שם אתמהמה כחודש ימים ובאמצע יולי אלך לפטרבורג. — —

כשתכתבו אלי, בוודאי, לא תמנעו מלהודיעני את הנשמע אצלנו גם 'בדבר שאר מיני "זמירות", צר לי, כי רחוק אני עתה מן הצבור, ועלי לשיר "שירת ים" ביחידות...

- (1 הכוונה למהפכה הרוסית הראשונה, שהחלה באותה שנה.
 (2 אחד העם יחד עם י. ת. רבניצקי וא. דרוואנוב עסקו או מטעם ועד ח"צ באודיסא בהוצאת שירי הר"ר יצחק קאמינר, שיצאו לאור בתרס"ו עם הקדמתו של אחד העם.
 (3 משירי הר"ר קמינר הנ"ל.
 (4 עיר ידועה ברוסיה הלבנה (בילורוסיה).
 (5 הכוונה היא למרד האגיה פוטומקין והפצצת אודיסא על ידה בשנת 1905.

2

יקטרינבורג, 8 vi, 1905

למר א. דרוואנוב, אודיסא.

— — אתה מבקשני "להזדרז ולהכין מאמרי. זטעית בשתיים:

ראשונה. לא „מאמר“ ע"ד קמינר ושיריו עתיד אני לכתוב, כי אם הקדמה קטנה על דבר הקובץ היוצא, שרובה תהיה אך ספורית וטכנית, איך באנו לידי הוצאה זאת, ובאיזה כללים אחזנו בסידור הספר ועריכתו. ושנית: גם המעט אשר אחפץ להגיד ע"ד המשורר ושיריו כשהם לעצמם — לא אוכל להגיד עד שיהיה בידי כל הקובץ בדפוס ואעבור עליו שנית וארשום לי את המקומות הנחוצים לי לזה, ולא זה בלבד אלא גם הביאוגרפיה שכותב רבניצקי צריך אני לקרוא, כדי שלא נתנבא שנינו בסגנון אחד ויהיו שני ה„מאמרים“ כפל הענין במלים שונות. ובכן עליכם „להזדרז“ ולשלוח לי את הגליונות הנדפסים בהקדם. — —

ובכן, ידידי, רואה אתה, כי בכל אופן אין לי תקווה לשוב לביתי¹ עד ספטמבר. וצר לי, שהאספה הכללית² ((כנראה מדברידך)) יהיה באוגוסט ואני לא אשתתף בה. הודיעני נא, מה החלטתם בדבר הקנדידיטים לועד החדש. לפי דעתי לא יועילו כל פלפוליתם וסוף סוף תצטרכו לבחור: הימלפרב, ברבש, דיונגוף, בן עמי, עטינגר³. — —

(1) לאודיסא.

(2) האספה הכללית התלת-שנתית של חברת „חובבי ציון“ באודיסא.

(3) ד. מ. הימלפרב, שמואל ברב"ש, מאיר דיונגוף, מרדכי בן-עמי, חיים עטינגר, עסקנים ידועים בחברת „חובבי ציון“.

ח

6 IV, 1907

למר י. ה. רבניצקי, אודיסא.

ידידי!

אתמול, כשהראית לי ב„רחל“¹ את השורות ה„אסורות“, נדמה גם לי שיש בהן סכנה. אבל אחר שקראתי את כל השיר בעיון, ברור בעיני, שאין בו אף שמץ פסול. כי השורות האמורות נאמרו לא לשבח, אלא לגנות, והמחבר אינו רואה כלל בבעלי ה„נקמה“ את האידיאל שלו. אדרבא, הוא מצטער על הרוח הרעה הזאת שבאה בלב בחורי ישראל מרוב יאוש, כמו שנראה מהמשך הדברים וביאור מפורש בסוף השיר: „כל בחורי עמי, פליטי ההרג ושירידי הנאעון והנקמה — הינה יבואו“ (לארץ ישראל).

זאולם כדי שלא ליתן מקום למקטרגים להראות על מלים בודדות ולהטעות את הנכרים שאין ביכלתם לקרוא כל השיר — די למחוק את המלים „על אדמת רוסיא“, ובוה יוסר אף צל של חשש. ומה גם כי, כנראה ממכתבו של לעווין, גם המבקר בפטרבורג שם לבו לדברים הנידונים בשיר זה ומצא שאין בהם פסול לפי כוונתם האמיתית.

(1) הכוונה היא לשיר בפרוזה של ש. בן-ציון בשם „רחל“ — נדפס בכל כתבי

ש. בן-ציון, הוצ' „דביר“ עמ' שניג—שניח.

ט

לונדון 17/2 III, 1909

למר י. ח. דבניצקי, אודיסא.

— — אני מכיר תודה לך על חפצך הטוב למסור לי רשמי האסיפה¹ תיכף לסגירתה, אף-על-פי שעתה, כמובן, כבר ידעתי הכל מתוך כתבי-העתים. ולא עוד, אלא שחושד אני בך שלא לחינם נודרות (שלא כמנהגך) לכתוב אלי בשעה שרשמך היו עוד "חמים". כמדומה לי, שהרגשת צורך לשפוך שיחה לפני מי שלבו כלבך לאותו "קש יבש". ואם כך הוא באמת — לא טעית בי. את השקפתי על מצב עניינינו עתה תמצא במאמרי² ששלחתי בשבוע שעבר ל"העומר", אשר לפי דברי גוטמן³, יצא בעוד זמן קצר. ואתה נוסע באמת לארץ-ישראל⁴ לחג הפסח, איני יכול להאמין עוד, עד שאקבל ממך מכתב כתוב על מכסה האניה... היתכן שתיקח את צורך חפצך ותשב באניה ותיסע במדינת הים? —

-
- 1) הכוונה היא לאסיפת "חובבי ציון" באודיסה, כדרכם להתכנס פעם בשלוש שנים, שהתכנסה באותו פרק הזמן באודיסא. באסיפה זו דנו באריכות על המצב החדש שנוצר בקשר עם עלות "הטורקים הצעירים" לשלטון בטורקיא.
 - 2) זה הוא המאמר "הגיעה השעה", שנתפרסם בכרך השני של "העומר", שהופיע בארץ-ישראל בעריכתו של ש. בן-ציון.
 - 3) שם המשפחה של הסופר ש. בן-ציון.
 - 4) י. ח. דבניצקי עמד לנסוע יחד עם ח. נ. ביאליק לארץ-ישראל לשם ראיית הארץ והנעשה בה. אחד העם פקפק אם הנסיעה הזו תצא לפועל.

י

לונדון 6/19 IV, 1909

למר א. דרויאנוב, ווילנא.

בקשה קטנה לי אליך:

מתוך מכתב אחד שקבלתי היום נודע לי דבר תמוה מאוד, שלא הייתי מאמינו, לולא היה המודיע איש נאמן. לפי דבריו, נדפס ב"הזמן"¹ מאמרי האחרון בתרגום עברי (!)² מתוך התרגום הרוסי שנדפס במכה"ע "יעוורייסקי מיר"³. הנני משתומם מאוד על המעשה הזה. הלא מפורש נאמר בראש התרגום הרוסי, שהוא תרגום, ובוודאי הבינו בעלי "הזמן" שהתרגום הוא מעברית ושהמקור העברי יצא או יצא באלה הימים. האומנם "המוסר הספרותי" שלהם מרשה מעשים כאלה? ובאמת כבר יצא המקור העברי בחוברת האחרונה של "העומר", שנשלחה מא"י עוד לפני הפסח וכבר נתקבלה פה עוד בימי החג, אלא שברוסיא עדיין לא יצאה מידי המבקר, ואינה יכולה לבוא עוד לידי הקוראים. בקשתי היא, איפוא, שתואיל בטובך לשלוח לי את הגליון (או הגליונות)

שבו (או בהם) נדפס התרגום, למען אראה בעיני את הדבר הזה ואדע מה לעשות: אולי אמצא לנחוץ לפנות אל הקהל במחאה על זה.

- (1) עתון יומי שהופיע או בוילנא בעריכת מר ב"צ כ"ץ.
- (2) הכוונה היא למאמר "הגיעה השעה", שנדפס ב"העומר" שיצא לאור ביפו בעריכת ש. בךציון.
- (3) שבועון יהודי בלשון הרוסית שיצא לאור ע"י ה"פאלקספארטיי" בפטרבורג.

יא

לונדון, 8/21 vi, 1910

למר ב. לדיז'נסקי, אודיסא.

— — ע"ד שבוע של סוקולוב¹ כתבו לי גם אחרים מאודיסא. בוודאי הנך זוכר עוד, איך "קבלנו פניו"² באודיסא לפני כמה שנים, בהיותו שם בפעם הראשונה... בכל זאת גם אני מסכים, שאיש כמוהו צריך לקיים בו "והחזקת בו" בשעת נפילתו, אלא שאוסישקין שלנו בוודאי לא מטעם זה בלבד עושה מה שעושה בזה, כי אם מטעמים "דיפלומטיים" עמוקים³, הידועים לידועי ח"נ. אבל, אם כל הסימנים אינם מטעים, לא תועיל לו כל הדיפלומטיא הגבוהה, והדיפלומט ה"מערבי" מאייששוק ינצח. — — —

(1) נחום סוקולוב.

- (2) בבקרוו הראשון של סוקולוב באודיסא נתקבל ע"י הציונים שלא בסבר פנים יפות.
- (3) סוקולוב בא או לאודיסא כדי לארגן תומכים לחידוש "הצפירה", שאמנם נתחדשה באוקטובר 1910, אוסישקין היה מהמתנגדים לתמיכה בסוקולוב ובמאמציו אלה.

יב

לונדון, ו' ניסן תרע"א — 22/4 iv, 1911

למר א. דרויאנוב, ווילנא.

קבלתי את מכתבך מן 14/27 חודש העבר [מרס] — — ומה הם דברי הנחמה שאוכל לכתוב לך על כל ה"בשורות" שהודעתני? אפשר תתנחמו, אתה וחבריך, בזה, שיש לכם תקווה להיות בקרוב "בעלי נס", מעין נס של פורים: רצו לעשות לכם כך וכך — ולא עשו...¹ הלא כאלה הן כל "ישועות ונחמות" של ישראל. — —

את רשימתך על ה"מאורע"² הגדול קראתי, ולמה אכחד ממך? לא הניחה את דעתי כלל וכלל. יותר מדי בולט בה החפץ שלא יחשדוך חלילה בנטיה אחרי ה"ריאקציה" ולא ימצאו פגם ב"סבלנותך" וכו'. אך לא אדבר על זה. רק זאת אוסיף, כי מה שמצערני ביותר ומביא אותי לידי בושה הוא זה, שאך שני עתונים דיברו על הענין³ בנוסח הראוי, ושני אלה הם ה"פריינד"⁴ וה"יעוור. מיר"⁵! יחסו של האורגן ה"ציוני" הרשמי — ה"ראזסוויט" — נאה לו ולעורכו, אבל ה"עולם"⁶ יכול היה לדבר בלשון אחרת, יותר ברורה ופחות "זהירה".

בנוגע לי, הנה כתבתי אמנם מאמר על הענין, וכמובן, לא נכנסתי בדברים עם אותם ה"צעירים" על דבר החשד השפל שהשתדלו להטיל עלי, ובכלל נגעתי אך כלאחר-יד וברמז בכל אותו ה"מאורע" של שלילת התמיכה). עיקר דברי מוסבים על גוף ה"דעות" המתפשטות עתה בא"י, אבל לא אוכל לשלוח מאמר זה ל"העולם", מפני שנכתב בתור פרק מ"ילקוט קטן" ובסגנונו של ה"ילקוט", ועל כן מקומו ב"השלח", ששם נדפס ה"ילקוט" תמיד. כבר שלחתיו. — וע"ד טולסטוי? — צר לי, כי אין עוד מענה בפני. בשבועות האחרונים אפפוני טרדות שונות ומשונות שלי ושל אחרים, ולא נשאר לי מזמני כלום לקריאת ספרים. — אבל הלא עוד לא הוצאתם אף את החלק הראשון ועוד יספיק לי הזמן להודיעכם תשובתי. — —

- (1) רמו לפרעות שאנשי "המאה השחורה" איימו לעשות באודיסא.
- (2) הכוונה היא להחלטת ועד חו"צ לשלול את התמיכה מ"הפועל הצעיר" אחרי שפרסם מאמר של י. ת. ברנר על ההשתחררות מההיפגוזה של הביבליאה וכז.
- (3) על החלת שלילת התמיכה כנ"ל.
- (4) "פריינד", עתון יומי, שהופיע בפטרבורג, באידיש והיה רחוק מהציונים.
- (5) שבועון יהודי רוסי.
- (6) יצא אז בעריכתו של דרויאנוב.
- (7) מ"הפועל הצעיר".
- (8) "העולם" הכריז אז על פרסום תרגום כתבי טולסטוי בששה כרכים, כפרס לחותמי "העולם" ואחד העם נתבקש לכתוב מאמר על "טולסטוי והיהדות"; המאמר הזה לא נכתב.

יג

לונדון, ט"ז טבת תרע"ד — 1/14, 1914

למר א. דרויאנוב, אודיסא

קבלתי היום מכתבך מן י"א לח"ז, וקודם כל תבוא עליך ברכה כפולה ומכופלת על שהבנת שאינך צריך להדפיס את דבריו של ביסקא). וחבל שלא הבינו זאת בעלי "הזמן" והדפיסו את הדברים בגליון 288, כמו שראית בוודאי. אתמול קבלתי אותו הגליון והייתי שרוי בצער כל היום, ועדיין איני יכול לזכור במנוחה את הנבלה, אשר עשה האיש הזה. הוא ידוע לי כאחד המורים מהיותר מפורסמים פה ובא אלי בלווית אחד מחבריו המורים לבקשני שאנאום באספת מחאה) שהם אומרים לקרוא. דיברתי עמהם כמו שמדברים עם חברים על ענין הקרוב ללב כולנו ולא כיסיתי מהם מה שאני חושב על המצב. — ואיך יכולתי להעלות על לבי שירשה לעצמו השוטה הזה לפרסם דברי בכה"ע בלי ידיעתי? כמובן, הם גם מדיליה) מליצות "מבהילות", כנהוג. כבר שלחתי אתמול "מכתב" ל"הזמן". ידעו הקוראים, לפחות, כי לא בידיעתי והסכמתי נתפרסמו הדברים.

על שאלתך בדבר תרגום ספרו של דובנוב), שמציעים לך בעלי "מוריה", קשה גם לי ליעצך עצה מוגבלת, אבל זאת אגיד לך, כי "חלקי הסותר"

שביארת במכתבך, נראים לי מבוססים יותר מ"חלקי הבונה". אחריותו המוסרית של "העולם" — עליך, ואם מפנה אתה את לבך לעבודה אחרת בידיעה קודמת שעל ידי זה תיפגם דעתו של העתון, הרי יש בזה אבק של "עושה מלאכת ה' רמיה". אמנם ראוי ונכון מאוד לתרגם את דובנוב עברית, אבל, ראשונה, כבר היו לי דין ודברים עם דובנוב עצמו על הענין הזה וכמה פעמים השתדלתי לעוררהו לכך, שיתרגם את ספרו בעצמו (הרי סגנונו העברי הלוא יפה ובהיר לא פחות מסגנונו הרוסי), ואם לא ימצא מתרגם שיניח את דעתו כמדומני שסוף סוף יעשה כן¹). ושנית, אין אתה, לפי דעתי מוכשר למלאכה זו, לפי שבעל סגנון אתה, ולא סופר סתם, והסגנון המיוחד לך רחוק מאוד בתכונתו מסגנונו של דובנוב, באופן שאני יכול לצייר לעצמי, מה תהא צורתה של תערוכת זו. אלא אם כן תגיע אומנותך עד "להתפשטות הרוחניות" שלך ותתגלגל כך נשמתו של דובנוב, ואיני יודע אם עבודה כזו תביא לך הנאה מרובה. — —

(1) זהו הסופר והמורה א. ל. ביסקא.

(2) הכונה היא למעשי חברת הילפספריין בקשר לטכניון בחיפה.

(3) משל עצמו.

(4) הכונה היא לספרו של שמעון דובנוב: "דברי ימי עולם לעם עולם", שהוציא

"מוריה" עמדה להוציאו לאור.

(5) תקותו זו של אח"ע לא התגשמה. החל בתרגום י. א. טריווש, אך רק מספר

גליונות תורגמו על ידו. את כל עשרת הכרכים תרגם מר ברוך קרווא (קרופניק).

יד

חיפה, הוד הכרמל, כ"ו תמוז תרפ"ה

למר א. אהרוני, תל-אביב

בזמנו קבלתי מכתבך (מיום?) ולא השיבותי עליו עד כה, אע"פ שדרכי

להשיב על כל מכתב, מפני מצב בריאותי הרע. — — —

ומה אענך? דברייך הסבו לי צער עמוק. ואע"פ שהפרזת מעט בדבר

המצב¹), אבל קשה להכחיש הכול ולאמור שהכול הולך למישרים. ואני זקן

וחולה והעבודה — ואין צריך לאמור, עבודה של מלחמה — קשה עלי מאוד,

ומרגיש אני בעצמי, שכבר עבר זמני, וכל תקותי היא, שלא אלמן ישראל,

ואחרים יבואו ויקחו את מקומי.

צר לי כי לא אוכל להאריך, מפני חולשת.

(1) כנראה שמר אהרוני התאונן על חיונות מעציבים, שנראו או בישוב וביקש

מאת אח"ע שיגיד את דברו, כפי שהיה רגיל בימים ההם.

פְּרוֹיֵד בְּסִפְרוֹת הַרְבֵּנִית

(מתוך הסדרה „סמוכים“)

מאת א. שאולי

רבות דובר על פרויד, יוצר הפסיכואנליסה, על איש המדע שהאיר באבוקת-השראתו הגאונית את שבילי הנפש האפלים ושינה את אספקלרית האמנות, ואין מעניני לטחון קמח טחון. ברצוני רק להראות על קוֹי־מחשבה אחדים, שיש להם סמוכים בספרות יהדות מקורית, ספרות גדולי היהדות הדתית. במאמר על „פרויד ומקור מחצבתו“¹) כתב ש. ה. ברגמן: „לספרו על פענוח החלומות הקדים פרויד מוטו לקוח מוורגיל: „אם איני יכול להטות את העולמות העליונים, אניע את העולמות התחתונים“, וכך עשה. הוא הניע את מלחמת היצרים, מגמתו זו לקראת ההשפלה ושלילת הערכים, סייעה לשרש את האנושות מתוך הקרקע המיטפיסי ולהעקורה מאדמתה הרוחנית. אך לאדם זה, אשר פרויד למדו, לראות את התודעה שלו כמקטע־קטון מתוך ממשותו הנפשית, נפתח לא רק הבלתי־מודע השלילי, אלא גם מדרגות יותר גבוהות של חיי הנפשיים. ואילו היינו יכולים לקוות לחידוש המסתורין היהודיים, הרי היה גם מקומו כאן“.

סתם הכותב ולא הראה את מקורות פרויד בספרות „המסתורין היהודית“, אולם הנכנס לפרדס המחשבה והבעיות המטרידות של אותו „חווה נפש“ ווינאי, נזכר לו, שבעיות אלו נמצאים בפרקי קבלה וחסידות, מן הניפתולים שבין „סיטרא ימינא“ ו„סיטרא שמאלא“; „אבא“ ו„אמא“. מערבובית הרשויות שבנפש. לכאורה אין לך מרחק יותר גדול מגאון מדעי זה, שגילה את הבלתי מודע בהסתמכו על ההנחות המטריאליסטיות והדטרמניסטיות של המדע בזמנו, לבין התפיסה הרוחנית של גדולי היהדות, אך ישנם נקודות־מגע טמירים, המאחדים באופן כמוס ונעלה, שני עולמות רחוקים אלו.

בנסינו הראשון „הפסיכופתולוגיה בחיי יום־יום“ אסף פרויד עובדות

1) הארץ, 56. 5. 4.

ומאורעות "קטנים" שאין אנו שמים לב עליהם, וחושבים אותם כטפלים, והרי הם מהווים את כל התכנים של הבלתי־מודע האישי, שכיום הם נכסי צאן־ברזל של האדם המערבי. פרויד מוכיח עד כמה כפופים אלה לסיבות קבועות, על פי רוב סמויות מן העין ונעוצות באותו גורם נעלם בלתי־מודע.

נפנה עכשיו לכתבי רב חרד לדבר ה', איש מזוין בכל תכסיסי מלחמת היצר, ר' ישראל סלנטר, יוצר התנועה המוסרית. כתבי ר' ישראל חותרים לנקודת־מוצא אחת: כיבוש היצר. הוא מבאר שני מאמרים שהובאו ב"לקוט שמעוני" אודות ה"עקידה", הסותרים זה את זה. נאמר: "היו דמעות מנשרות ונופלות מעיני אברהם עד שהיתה קומתו משוטטת בדמעות", שוב נאמר: "היה הקב"ה רואה את האב מעקיד בכל לב". המאמר האחרון סותר את הראשון. אם היה "מעקיד בכל לב", למה "היתה קומתו משוטטת בדמעות"? — שואל ר' ישראל.

חודר וחוקר איש המוסר בנפשו ובהכרתו של האדם ומוצא אותם היסודות השונים וסותרים, את ה"מודע" ו"הבלתי מודע". לשונו של סלנטר בענין זה: "בנפש האדם יש שני מיני הרגשות. חיצוניות ופנימיות. למשל, אם יש לאיש תלמיד אהוב למאוד וגם בן רע, ואם יקיצו אותו משנתו ויזהירו אותו כי הבית, אשר שם ישנים בנו ותלמידו, בוער עליהם, ירוץ בראשונה להציל את בנו ואחרי כן את תלמידו. והטעם הוא שבפנימיות הלב אהבתו לבן גדולה מאהבתו לתלמיד, ובעת שנתו כשהרגשה החיצונית אינה שולטת עליו יתעוררו בלבו ההרגשות היותר פנימיות. זהו שאמר שאברהם היה מעקיד את בנו בכל לב, מצד כחות הנפש החיצוניים שלו היה בכחו להתגבר על ההרגשות הפנימיות, אך הדמעות היו נושרות מעיניו, התשוקות לא נכבשו לגמרי ונשארו בקרבו".² כי בוודאי ברגשותיו הפנימיים רצה שישאר בנו בחיים.

ברוח זה ובדרך זו מבאר רב דרשן אחד מאמר תמוה אחד ומתכוון להנחת פרויד. בספרו "ילקוט יהודה"³ מביא הרב יהודה ליב גינזבורג את המדרש על הכתוב "אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי" — כסבור היה אליעזר ליתן לו בתו. שואל הרב: מנין לו להמדרש, שבת היתה לאליעזר וכונתו היתה להשיא את בתו הוא ליצחק? אולם — כותב הרב — "ברית כרותה לשפתים" והיה לו לאמר "אולי לא תאבה האשה שאשוב את בנכם לארצכם, אבל היות שלא נזהר בזה בוודאי שכן היה גם רצונו הפנימי, משום שהיה לו בת ורצה להשיא את בתו ליצחק". המחבר התורני מוסיף וכותב ממש בסגנון פרויד (אף כי איני יודע אם הכיר את יצירות "גאון הפסיכואנליסה") "כי בכל אדם יחד עם ההרגשות הנמצאות בתוך גבולתו, יש עוד רגשות בקרבו הנמצאות מחוץ לגבול הכרתו, ביותר בשעה שהאדם עושה דברים כאלה, שנחץ לו

(2) אור ישראל לתלמידו ר' יצחק בלאור, מהדורא שניה, ג. י. תשי"ב.

(3) דבינסק, תרצ"א.

לכבוש את תשוקת נפשו היותר פנימיים. אלו התשוקות אינם כבושים, ונשארים הם בהרגשתו אף שהוא איננו מרגיש יותר בהם, מפני שהמה נמצאים מחוץ לגבול הכרתו, וברבות הימים מתפרצים החוצה באופן נורמאלי, אם הוא אדם חולה, וכן היה עם אליעזר, אף שהיה נאמן לאדונו אברהם, ולא היה דורש טובת עצמו, אבל מפני שבכחות הנמצאים מחוץ לגבול הכרתו, רצה שישא יצחק את בתו לאשה. הרצון הזה מבלי משים נתגלה על ידי זה שהוציא מפיו — „אולי לא תאבה האשה“.

חשבו וחקרו גדולי המוסר הדתי העברי, צרפו את המחשבות עד שהגיעו ל... פרויד.

„מניחים אנו, קודם לכל, להכרת החטא, הקשורה באיזה מעשה שהוא, להתמיד ולהאריך ימים במשך אלפי שנה ולקיים פעולתה על פני דורות שאינם יודעים ואינם יכולים לדעת כל עיקר על אותו מעשה“ — אמר פרויד בספרו „היסודי“, זוהי תורתו על „החטא הקדמון“. הרגשת-אשם התלויה על תודעת האנושות בהיסטוריה.

לדעת המדרש ובמעשי הדרוש של הרבנים, האשה, כבאת כח המיניות, מתוארת כגורם הראשון לחטא ואסון ההיסטוריה. מיתוס-בראשית במדרש מציע את החטא הקדמון הרובץ על הדורות. „על מה היו מדיינים קיין והבל? רבי יהודה אמר על חוה הראשונה היו מדיינים, זה אמר אני נוטלה וזה אמר אני נוטלה, ומתוך כך „ויקם קין על הבל ויהרגו““. וכדי שלא יהיה המדרש הזה בלא חידוש, מוסיף הרב שמואל יעקב רבינוביץ, מגדולי ההלכה ואגדה ומאבות הציונות הדתית: „גם האשה היתה מאז ומעולם, והנה עד היום, גורם חזק לרציחות ומלחמות האנשים זה בזה, ולפעמים רבות היתה האשה גם נסבה למלחמת העמים זה בזה כמפורסם בדברי הימים...“.

בנקודה זו נוגעת התפיסה המדרשית-דרשנית בתפיסה הפרוידיאנית האומרת שקללת המלחמות אינה אלא מילואה של שאיפת יצר-המין.

באחרית ימיו (1920) קבע פרויד שני יצרים יסודיים בחיי האדם: על יד יצר התשוקה הופיע יצר המוות. הוא הסביר את מציאות יצר המוות באופן זה: החיים האורגאניים הם שלב מאוחר של ההתפתחות; וההתפתחות כאילו שואפת לכך, להחזיר את המצב הקמוני-קדמוני, לבטל שוב את החיים שנוצרו; לכן קיים בכל חי היצר למות. מגמת כל חיים הוא המוות, כי המוות היה לפני החיים. „מניה וביה נכנסנו אל חופי הפילוסופיה של שופנהאור!“ — אמר פרויד. מה שלא ראה פרויד וראה שופנהאור, לפי דברי פרויד, ראה גם גאון מיוחד במינו, הקנאי הגדול והלוחם בספיחי התנועה השבתאית, ר' יעקב עמידן (1696—1776).

(4) „טטום וטבו“ באנגלית, ע. 927.

(5) מדרש רבה, כ"ב, והשווה דברי הרב רבינוביץ בספרו „לתקופת הימים“, לונדון, תרפ"ד וגם מאמרו של אבא גורדין „תורת החטא לפי פרויד והמדרש“ ספר השנה היהודי אמריקה, תרצ"ט.

חייו וכתביו של רבי יעקב עמדין, ענין מיוחד בהם לאדוקי השיטה הפסיכואנאליסטית. נכתבו מאמרים וגם ספר שלם על הסמוכים שבין חייו ותורתו של ר' יעקב עמדין לשיטת פרויד. ספרו של מורטימר כהן (לדוגמא), משל כל חייו ודמות אישיותו הצטמצמו במסגרת זו של הסובלימציה של ה"ליבידו". רב וגאון זה מהמאה הי"ח גילה הרבה דברים בספירת ה"ליבידו". אף הוא קבע בסדרו מדור מיוחד לדברים ש"בינו לבינה" בשם "מטת כסף" ויש כאן נסיון לעמוד על השורש המשותף של ספירת האירוס והמלחמות, ענין התופס, כידוע, מקום רב אצל זיגמונד פרויד. (לדוגמא דבריו במדור זה: "וקרא לאשה לחם — כי עד הנה סיבת כל המלחמות הקדומות היה על זה הלחם, בהגיתו מרחם" הוא אומר: סיבת המלחמות מקורן ב... אשה". אולם גם זה לא מעניננו.

עולים על הדעת מה שאמר ר' יעקב בענין המות: "זמהראוי היה שלא יבקש האדם מהשם יתברך לתת לו אריכות ימים, כי אם ההיפך המות, והיה לו לשמוח במותו יותר מבעת לידתו, כי עם עת הויתו מתחילה מיתתו, על ידי התוכו המתמיד, הנמשך בשאיפתו עד תום גויעתו. למה לו חיים כאלה המדומים? ומה תועלת אפילו אפשר היה לו לחיות חיי נצח, הלעולם יתקיים?". ויש כאן קירבה יתירה לחזון פרויד, שהחיים האורגאניים הם יותר מאוחרים מן החומר הבלתי-אורגאני, ושצריך להסביר את האורגאני מתוך הבלתי-אורגאני. מנקודת-מבט זה מעמיד פרויד במשנתו את יצר ה"אגו" והמיניות, את החיים ואת המוות וגם את היסוד הגברי והיסוד הנשי, וברבות הימים הרחיק לכת עוד יותר בקשר גילוייו של תסביך אדיפוס ורצח-אב. כשם שהמקובלים — ור' יעקב עמדין בכללם — קשרו באופן מוזר ואופייני את היסוד הזכרי בחסד ואת היסוד הנקבי בדין ורע, (לשונו של עמדין: "כח האב הוא כח פנימי וכח האם כח חיצוני ואם האדם הוא טוב, זה גרם לו תגבורת כח האב שבו ואם הוא עצב כבד, גבר עליו כח האם") — כך אצל פרויד הבלתי מודע הוא ה"סתם" העוין את התרבות ואת התודעה, ובעצם הוא תמיד השלילי, המפריע, החשיבות המכרעת של האם לגורלו של היחיד ושל האנושות, הפסיכולוגיה של הנקבה אינה מוכרעת ונשארה מוסתרת. (ב"טוטם וטאבו" נפקד מקומה של האלה-אם הקודמת לאלה האב).

אסכולת פרויד המדעית היוצאת מהנחות חמרניות והספירוטאליסטית של המקובלים והמוסריינים שהזכרתי, שונות הן, ואף מנוגדות בדרכיהן ולמודיהן, ואין הכוונה להזדהות פרויד עם המסתורין של היהודים, כדברי ה. ש. ברגמן, אך ברור שמתוך השקפות חיים שונות וריתמוס שונה ולשון אחרת, הם מתקרבים ויש סמוכים ביניהם.

6) Mortimer Cohen, Jacob Emden, Man of Controversy, Philadelphia, 1937.

7) שם מטת כסף.

8) שם.

”יִדְאִיקָרָה”

מאת אבא אחימאיר

הפילוסופיה של היסטורית הגלות

”כיון שהכיר אברהם אבינו את סוד היהדות מיד מתחלת בו פרשת לך-לך — ופרשת לך-לך נתקיימה אף בו (ביצחק). — יעקב קיים בעצמו פרשת לך-לך וברח מפני עשו אחיו חרנה — וחזר לקיים פרשת לך-לך וברח מפני לבן הארמי. — ומשה רבנו, שעדיין בקטנותו למוד פרשת לך-לך — (והשבטים) היו עסוקים בפרשת לך-לך ארבעים שנה במדבר”. (לא נחת ביעקב למנדלי). לפי מנדלי, הרי כל הפילוסופיה של ההיסטוריה היהודית היא פרשת לך-לך. ברם, מה גרם לה? אצלנו מקובל: ”שנאת עולם לעם”.

המעציב בפרשת לך-לך הוא שיהודים שדחקו רגלי היהודים. ועל כך רמוז בתורה עוד לפני היות העם לעם.

וכאן עלינו לאמר דברים מרים ביותר. ראשי ק”ק רומי השתדלו בפני הקוריה (ממשלת האפיפיור) לבל תרשה למגורשי ספרד להתישב ברומי. וכאן סוד פחד ה”ווסטיודן” באשכנז ד”ווימאר”, פן יתרבו ה”אוסטיודן” בתוכם. אלמלי היה היטלר ובעלי תורת הגזע שלו מקבלים את תורת ”גרמאנים בני דת משה” ורואים את ה”ווסטיודן” כגרמאנים לכל דבר, היינו עדים להפגנת ה”סולידריות” היהודית המהוללת... .

וכאן סוד אדישות יהודי אמריקה לחוקי ההגירה של ראשית שנות העשרים, שהוחמרו במיוחד ביחס למהגרים ממזרח אירופה. יהודי אמריקה היו אדישים למראה ממשלתם הליברלית, האוסרת להגירתם של הורים ואחים ממש. יהודי אמריקה השקיטו או את מצפונם באמצעות הגויזנט, כלומר באמצעות של כופר נפש.

לעתים היו היהודים מעוניינים יותר מהגויים שיהוו מיעוט דלא מינכר בקרב אוכלוסי הארץ. בתנאי הגולה, הברכה ”כחול אשר על שפת הים”, נהפכה לקללה. מדוע היו מעוניינים היהודים להיות מיעוט? בכדי ש”תוכל הארץ לשאת אותם”.

ומעוד דבר חששו היהודים בגלותם: הם חששו לעצמאות מדינית. והיו

כמה הזדמנויות ליהודים לכך. נזכיר אחדות: בתימן, בחג'ו הטרים-מוסלאמית, בצפון אפריקה, בחבש, במזרח-אירופה (כוזריה) בצפון קאווקאז. לאחר גילוי אמריקה יצרו הספרדים, הפורטוגיזים, הבריטים, הצרפתים ישובים מהם התפתחו מעצמות. היהודים נמנעו מלעשות זאת. אחר גירוש ספרד, מאורע שקרה בעצם גילוי אמריקה, היגרו היהודים לאיטליה, טורקיה, הולאנד. הם היגרו למקומות מאוכלסים בהם יכלו לחסות בצל מלכות האפיפיור, השולטן ו"הסטאדהודר" (שליט הולאנד). ההגירה של יהודים לאמריקה התקיימה רק במקומות שהיו מאוכלסים ע"י אירופים. נסיונות עמנואל-נת, „גלוסטון“, כל זה היו נסיונות סרק של יחידים. גם בנידון זה מזכירים היהודים את ההוגנוטים (הפרוטסטנטים הצרפתים) שגורשו ממולדתם בשנת 1685. הם לא התרכזו בארץ אחת ולא ניסו ליסד „הוגנוטה“ מעבר לים, אלא התפזרו בארצות הפרוטסטאנטיות. בפרוסיה סיעו ההוגנוטים להקמת היונקרות. מהם שהיגרו לג'ורג'יה שבצפון אמריקה. מהם שהלכו לדרום אפריקה ונבלעו בין המתישבים „הבורים“ ממקור הולנדי, בהפסידם את שפת אמם ובשמרם על דת מורשה. ההוגנוטים התבוללו יותר מהר מהיהודים, כי הם התישבו בקרב פרוטסטאנטים שדתם דתם. דת היהודים היתה שונה מכל הדתות ורק לאחר שהיהודים „זרקו את הטלית ותפילין“ החלה התבוללותם.

שמואליזם

משה, שמואל, אליהו. שלשת נביאי הזעם. שלשת הנביאים הגדולים, טרם באה הנבואה שבכתב. קדמה נבואה שבעל-פה לנבואה שבכתב. נבואת המעשה לנבואת ההלכה. מאז האבות עד חורבן שומרון, הם האישים המרכזיים של האומה. משה — האישיות המרכזית בארבעה חומשי התורה. שמואל — האישיות המרכזית לא רק בספר שמואל א', אלא בעצם גם בשמואל ב'. בספר שמואל א' — שאול המלך ה"לא-יוצא" בעיני שמואל ובספר שמואל ב' — דוד המלך המצליח בעיניו של שמואל. ובספר מלכים — אליהו האישיות המרכזית. מהשלשה רק הראשון כוחו בהלכה ובמעשה. משמואל ואליהו השתמר מעט מזעיר מדיבוריהם. המסורת שמרה על מעשיהם. ואתה מכיר בעיקר את אישיותם מתוך מעשיהם. מהשלשה — שמואל המטושטש ביותר. משה ואליהו חורג מתחומי הספרים, בהם מדובר עליהם. דמויות שניהם קשורות עם מומנט הגאולה הישראלית. שמואל נזכר מחוץ לספרו רק פעם אחת: ירמיהו ט"ו, א'. ירמיהו הבין גדלותו של שמואל, והוא יזכירו בהעלם אחד עם משה.

שלשה קווים באישיותו של שמואל: התנגדותו למלוכה, קנאותו לאויבי האומה, אורח חייו הקנאיים ביחס לעצמו.

למרות התנגדותו למלוכה, הוא כונן את המלוכה בישראל, במשחו בזה אחר זה את שני המלכים הראשונים: שאול ודוד. שמואל יסד את בית דוד,

הקשור במושג המשיחי כיהודי וכנוצרי. והן המושג „משיח“ ממלא מקום מרכזי ביהדות עד עצם היום הזה. משה התנגד לכהונה וחזק את הכהונה. שמואל התנגד למלוכה ויסדה. כזה הוא גורלו של הנביא.

כמשה, כך שמואל שמו קשור בשנאה לעמלק. שניהם חוזרים על מצווה „זכר תזכר“. וזהו נושא מאד אקטואלי בדור אומלל שלנו.

אבל יותר מכל היה שמואל קנאי ביחס לעצמו. מתוך שמץ של גאווה הוא מכריז על עצמו: „את שור מי לקחתי“ וגו' (שמואל א', י"ב, ג'). בנידון זה דמותו של שמואל בוודאי עמדה בפניהם של אחדים מגדולי האומה. הנה שמאי הקפדן המכריז „אמור מעט ועשה הרבה“ והדוחה את הגוי באמת המידה שבידו. כזה היה הגאון מווילנה. שמואל היה אב־טיפוס של למדן ליטאי, „מתנגד“, מסתפק במועט חורק מרה ב„גביר“ העיירה. ברוח השמואליזם חדור אורח החיים היהודי הגלותי לא רק בבית המדרש, אלא גם בחיים הכלכליים. כשתיאיר זומבארט את הכלכלה היהודית באירופה, שהיתה לה השפעה כה גדולה בפיתוח הקפיטליזם, הרי כיוון לאידיאל השמואלי.

ואין כל ספק שהנוצריות הקליניסטית חדרה רוח שמואלי. הקליניזם הפוריטני ראה לנגד עיניו את שמואל. שמואל היא הדמות האידיאלית בשביל קלבין, נוקס, קרומבל ובדורות אחרונים קריגר (הנשיא האחרון של טראנסוואל). חותם אישיותו של שמואל מונח על הציביליזאציה של שווייץ הצרפתית, של הולאנד, סקוטיה וביחוד ניו־אינגלנד. מקור החיסכון הסקוטי בשמואל. שמואליזם זהו הקפיטאליזם המערבי. שמואליזם זהו האינדיבידואליזם בכלכלה, במדיניות, ב„בית־מבצרי“ אנגלי. שמואליזם — זהו הריפובליקניזם הפוריטני האנגלי של המאה ה־17. הוא נוצח בבריטניה, אבל הוא ניצח בצפון אמריקה.

קרומבל, בעלותו על אירלנד, עמדה לנגד עינו דמות שמואל הלוחם בעמלק, ומדיניות הבורים באפריקה הדרומית אין להבין ללא הרוח השמואלי. היחס של שמואל לאגג, כיחס קרומבל לצ'ארלז ה־17 והיחס של נוקס למריה סטוארט, כיחס שמואל לשאול. היחס השלילי של שמואל למלוכה עמד לנגד עיניהם של „סגלגלי הראש“ ביחסם ל„קבלרים“ באנגליה של המאה ה־17. זאת היא מלחמת הפוריטנים ב„פפטיסטים“, מלחמת „הגוים“ (האביונים) של ארץ השפלה בספרד של פיליפ ה־2. את אשר אמר שמואל לישראל ביחס למלוכה, חזרו ואמרו כעבור שלושה אלפים שנה נוקס לסקוטים ביחס למריה סטוארט, קרומבל לאנגלים ביחס לצ'רלס ה־1 ועורכי „משתה התה“ בבוסטון, ערב מלחמת צפון אמריקה עבור עצמאותה.

שמואל היה האי־קונקלסטן הפוריטני בישראל. בזמנו נחרב המשכן ולא נבנה המקדש. „חבר הנביאים“ של שמואל — זאת היא הפניה הישרה אל העם, בדמות הקונבנט הסקוטי.

יורשי שמואל היו שני בניו ה„לא־יוצלחים“, בדיוק כבנו יורשו של קרומבל. הכרות שמואל „שור מי לקחתי“ — זהו הפולחן „שלי — שלי, שלך —

שלך", בו חדור הקלביניזם, ההוגנוטיות, הפוריטניות, — מניחי היסוד של הקאפיטאליסם המערבי.

השמואליסם הנוצרי הוא הפחות אנטישמי בקרב הכנסיות הנוצריות. מה פלא אם בארצות "שמואליות" זכה היהדות לפריחתה בגלותה. התחיל הדבר בהולאנד והגיע לפיסגתו בשתי הארצות "השמואליות" הגדולות: צפון אמריקה ואפריקה הדרומית.

"ליאוו'נה"

לערך "בלורוסיה" שב"אנציקלופדיה הסובייטית הגדולה" הוצאה בתרא מצורפת תמונה: "התיעצות הוועד המרכזי הקומוניסטי של בלורוסיה בליאוזנה בזמן פלוש היטלר". מה אומרת ליאוזנה זו לסתם קורא? מן הסתם קולחוז עלוב בצפון-מזרח בלורוסיה. קולחוז עלוב בין אלפי ואולי רבבות קולחוזים עלובים שבמרחביה המזרח-אירופית והצפון-אסיית. זה הכל. אבל לנו, היהודים, מדברת ליאוזנה רבות. כאן חי שניאור-זלמן! כלומר כאן עמדה ערש חסידות חב"ד, חסידות מזרח-אירופה, הכיוון החסידי שגילה כשרון חיוני רב. ודאי ואיש מתושבי ליאוזנה העכשויים אף אינו חושד, שהמקום הזה היה אחד מתחנות הרוח של האומה הנצחית. וכגורל ליאוזנה, גורלן של ליאדי, ליובאוויץ, ואלוז'ין, מיר, סלובודקה, טלז, קוצק, איזביצה, גר ועוד ועוד ועוד. אלה הם שמות של ישובים בעלי צילצול סלאבי ובכלל גויי, הם נהפכו בתולדות האומה לשם דבר. באזנינו צילצלו שמות אלה כשמות עבריים כעין יבנה, לוד, אושא, ציפורי, בית שערים ועוד ועוד. אבל עם השמדת היהודים תושביהם, חזרו ליאוזנה וגו' לסלאביותם ולברבאריותם. בהיעלמם של הישובים הנ"ל מהמפה היהודית, הם נעלמו מהמפה התרבותית. והן לפני שנים ספורות קשה היה לתאר איזו ליאוזנה, איזו ליובאוויץ, איזו גר וכו' ללא יהודים. עכשיו כל הישובים הנ"ל הם "יודך-ריין". אבל הדמיון מתקשה לראותם ללא יהודים, ללא השוק היהודי, ללא בתי הכנסיות, בתי המדרשות עם "הבים-באם" הנישא מתוך בנינים אלה.

אבל בדיוק אותו הדבר קרה ל"קהילות שו"ם" (שפיר, וורמיה, מאנגצה) וכן לגראנדה ויתר הערים בהם פרח "תור-הזהב" הספרדי שלנו, ועוד קודם לכך סורא, נהרדעא, פומבדיטא, מחזא.

יהדות ה"שולחן ערוך" — מת

לפני מאה שנה נקבע אורח חייהם של תשעים וחמשה למאה מעם ישראל. לפי ה"שולחן ערוך". עברו מאה שנה ואף פחות מזה, וספק אם עשרה אחוזים של עם ישראל מקיימים את התרי"ג מצוות. "היהדות המסורתית" נהפכת

והולכת לכת ביהדות. היא נהפכת והולכת ל"צב" רוחני: סגורה בקליפתה ומתקדמת בצעדים איטיים.

כל הכיוונים המסורתיים, ללא יוצא מן הכלל, מן "הפועל המזרחי" עד הרבי מליובאוויץ, דוגלים "באני את נפשי הצלתי". ואין הם נוהגים כמשה, שלא הסכים להצעת הקב"ה "ואשימך לגוי גדול".

כיצד הפקירו הרבנים הגדולים של דורות אחרונים את האומה לידי אלהים זרים? זהו נושא סוציולוגי פראגמטי נכבד.

ומה בא במקום "השולחן ערוך"? לעת עתה לא בא דבר. הציונות אינה השקפת עולם. הציונות זהו משהו מאד רחב, ולכן מאד מטושטש.

הסוציאליזם? איזה? של חרושצ'וב? של טיטו? של ביוואן? של גייטסקאל? של לאקוסט (מדכא מרד אלג'יר)?

"נח פנדרה"

זהו ספר התקופה, אף כי ספק הוא אם מחברו עמד על כך. "נח פנדרה" — גולת הכותרת של אותו כיוון בתרבות העברית החדשה שזרק נעל ב"תלמיד חכם", באיש הרוח והעלה על נס את "עמך", את "עם הארץ". מאז "צדקיהו בבית הפקודות" עד "נח פנדרה", שולט בחלק מהתרבות העברית החדשה הכיוון, שהיה ידוע בקרב האינטליגנציה הרוסית בשעתה תחת השם "האצולה, המכה על חטא". בתרבות העברית היה זה איש הרוח, המתבטל בפני איש ההמון. הספרות העברית לא כרעה בדרך כולה בפני "נח פנדרה". הספרות האידיית חדורה כולה ברוח של "הפנדריוזם". זה שנים-שלשה דורות ועם הספר בועט באיש הספר. לפנים בישראל היה הרב של העיירה מכובד יותר מה"גביר" של אותה עיירה. עכשיו "כף הקדירה" המפלגתית מכובד פי כמה מאיש הרוח. וחזיון זה הוא נכון לגבי כל הכיוונים הציבוריים באומה שלנו. והדבר קרה מאז השתלט "הבונד" ברוסיה, ליטא ופולין" והבונד החדיר את פולחן עם הארץ לכל חלקי האומה. עכשיו ישנם סופרים גדולים באומה שלנו. אבל השפעתם כאין וכאפס. האמת צריכה להיאמר: מגדלי היה הראשון שעמד על סכנת השתלטות "הפנדריוזם" בציבוריות שלנו. מגדלי יצר את הטיפוס הניצחני, את יענקוץ בסיפור "מסתר הרעם". ויל"ג ב"שני יוסף בן שמעון" יצר את איש הקהל "שמגר בן ענת". חזות קשה חזה זאב ז'בוטינסקי במאמרו על הסופר הרוסי מרו'קובסקי "החם הממשמש ובא".

הנושא הוא ניכר יותר מכפי שאפשר לעמוד עליו ברשימה חטופה.

תינוק שְׁנֵשְׁבָה

מאת יעקב טארקובינעמני

(מתוך הסריה „פגישות“).

„שנאתי את אוקראינה כי אהבתייה עד למאוד!“ — כך הכריז פעם גדול המשוררים האוקראינים טארַאס שבצ'גוק. קריאה זו ממצה במוכן ידוע גם את רגשותי ה„אוקראיניים“. מאסתי, בחלתי, תיעבתי את ארץ חמלניצקי ופטלורה, אך נפשי יוצאת אחר נוף־הנוי של אוקראינה בה עמד ערש ילדותי. ומכל חמודות אוקראינה שירתה העממית היא היא שקיסמה טרם פג מלבי. בח"י ארצות ביקרתי, לל"ו שירות עממיות האזנתי, אך עדיין ער בי הרושם שאין כשירה האוקראינית להרמוניה ולנועם.

צרפתי הקדמה זו לסיפורי דלקמן היות ובה נעוצה הצטדקות בקשר עם ביקורי בנשף שבו השתתפו אוקראינים שלא מזמן הגיעו ממחנות העקורים והם ברובם עקובים דם יהודי.

ה„בראשית“ של סיפורי מופיעה ביחד עם הופעתו של סוליסטון המקהלה. משנקבעה על פני הבמה „פרסת“ המקהלה והנה מבין שורות הזמרים שהיו עוטים מדים של קוזקים אוקראיניים (מיכנסי תכלת עדויי אבנטי־זהב וכאלה הם צבעי דגלם ה„ז'ובטו־בלאָקיטני“ — הצהוב והתכול, חולצות בעלות חזיות וצווארונים רקומי הדר וכובעי לבד לראשיהם) יצא ה„זאָפּעוואלו“, כלומר, הפותח בזימרה והוא עלם כבן עשרים ומעלה. רק נתקלו מבטי בו והבחנתי בפניו שירטוטים יהודיים טפוסיים. עם בוא ההפסקה הסתכלתי בתכנית הנשף וראיתי ששמו מיכאֵילו זאָרוּצ'קה. השם אמנם היה אוקראיני, (אבל גם שמו הקודם של הסופר העברי הנכבד א. קריב היה קריבורוצ'קה). כתום הנשף נחפזתי אל מאחורי הבמה על מנת לתהות על קנקן מוצאו של זאָרוּצ'קה. אולם טרם הצלחתי להגיד לו משהו וזרם הקהל סחפני מתחום מחיצתו. הצטערתי, אבל עברו יום־יומים וענין זאָרוּצ'קה הוונח ונשכח.

והנה יום אחד יושב אני בחשמליה ועל ידי ברי־נש בעל פרצוף סלבי מובהק, ומתוך כיס בגדו „מציצה“ אלי כותרת של עתון המכריזה באוקראינית „סוואָבּודא“, טשצ'ודניק אוקראינסקי“ (חרות, עתון יומי אוקראיני), באמצע

הכותרת הסמל הלאומי ה"טרזוביץ" (מעין קילשון בעל שלוש שינים). מפני טעם שיובן להלן הסתרתי את ידיעתי של השפה האוקראינית ושאלתי: "באיזו שפה כתוב העתון?"

— "באוקראינית" — ענני הנשאל והוסיף — "היבין לשון זו?"
 — "אילו היבנתיה, כי אז לא שאלתיו, ובכלל מגין לאיטלקי ידיעה בשפה אוקראינית?"
 — "נכון!" — הסכים לי ברישיחי — ושאל — "השמע פעם על אודות אוקראינה?"
 — "כן, שמעתי, פעם עבדתי עם אוקראינים ולפני כחדשים אף ביקרתי בנשף אוקראיני".

— "המצאה שירתנו חן בעיניו?" — נחפו שכני לחקרני.
 — "בוודאי. אגב, אילולא ידעתי כי הסוליסטון הנהו אוקראיני כי אז חשבתיו לבן-איטליה או ליהודי".
 — "א, זארוצ'קה?" — קרא האוקראיני — "אמנם כן ממוצא יהודי הנהו, אבל הוא נוצרי, הוא אפילו לקח חלק בכל הפעולות שפעלו הפלוגות האוקראיניות שלנו".

דרוש היה מצדי מאמץ רב שלא לגלות סימני התרגשות וביחוד בכדי לשאול את הערת התם שלי: — "ככה הדבר? ואני סברתי שבאוקראינה נשמדו היהודים עד האחרון בהם".

— "אצלנו באוקראינה אם יהודי קיבל את דת הנוצרית מיד נחשב לאחד מאתנו" — השיב שכני והמשיך: "הוריו של זארוצ'קה גרו בכפר אוקראיני. משעבר השלטון לידי הגרמנים מסרוהו הוריו לידי אכר בשם "זארוצ'קה". הורי הנער בן התשע נשמדו והוא גדל כאחד מבני זארוצ'קה על טהרת הדת והנוצרית". כמוכן שהתענינתי בעוד פרטים בדבר ה"תינוק שנשבה", אולם שכני הגיע בינתיים למטרת נסיעתו ונפרד מעלי.

גמרתי אומר למצוא את ה"תינוק שנשבה" ויהי"מה, אולם ה"תינוק" הופיע באופן לא ישוער. עמדתי במחלקה לשפות זרות אשר לספריה המרכזית ברחוב רנדולף ודפדפתי בספר אחד ופתאום על מי נחות עיני? על זארוצ'קה! לא הרביתי חשוב ושאלתיו: "האין שמו זארוצ'קה?" הוא הבליג על מבוכתו או פחדו (אולי חשבני לבלש או סוכן סוביטי) ושאלני באנגלית קלוקלת — "מגין לו שמי?" סיפרתי לו בדבר הגשף והזמנתיו למסעדה לטעום דברי"מה. מאחר שטיפלנו בשעת אכילתנו בנושאים רבים ושונים שאלתיו, דרך אגב, אם באניה שהביאתו לארצות הברית היו בני לאומים אחרים מלבד אוקראינים.

— "בוודאי" — השיבני הבחור — "היו פולנים, ליטאים, יהודים, אסטונים, גרמנים ועוד ועוד".

— "ככה?" — עשיתי את עצמי כמישתומם — "האומנם עוד נשארו יהודים באירופה?"

בטרם יענה על שאלתי הסתכל בי הבחור ארוכות והפטיר: „עוד נשארו הרבה יהודים“ ומבלי לתת לי אפשרות להמשיך בחקירותי, התרומם ממקום שבתו, הודיעני כי עליו ללכת, הודה לי בעד ה„כיבוד“ והסתלק.

הלום עלבון ותמהון נסיתי לברר לעצמי את שרשי התנהגותו המוזרה, האומנם חשד בי כי סוכן מוסקבה הנני ונוח היה „להתאדות“? ההכיר בי את היהודי ושרצי האנטישמיות התחילו מחדש לרחוש בלבו?

פתאום ניצנץ רעיון במוחי: „יתכן, כי בהפגשו עם יהודי בתנאים שלא היה רגיל להם באוקראינה נפתח בלבו מקור של בושה (סוף-סוף כבר היה בן תשע בהינתקו מיהדות ומיהודים) שפשוט לא יכול לסתמו בשיחה פשוטה ומנומסת. אמרתי לעצמי: „אם כך הוא הדבר, ורק בי יהיה תלוי הדבר, הרי פגישה זו לא תהיה אפילו להכרתנו כי אם פרולוג.“

כעבור שבוע ימים סרתי למועדון האוקראיני הנימצא ברחוב וויסטירן. על יד דלת המועדון התחמם בשמש הסתיו בר־גש כבן חמשים ומעלה, בעל קרחת שמסביבה שערות צהבהבות, בפיו שיני זהב, חולצתו קרועה ואף מטולאת וכולה מכרות לכלוך. בר־גש זה סיפר לי שהנהו מ„פולטבטשינה“ (מחוז פולטבה) ובשנת 1943 נמלט יחד עם חילות גרמניה מפני חמת הכולרביקים.

זכר שותפותו עם בני הנאצה עורר בי בחילה, הסירותי את מבטי מעל פרצופו המשוח חיוכי חנופה (סוף-סוף בדיבורי האנגלי ובלבושי הנאה הופעתי לפניו כבן העם השולט בארץ) ונחפזתי לפניו המועדון.

בהכנסי קידם את אפי ריח חריף של חמיצת-כרוב, אולם הריקודים הארוך נראה בדיוק כ„קארצ'מה“ באוקראינה. לאורך האולם עמדו שולחנות ריקים מכול אפילו מכיסוי של גיר. משני עברי השולחנות ישבו על ספסלים צרים תריסר ומחצה אוקראינים מכל הגילים (ברובם צעירים חסונים). בפינות האולם מתחת לתמונותיהם של המשוררים שבצ'וקו, איבן פרנקו, והסופרים וויניצ'נקו, קוטליארוסקי ומאסף ה„דומי“ (שירי־עם) דרוהומנוב היו מוטלים תלים־תלים של חבילות. באולם התרוצצו זאטוטים ושוטטו נשים הרות ונושאות תינוקות בזרועותיהן. ברור היה כי אולם המחולות הפך למלון זמני לאוקראינים מגליציה, בוקובינה, רוסיה הקרפטית ומאוקראינה הסובייטית. כולם פטפטו גרמנית. פני היהודיים ושפתי האנגלית הישרו עליהם זרות ופחד, אולם משעברתי לשפה האוקראינית וביחוד כשהתחלתי לתבל את דברי במימראות עממיות וקטעים משירתם הלאומית נדבקו אלי כדבורים. (אגב, בשיחתם התבלט מאווי כביר אחד והוא מלחמה ברוסיה שתוצאתה תהיה שיתורר אוקראינה). תוך כדי השיחה שאלתי בדבר זארוב'קה: — „א, זארוב'קה!“ — קראו כולם בהתפעלות, — הוא אצלנו אדם חשוב, הוא המזכיר שלנו, רק אתמול הוא עזב את שיקאגו לרגלי שליחות חשובה.“

חשבת: „תינוק שנשבה“ וראש לגויים הנהו. אולם פתאום צבט את לבי הפסוק „מהרסיך ומחריביך ממך יצאו“ והלב צב מחרון ומצער. מני אז לא שמעתי על ה„תינוק שנשבה“, פשוט לא התענינתי בו יותר.

בְּאַסְפֵּקְלֵרִיָּה זְעִירָה

תשקיף הספרות העתית במדינת ישראל

המדינה ילוו אותם ויעשום לשותפים טב־
עיים לבנינה, יצירתה, לבטיה וקשייה, ובמ־
רוצת הזמן יגשימו מצותה בגופם, בעלותם
ארצה. בעית החינוך היא בעית הדור הצעיר.
בתי הספר החלקיים, שיעורי־ערב לסוגיהם
— אין די בהם לבסס את ידיעות הנוער
בלשון העברית ובתולדות ישראל, שבלעדיהן
אין לתאר זיקתו לעם ולמדינתו. בייס
מלא עשוי למלא את החסר. — בייס
כעין זה הוא הכרח המציאות היהודית,
כתריס בפני ההתבוללות, כערך המקיים
נוער וממלאו תוכן חלוצי וציוני.”

*

מעל במת הכינוס העיוני של התנועה
הציונית הכריז ד. בן־גוריון: אינני ציוני!
הכרותו זאת עוררה ויכוחים נסערים. רבים
התנגדו לה וגם השתוממו עליה. כותב
ד. ש. ב”העובד הציוני” (חוב’ אב):

”אין אנו חוששים לציונותו של בן־
גוריון. חזקה גם על ציונים ותיקים, שלא
יתנו אימון בדבריו אלה של ראש ממשלת
ישראל ומייסד המדינה. הם יבינו, כדברי
גולדמן, כי בן־גוריון מייסר את הציונים
בגולה, על כי אינם מגשימים את משאת
נפשם. אולם קיים חשש רציני, שאימרה זו
תהיה לה השפעה שלילית על הנוער בארץ,
שיראה היתר בדברי ראש הממשלה להת־
ייחס בזלזול ובלעג לתנועה הציונית ולר־
אות בה תופעה שעבר זמנה. כן עלולה
הכרוה זו להטיל מבוכה בקרב חבריה
הפעילים של התנועה הציונית באשר הם
שם. אכן, חכמים היהירו בדבריכם!”

בכינוס העיוני שנערך בירושלים נשא
ת. הזז את דברו על ”תעודת הספרות העב־
רית החדשה” (”דבר”, י”ט אב). יודע הסופר
”כי שיר נאה דבר גדול הוא, וסיפור טוב
תכלית לעצמה היא”. ואף על פי כן אינו
מוכן להסתפק בנויו של שיר ובטובו
של סיפור. ”אולי נבוש מלומר שירים
וסיפורים נאים בעלמא, אלא נגשים בשיר
נאה ובסיפור טוב את עצמאותנו, את
רוח עמנו, התביעה הגדולה לשלטון אמת
וצדק בעולם, לעולם מתוקן ושלם, כאשר
עשו נביאינו על פי דרכם הם, וכמו שעשה
טולסטוי בדברים מסויימים, מתוך כוונה
ומתוך מחשבה תחילה ואולי מתוך פיי־
סיום. אנו נעשה את זה מתוך עצמותנו,
מתוך שזאת היא סגולתנו המקורית. אותה
שעה תהיה הספרות העברית מה שראוי
לה להיות: ספרות ישראל מקורית, ואולי
תתפשט בעולם ותהיה למופת לעמים רבים,
ותתקן את הפגם שפגמה ספרות העולם
באמת ובצדק דורות רבים.”

*

בעקבות הכינוס העיוני, שנערך בירושלים
ביוזמת הסוכנות היהודית, התפתח בעתונ־
תנו ויכוח מסביב לבעיות שנוונו בו. הציר
המרכזי בוויכוח זה: מערכת היחסים שבין
העם היושב בגולה לבין מדינת ישראל.
זאב שפירא תובע מן ההסתדרות הציונית
להגביר את פעולתה בשדה החינוך והתרבות
”למרחב”, כ”ו אב):

”על ידי הקמת מפעלי חינוך ותרבות
בארצות הגולה יגדל מספר היהודים שחיי

המשלחת החלוצית לפסטיבל הנוער במוסקבה הביאה עמה בתזירתה סיפורים מרעיש-לב על פגישת חבריה עם אחיהם היהודים בברית המועצות. המסקנה הכללית: למרות ארבעים שנות הסגר לא שותקה הכרתם הלאומית, והיא נתעוררה גם אצל הצעירים שקיבלו חינוכם במשטר הסובייטי. אביא להלן שורות מעטות מתוך מסכת רשמיה של הזמרת רמה סמטונוב («דבר השבוע», ב' אלול):

«המקום החדש שבבחר להופעה שלנו היה במרחק כעשר דקות הליכה בתוך הפארק. עברנו בין שני גושי אדם דחוסים ובעברנו כמעט וקרעו אותנו לגורים. אני שים החווירו וייללו וצעקו, נגעו בנו כמו במזווה, ואנו, כל הקיבוצניקים והצברים שאומרים עליהם כי הקשר שלהם עם היהדות רופף, הלכנו וייללנו. הבחורים יותר מן הבחורות. היתה הרגשה, כי אנשים אלה שהצליחו לנגוע בנו, נתעוררו לחיים חדשים. — — הסתכלתי סביבי וראיתי את כל החברה שלנו בוכים. והיהודים, יהודי רוסיה, בוכים. עלינו על הבמה. כבר היינו תשושים לגמרי, ולפנינו קהל עצום והתרגשות גדלה והולכת. וכמה גאוה מילאה את לבם בראותם אותנו עולים על הבמה. הם בכו וצחקו חליפות. למראנו כאילו נודקפה קומתם».

*

אפילו אנשי מפ"ם שוב אינם מוכנים לראות את ברית המועצות כדוגמה הראויה לחיקוי, אלא מרהיבים עוזו לערער על הנעשה שם. משה שמיר קורא ל«חשבון-גפש יסודי ונוקב» («על המשמר», ג' אלול). את הסיבה להסתאבות הסוציאליזם בברית המועצות יש לבקש לדעתה, לא בסטאליניזם אלא בתחומים נרחבים יותר:

«אווילית היא ההבחנה בין סטאליניזם טיפ, ללא-סטאליניזם טיפ. בהנהגת ברית המועצות. שורש הרע אינו בסטאליניזם אלא בלניניזם, בתפישה של מדינה סוציאליסטית טוטאליטארית. אין הוא, איפוא, בלניניזם בלבד. שורש הרע הוא במארכיזם, בתפי-

בה הפועל הצעיר» (לי אב) מיוחד י. אובסי את דיבורו על «העברית בקרב הנוער העברי באמריקה». הסופר שבמשך עשרות שנים שימש בהוראה עברית בארצות הברית ועלה ארצה לפני שנה ומעלה, מכיר את הבעיה שהוא דן בה. בדיונו הוא מעלה את הנושא ומוציאו מצימצומו. קנה מידה בדוק ומנוסה בידו: קיבוץ יהודי בגולה, היונק ממקורות תרבותו, עוד יש לו תקווה; ואילו ניתוק ממקורות אלה הוא כניתוק מגופה של האומה.

«שאלת חוסר הזיקה של הצעירים העבריים (באה"ב) אל הספרות העברית היא בעצם שאלה הנוקבת ויורדת עד התהום. זו איננה רק שאלה של הפצת תרבותו, של הקניית ידיעות על עמנו או גם פיתוח וטיפוח הרגש היהודי. בודאי שיש בה מכל אלה, אבל יש בה הרבה יותר. היא אחוזה בהמשך קיומנו כשלהבת בפתיחה. לאור נסיונות חיינו ההיסטוריים נוכל להחליט, כי הקיבוצים היהודים שפנו עורף ללשון העברית, כרו לעצמם קבר. והנה עד התמוטטות החומות דור הצטרף לדור ותקופה לתקופה. — — כל תקופה הכינה לחברה תה את הדור שהיא היתה זקוקה לו. אולם בזמננו כאילו נפרצה ההמשכיות, והרי הוכחה שאין לדחותה בקש:

«עד עתה לא העמיד עדיין הציבור היהודי האמריקאי שמספרו עולה על 5 מיליונים סופר עברי חוץ מאחד (ר. גרוס-מן), שהשתקע בארץ ישראל. — — העדרו של סופר עברי בקיבוץ בן חמשה מיליונים הוא תופעה מחרידה, שיש בה כדי ללמד על הכלל כולו. היא מוכיחה הוכחה מכרעת, כי החיים העבריים בקיבוץ זה פגומים ודלים, רפויים וקלושים. שכן ברור הדבר, כי הסופר העברי לא יבוא עם ענני שמים ולא יתגלה התגלות נסית. רק אדמה שקויה לשדה של התרבות העברית ושכבה טלולה במחשבה העברית המקורית תוכשרנה להעמיד מקרבן סופר עברי, וחי-לוף הדברים באדמה יבשה וצחיחה».

*

משה בסוק על התמורה המסתמנת אצלנו
(«משא», ג' אלול):

כמה מן הפרוואקנים הצעירים, ואף מוכשרים שביניהם, משאירים אותנו בתמי-
חות ובתהיות במידת הצימצום של הטבע והגוף ביצירתם, ברידוד הרגשת הטבע, שלא
כיחזק שנהר ושלא כיוור. והשירה הצעיר-
צעירה פעמים מקופחת מנוף, ללא עצמים של ממש ומוחש, מתרפקת על המופשט.
עם כל המפתיע והמבקש-להפתיע שבמ-
טאפורות ובדימויים. דומה כי הללו אינם פרי הסתכלות והתבוננות, כי אם מין אינ-
טלקטואליות עקר שאינו מקים ולדות. כמה גילויים של טרחי שירה המרתיעים אותנו,
כלום אינם תוצאה של עירוניות ללא הר-
גשת מגע עם אדמה ועם טבע, מעין ספי-
חים של תלישות-כרכים אמריקנית או אנגלו-סאכסית?

*

עדיין חסרים לנו מאתיים אלף יהודים להשלמת המיליון השני, אבל בחוגי הממש-
לה נעשות כבר הכנות לקראת המיליון השלישי במדינת ישראל. בסיסמה זו נערך כיגוס, שהוקדש למילוח השיכון לעולים חדשים, ובו אמר ראש הממשלה ושר הבטחון דד. בן-גוריון («אומר», י' אלול):
«תהיה זו אשליה מסוכנת אם נחשוב, כי נצחון צה"ל בטיני והכיבושים המדיניים שכבשנו במאבקנו בארבעת החודשים של-
אחריו, הבטיחו את קיומנו מצד אחד ושייטת הפשי מצד אחר. בתחוננו האמיתי אינו בכר חנו הצבאי, אם כי בלי כוח זה לא נעמוד. הכוח האמיתי, היציב והנאמן שיעמוד לנו הוא בעליה».

*

לנושא הנ"ל מוקדשת רשימתו של שבתי טבת ב«הארץ» (י' אלול):
«עתה, מאתיים אלף לפני תחילת המיליון השלישי, עם שחר, נעים להרהר בו, כשהוא חדש, מבהיק וטומן רו. מעין הרפורים הפוקדים את האם, היולדת את ילדה השלישי. ברור, בהרבה יהיה דומה לאחיו,

שת הדיקטטורה של הפרוליטאריין. — המסגרת הדיקטטורית מחניקה אוהבים עם אויבים, פרוליטארים עם בורגנים, מדכאה את האמת עם השקר, משתיקה את קולו הנאמן של העובד עם קול שונאיו, במסגרת הדיקטטורית נפסקת התחדשות המחשבה, מצוקת המיליונים ובעיות חייהם אינן באות לידי ביטוי. כל ויכוח, שהוא ממילא בגדר קושי כלשהו, בעיה כלשהי — מוגדר מיד כמעצור, ואת המעצורים יש לסלק». אופיינית גב הכותרת שבה הכתיר שמיר את מאמרו: «לוחות שבורים».

*

מלאו עשרים שנה לטירת צבי, קיבוץ דתי מיסודו של הפועל המזרחי. יהודה אריאל מתאר את חבלי היאחזותו והתפתחותו של הקיבוץ ומספר בשבח המשק, שתורה ועבודה עולות אצלו בקנה אחד. עם זאת הוא מדגיש, כי זיקתם הדתית אינה נוגדת את מסירותם לצרכי המולדת ובטח חונה. והרי אפיוודה אחת («הארץ», ג' אלול):

«במיבצע סיני בא קצין אחד לטירה ביום השבת, כשכל אנשי המשק עמדו ועס-
קו בביצורים, וביקש את עזרת אחד החברים כדי לשכנע חייל דתי שביחידתו לעזור בהתחפרות כי הסכנה קרובה. הלך אחד החברים עם הקצין והגיע לאותו החייל שומר המצות ואמר לו קצרות: אין לך מה להסס. להיפך, מצווה היא לשמור על החיים, ופיקוח נפש דוחה את השבת. סר-
בנותך גרמה רק שביטלת את זמני מעבודת ביצורים במשקי, שם עובדים כולם בחפירות».

*

לא תמיד עלינו ללמוד מן העמים ול-
חקותם, כי פעמים הצימצום סם חיים הוא לנו. הנה בעולם הגדול גוברת ההליכה מן הכפר אל העיר, ואילו תנועת התחיה שלנו תבעה הליכה הפוכה. כך גם בשירתנו. בש-
עה שמשוררים ברחבי עולם שבעו טבע ונוף ופנו אל הכרך ומרוחיו, התבקפו משוררינו על כל עץ ושית. על כן תהיה

אנו שהוא גדול, שהוא טוב, שהוא שלנו.
והלא יודעים אנו, גם בפכחון, שרק זו
הדרך, שרק זו הדרך לשלום, לבטחון
ולעצמאות".

ב. י. מ. י.

יצרה, יחבט, יבכה. יקום על רגליו, ילמד
ללכת, ילמד לרוץ. ואז כאשר ייטב לרוץ
יתיישב. ישב כאן עמנו. — המיליון
השלישי סומן רוים רבים. לאיש לא ניתן,
עדיין, להציץ לתוכו. אבל הלא יודעים

הַעֲרָכוֹת וְדַבְרֵי-בִקְרָת

„בְּשִׁבְלֵי הַסְפָּרוֹת וְהַמַּחְשְׁבָה הָעִבְרִית“

מאת ד"ר יהודה רזונטאל, שיקאגו

פרופיסור מאיר וכסמן, החוקר הידוע שהעולם המדעי העברי חוגג
השנה את יובל השבעים שלו זיכה אותנו בשנה שעברה בספר חדש בשם
„בשבילי הספרות והמחשבה העברית“¹. ספר שזכה השנה בפרס קרן למד.
וכסמן כינס אל הספר הזה שלשה עשר ממחקריו ומסותיו אשר הופיעו בבמות
שוונות באמריקה במשך השנים תש"ד—תשט"ו. את הספר אפשר לחלק עפ"י
סדר כרונולוגי למדורות הבאים:

א. מדור הדת והפילוסופיה היהודית. המדור הזה מכיל את המחקרים
הבאים: 1. מחשבה ומעשה (בצרון, ניסן, תש"ח). 2. השבת והגשמה היתרה
(ספר השנה ליהודי אמריקה, ח"ט, תש"ו). 3. השארות הנפש במשנת הרמב"ם
(הדואר, ט' ניסן, תשט"ו). 4. שיטתו של ר' יוסף אלבו בעיקרי הדת ויחסה

(1) מאיר וכסמן, בשבילי הספרות והמחשבה העברית. אישים ומסות. הוצאת יבנה,
תל-אביב, תשט"ז, 192 עמודים. כמו בבקורותי הקודמות על ספרי וכסמן עלי להעיר גם
הפעם על חסרונות טכניים בספר. והם: העדר ציון אצל כל מאמר ומאמר מתי ואיפה הופיע,
ושנית — העדר של רשימות מדויקות של ענינים, שמות וכו' בסוף הספר. רשימות כאלה
היו מוסיפות ערך לספר. ציוני המקורות בהם הופיעו המחקרים הם שלי.

לתורת בני דורו ר' חסדאי קרשקש ור' שמעון בן צמח דוראן (התקופה, ל"לא). במדור הזה דן וכסמן נוסף על שני הנושאים משטח של הפילוסופיה היהודית בימי הביניים, שטח בו התמחה וכסמן ושהוא המקצוע האהוב שלו, עוד בשני נושאים חשובים לתולדות של מושגים דתיים והם המחקרים "מחשבה ומעשה" ו"השבת והנשמה היתרה", נושאים שעליהם כדאי להתעכב ביותר אריכות. המחקר "מחשבה ומעשה" הוא מאמר בקורת על הכרך השני של הספר המוגמנטאלי של רב צעיר ז"ל "תולדות ההלכה" ובעיקר על הפרק השלישי שבאותו הכרך (שער המקורות, עמ' 134—159). וכסמן מנתח את הרעיון המרכזי של אותו הפרק והוא שאותם הכיוונים ביהדות שאפשר למצוא בתקופה התנכית והם: המלוכה, הכהונה והנבואה, מתבלטים גם בהלכה והם: הדין, הקדושה והמוסר. רב צעיר ז"ל הדגיש שהנבואה העדיפה את המחשבה על המעשה לעומת זאת משפט המלוכה העדיף את המעשה על המחשבה. הוא הכניס אל תוך המסגרת של הרעיון הזה גם את רעיון השליחות שהוא מזהה עם המחשבה. רב צעיר ז"ל ראה במחלוקת בית שמאי ובית הלל בנוגע לשליחות את המחלוקת על המחשבה. לפי דברי רב צעיר יוצא כאילו בית שמאי העדיפו את המחשבה ומפני זה אמרו שהשולח שליח להרוג את הנפש השולח חייב ובית הלל אמרו שהשליח חייב). וכסמן מסכים בדרך כלל למהלך המחשבות של רב צעיר ז"ל אבל הוא מהסס לקבל את דעתו בנוגע לשליחות. בשאלה זו הצדק עם וכסמן. מן הפשט של הגמרא אפשר לראות שהדברים "שיכול אין לי אלא הוא, אמר לעבדו ולשליחו מנין, תלמוד לומר על כל דבר פשע" הם דברי בית הלל⁽²⁾ ולא דברי בית שמאי כדעתו של רב צעיר ז"ל⁽³⁾. ומה שנוגע לברייתא האומרת: "האומר לשליחו צא והרוג את הנפש הוא חייב ושולחיו פטור שמאי הזקן אומר משום חגי הנביא שולחיו חייב", הסותרת כאילו את הברייתא הקודמת, יש לקבל את התיקון אשר הצייע פרופיסור ש. ז. צייטלין עוד בשנת 1917 לקרוא בברייתא האחרונה "שמעיה" במקום "שמאי"⁽⁴⁾.

מן הקודם אפשר לראות כמה קשה לבנות השערות כוללות שונות ואחרי

(2) בבא מציעא, מג ע"א.

(3) ע"ג ירושלמי, בבא מציעא, סוף פרק ג; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי, הוצאת דוד האפמאן, ע' 144.

(4) תולדות ההלכה ב, 139.

(5) J.Q.R. סדרה חדשה, כרך ז (1917), ע' 501. מאידך גיסא יש להסכים

עם וכסמן הדוחה את הביאור הדחוק של צייטלין על המשפט בסנהדרין של הורקנוס השני נגד הורדוס על רצח חזקיה ואנשיו (יוסיפוס, עתיקות יד. ט. ד) יוסיפוס מספר שבמשפט הזה דרש אחד מחברי הסנהדרין בשם סאמיאס את משפט המות על הורדוס אבל שאר חברי הסנהדרין שתקו. צייטלין רוצה להכניס אל המשפט הזה את המחלוקת על שליחות. כל חברי הסנהדרין מלבד סאמיאס החזיקו בדעה שהשולח פטור אבל דעתו של סאמיאס היתה שהשולח חייב (הורדוס כרוצח היה רק שולח מפני שהוא בעצמו לא הרג את חזקיה, כי אם אנשיו). מי שקורא את יוסיפוס בלי דעה קדומה רואה שסאמיאס היה היחיד שהיה לו אומץ רוח. האחרים היו פחדנים ופחדו לדרוש את משפט המות בנוכחותו של העריץ. ואין כאן מקום למחלוקת עיונית בהלכה.

כן להכניס את העובדות אל תוך המסגרת של ההשערות האלה. התעכבתי על הפרט הזה מפני שהוא נוגע בעקרונות חשובים וביסודות של חכמת ישראל. הרבה מגדלות הפורחים באויר נבנים על ידי חוקרים שונים. מן המחקר הזה למדתי כמה צדקו חוקרי אומות העולם (נלדקה ואחרים) אשר דרשו מאת חכמי ישראל שיתרכזו על הוצאה מדעית של הספרות התלמודית.

כדוגמא נוספת לקודם יכול לשמש המחקר השני של וכסמן על „השבת והנשמה היתרה“. וכסמן דן במחקר הזה בין השאר בסתירה שבין המשנה תענית ד, ג (כמו שהיא בנדפס היום): „ואנשי המעמד היו מתעניין ד ימים בשבוע... ולא אחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו“, ובין הדיון בתלמוד בין האמוראים על הטעם של אחד בשבת (תענית טו. ע"ב: „ולא אחד בשבת מאי טעמא לא?“). מן הדיון הזה יוצא שהאמוראים לא ידעו כלל מן הטעם שבמשנה. וכסמן כותב: וקשה להגיד כי פיסקה זו במשנה היא הוספה מאוחרת על ידי מי שהוא אחרי חתימת התלמוד. וכסמן איגנו מבאר למה קשה להגיד ככה. הלא הפיסקה הזאת חסרה בכל כתבי היד של המשנה וגם בדפוסים ישנים ולא היתה לא לפני רש"י ולא לפני הרמב"ם. גם מקריאה רהוטה במשנה אפשר לראות שהמשך מן המשנה ב הנגמרת במלים: וישראל שבאותו משמר מתכנסין בעריהן וקוראין במעשה בראשית, הוא: ביום הראשון ויהי הרקיע... גם מתוך המאמר הזה אפשר ללמוד עד כמה אנו זקוקים לטכסטים מדויקים בכדי לבנות עליהם השערות כוללות. וכסמן בעצמו מסופק אם ריש לקיש הוא באמת אב הרעיון של הנשמה היתרה. וכסמן כותב: מזה אפשר להסיק כי השמות ר' יוחנן וריש לקיש לא היו כלל בנוסחה המקורית בגמרא אלא נוספו אחריהן“.

המדור השני הוא מדור הספרות. המדור הזה מכיל את שני המאמרים הבאים:

1. אליהו בחור (מבוע ג'ד, תשי"ג-תשי"ד). המחקר הזה הופיע לרגל יובל הארבע מאות למותו של אליהו. וכסמן מצויר את תקופתו של אליהו בחור, את חייו ונותן סקירה ארוכה ומפורטת של פעולתו המדעית והספרותית בשטחים השונים של יצירתו ומסיים את המחקר בהערכה של השפעתו המדעית והספרותית.
2. מקומו של ר' משה חיים לוצאטו בספרות העברית החדשה (הדואר, ד סיון, תש"ח). המאמר הזה הופיע לרגל יובל המאתים למותו של המשורר

(6) מסכת תענית, הוצאת צבי מאלטר (ההוצאה הגדולה, תר"ץ), ע' 121.

(7) בשבילי הספרות והמחשבה העברית ע' 185, בהערה שם. גרעני הרעיון של נשמה ממין אחר בשבת אפשר למצוא כבר אצל פילון בספרו על בריאת העולם, פרקים ל, מג; ע"ג על החוקים המיוחדים, ספר ב, פרק ו.

(8) במחקרו הארוך על אליהו בחור, וכסמן נסתכן בשאלת נכדיו של אליהו אשר גשתמו. וכסמן כותב (ע' 18): „ענין נכדיו ומעשיהם מסובך“. ע"ג שם הערה 37. מן הליקוטים של הביאוגרפיה של יואן-באטיסטה אליאנו, אחד מנכדיו המשומדים של אליהו בחור אשר פירסם ישעיה זנה בספרו „מפאולו הרביעי עד פיוס החמישי“ (ירושלים, תשי"ד) ע' 150 ואילך, כל ספיקותיו של וכסמן מתישבים ונפתרים.

המקובל. המאמר מכיל ניתוח מפורט של מחזותיו ושיריו הליריים והערכה על השפעתו על המשוררים של הדורות הבאים.

המדור השלישי הוא מדור האישים והמחשבה העברית המודרנית. המדור הזה מוקדש למספר של אישים גדולי הרוח והמעש אשר השפיעו על יהדות אירופה במאתים השנה האחרונות והם:

1. אליהו גאון (הגאון מוילנה, ספר השנה ליהודי אמריקה, י"א, תש"ט).
2. משה ליב לילינבלום (בצרון, אב־אלול, תשי"ד).
3. תיאודור הרצל (הספר והסופר, הרצל וספרו „מדינת היהודים“, בצרון אב־אלול, תש"ו).

4. אחד העם (אחד העם ותורת המרכז הרוחני שלו. בצרון, אב־אלול, תש"ד).
5. שמעון דובנוב (שמעון דובנוב כהיסטוריון, ספר השנה ליהודי אמריקה, ז, תש"ה); שמעון דובנוב כחוקר החסידות, ספר שמעון דובנוב, הוצ' ש. ראבידוביץ, תשי"ד).

6. חיים ווייצמן (חיים ווייצמן לאור ההיסטוריה, בצרון, כסלו, תש"ה).

במחקרים האלה בא לידי ביטוי לא רק וכסמן ההיסטוריון של ספרותנו בכל גלגוליה ולבושיה הלשוניים כי אם גם וכסמן ההוגה דעות המקורי העוקב אחרי חיים העם בהווה. וכסמן מעולם לא היה תלמיד־חכם המסתגר בדלית אמות של הלכה בלבד, כי אם יהודי חי וער למאורעות הזמן.

מעניין שוכסמן, המתנגד בן מתנגדים מסלוצק, מודה „כי לא צדק הגאון במלחמתו וכי טעה הרבה במשפטו. אין ספק שההיסטוריה מוכיחה ברור את טעותו“.

במאמרו על לילינבלום וכסמן מראה הבנה עמוקה בלבטיו הפנימיים והוא נותן הערכה יפה על גלגוליה האידיאולוגיים של אותה האישיות האידיאלית והעיקבית.

בקורתו על דובנוב ההיסטוריון היא צודקת. יש להסכים לוכסמן שדובנוב לא היה ההיסטוריון של חיי הרוח שלנו. בעיקר לקויים בספרו הגדול התיאורים על ההתפתחות של ההלכה וחיי הדת בכלל בתקופת הבית השני. תקופת הסופרים, התפתחות המשנה, התלמוד, ספרות הרבנית בימי הביניים ועוד.

במחקרו על דובנוב ההיסטוריון של החסידות מגן וכסמן המתנגד על החסידות נגד הביקורת השלילית של דובנוב אשר כתב, שהחסידות לא העמיקה את מוסר היהדות ושהיא עוד הפחיתה את אהבת הבריות. וכסמן מדגיש שדובנוב הפריז מפני שכמעט רוב המסתכלים בחיי החסידים בעבר הקרוב העידו על רגש האחוזות והחברות ורוח הדימוקראטיה ששררו בקבוצות שונות של החסידות. מאידך גיסא קשה לקבל את דעתו של וכסמן שהחסידות החלישה את אמונתם של החסידים בכוחות עצמם ושפולחן הצדיקים מנע את התפתחותם האישית של יחידי ההמון בשומו את ההמונים כאין וכאפס לעומת הצדיק.

מן הנמנע להתעכב בביקורת קצרה באריכות על כל מסה ומסה. בכולם

באות לידי ביטוי מעלותיו של וכסמן כחוקר וכסופר. ביחוד ראוי לתהלה האחרון, ז"א וכסמן הסופר. שפתו מלאה שירה. כדאי להביא כדוגמא פיסקה קצרה מתוך ההקדמה למאמרו על הרצל:

„כמה מעלות להרים ולהם העוז והתועפת, השיא והגובה, היופי וההוד. בסלעיהם הקשים והאיתנים משמשים הם לאדם כסמל המוצק והקיים בטבע. ההרים הם הראשונים להתעטף בעננים וכל גבהם ושיאם נעלמים מהם. אולם יש שהסערה תקום רגע לדממה וקרן אור תתפרץ מבעד לעננים הקודרים ואז כמעט קט יתגלה ההר בגבהו והוד נורא לו, הוד הסער וחשרת עננים הצוטרים אותו — מציץ ההר ונעלם.“

פיסקאות דומות נמצאות למכביר במסותיו. וכסמן כותב ברגש כמו שהוא דורש מן ההיסטוריון לכתוב. במסתו על דובנוב הוא כותב „התפרצות הרגש בהיסטוריון נותנת טעם לשבח“. בעיקר מרגישים את הרגש הזה במסותיו על אישים מן התקופה המודרנית. וכסמן כאלו משתתף בויכוחים הסוערים של אותם האישים. נאמנותו של וכסמן למסורת מעולם לא האפילה את השקפתו ההיסטורית. מכאן ההערכה החיובית שלו על לילינבלום הלוחם ומכאן גם הערצתו את הרצל אשר עליו הוא כותב: „כי לא רק דיפלומאט היה האיש כי אם גם נביא ולא נביא חולם אלא נביא שנבואותיו נתקימו“.

קורא הספר בא על שכרו השלם מכל הבחינות, גם מצד התוכן וגם

מצד הצורה.

דניאל פרסקי בן השבעים

מחכימים, מלאי שנינה והומור כדבריו שעל גבי הגייר. בארץ-ישראל זוכרים עד היום רבים מן התושבים הותיקים את השתתפותו לפני כחצי יובל שנים בעתון „הארץ”, את פיליטונו „על רגל אחת” בעתון חי, אשר נערך ב„בית העם” בתל-אביב, מדי ערב שבת, בפיליטון בעל-פה. הופעות אלה, הזכורות עד היום בתל-אביב, הוציאו לפרסקי מוניטין כאיש-העם, מחנך ומהנהג בהברקותיו גם יחד.

שתיים עשרה שנה עוברות על דניאל הצעיר בחדר. אך המצב הכלכלי בבית מחמיר והוא נלקח, מעם החדר אל דלפק האיטלי, שם הריהו מסייע לאביו ר' יצחק במלאכת הניקוד.

ובינתיים מתחילים דמותו הרוחנית ואופיו קורמים עור וגידים. הוא מצטרף לתנועת הנוער הציונית נצח ישראל, שם הוא סופג אחירה תכנית וציונית. עוד בהיותו בחדר נודמנו לידיו כמה ספרים עבריים, אשר בלעם כבכורה בטרם קיץ. הספרים, אהבת ציון למאפו, ושני ספרים על תורת הניקוד והסגנון העבריים, משפיעים עליו ומעוררים בו השפה העברית.

פרסקי הצעיר גרשם לספרייה עברית וקולט אל תוכו את כל הספרות העברית העתית, היוצאת באותה תקופה, וכן ספרים מכל המינים.

בשנת תרס"ג פירסם פרסקי הנער את כתבתו הראשונה ממינסק בהצופה. מכאן ואילך כבר נחשב פרסקי בעירו כסופר-צעיר, בעל עתיד וכשרונות ונמנה בין חוגי הסופרים בעירו.

קנאותו לשפה העברית מתחילה לבצבץ כבר בגיל רך ופרסקי נרתם לפעילות באגודות עבריות כ„ציון ושפתה” ו„שפתנו”. הוא

זכורני מקרה אחד הקשור בדניאל פרסקי קשר הדוק, מעשה-שהיה אירע בחנות ספרים ידועה בתל-אביב, לפני למעלה משני ירחים ומחצה. בחור צעיר, ללא ספק: „צבר” משופרה-דשופרה, עמד ליד מדף-הספרים, כשבירד ספרו החדש של פרסקי „קול המועד” וקרא את הכותרת בקול-רם: דניאל פרסקי (ריש מטוגלת)...

לא ידע אותו צעיר עד כמה קלע למטרה ועד כמה ביטא, כמסיח לפי תומו, את אפיו של פרסקי.

כי דניאל פרסקי בראש וראשונה הריהו איש עתונות (פרסקי — פרעסט... מהסוג המובחר שבה. משך למעלה מ-50 שנות פעילותו הספרותית ייסד וערך כמה כתבי-עת והשתתף באופן קבוע באחרים. דבריו הספרותיים-הפולקלוריסטיים ראו, תחילה, אור בעתונות ורק לאחר מכן הופיעו בצורת ספר.

דניאל פרסקי, אשר הורתו ב„רחוב הבוץ” (בלאטע גאס) שבמינסק, לא שכח את ה„עמך” הפשוט ממנו צמח וגדל; לא שאף — כרבים אחרים — להתעשות עליהם. בהרגשתו ובכתיבתו הריהו אחד מהם. אחד העם.

כאיש עתונות וכסופר המתגדר בשדה הפיליטון והפולקלור, רכש פרסקי את חיבתם של רבים מ„עבדי הנצח לשפה העברית” בארצות הברית של אמריקה — ואין צריך לומר: בישראל. הוא לקח את לבם בצחות לשון, כושר הבעתו המושלם והחיוניות המפעמת את דבריו. חיבה שהפכה חובה. מכיר אני, יודע ועד, כי רבים קבעו לעצמם חוק-לא-יעבור, מעין חובה-בלתי-כתובה, לקרוא את פרסקי מדי שבת בשבתו. ואגב, דבריו-שבעל-פה, אף הם

וכן משתתף בקביעות ביומון היום ובש"ב בועון הלאום, היוצאים לאור בניו יורק. הוא מסייע בייסוד הירחונים שבלים והתור, ואף הדואר, הקיים עד היום.

בשנת תרפ"ז עזב הסופר את ארה"ב לסיור ממושך באירופה ובארץ ישראל, בה הוא שוהה שלוש שנים. מיד בהגיעו שמה נקלט בחיים התרבותיים והשתתף באורח קבוע בכתובים, ודאר היום והארץ. וכן בהופעות חיות ב"בית העם".

בגיל ע' שנים חופו קטריהיזירה של דניאל פרסקי במלואהקיסור, מבלי להתעכב בתחנות הביניים של יובלות, לפי שהרכבת היא מהירה. הזמן קצר, המלאכה מרובה. פיליטונים מתפרסמים בכל גליון של "הדור אר". ספר פיליטונים (קול המועד — ילקוט פיליטונים למועדי ישראל) יצא לא מכבר בישראל. ספר שני נמצא בכתובים ועומד להימסר לדפוס, כאן בניו יורק. כיצד ייתכן איפוא, לערוך סיכום, או מאון, בעוד טורי הזכות הולכים ונוספים למאון? תאמר: סוף סוף לא בן ע' כבן כ'. ישיב לך פרסקי תשובה חתוכה, שהריהו חש עצמו כבן-תשחורת, ואמנם אף שגבו כפוף-מה, כנושא את כובד שנותיו, כל הבעתו אומרת מרץ-נעורים תוסס ובלתי-מסוייג. ולכן, לא סיכום וסיום כאן, כי אם כמה רטיטום, לדמותו וליצירתו.

פינחס פלאי

ממריץ את חבריו להשתתף באסיפות, ומת-נדב להורות את השפה העברית ללא כל טובת-הנאה חומרית. ומי יודע אם קנאותו לשפה העברית לא נבעה מקנאותו של אביו להשמדת כל כתב-עת עברי שנמצא בידי דניאל, בטענה ותואנה שהם מסיחים את דעתו ממלאכת האיטליז.

דניאל נלקח אחר כבוד בגיל 18 לשירות צבא. אך הקאריירה הצבאית שלו ארכה לא יותר מירח ימים, שלא היה ירח דבש כלל ועיקר. כעבור חודש שוחרר וחזר למינסק.

פרסקי גושא את עיניו למרחקים ורואה באוסף את העולם החדש, ארץ האפשרויות הבלתי-מוגבלות. הוא נפרד מבני משפחתו ומפליג לדרכו הארוכה. בלונדון מתעכב פרסקי קמעה ונפגש עם ברנר ור' בנימין, שהוציאו שם את הירחון המעורה, ובי"ג בטבת תרס"ו קידם את פניו לפידיהחופש של פסלהחירות בניו יורק.

ראשית דרכו לא היתה סוגה בשושנים. לאחר שעשה זמן-מה במלאכת החייטות והנקיפים פנה להוראת השפה העברית, תחילה בשעורים פרטיים ויותר מאוחר במידרשה למורים "הרצליה", אשר נוסדה בשנת תרפ"א.

עוד בשנים הראשונות לבואו לאמריקה היה לסופר-חונן של הזמן (יומון בחיל-נה) והעולם (שבועות בברלין ובאודיסה),

רשימות וסקירות

ועידת ההסתדרות הציונית ויובל הששים של הציונות

א. נאום סילבר והויכוח הציוני

קיד, את הגיגותו וישרותו האישית, את נאמנותו לרעיונות ולידינים, כיהידים כע" מים, ואת כשרו להעז ולהחליט, להעז ולבצע. אכן הכרתו ההיסטורית במדינת ישראל וקשרי נפשו לתנ"ך הבטיחו לו מקום נאמן בתולדות עם התנ"ך וארץ ישראל. ד"ר סילבר הפגין שוב את אמנות השליטה בנושא ובחומר הנאום, את כושר הדברנות המופלא ואת הרגש היהודי החם ואת הלב היהודי המסור ללא סייג לאומה ולארץ.

אכן, שאלה גדולה היא, אם הויכוח על משמעות הציונות ועל המושג "ציוני" במובנו המופשט, העיוני, יש בו משום תועלת ישירה לקירוב הלבבות של ישראל והתפוצות. אף ד"ר סילבר הודה בהמשך נאוומו, בעמדו על ויכוח זה, כי אין זה הולם לא צרכי השעה ולא את חומרת השעה. הוא הזכיר מימרתו של אראזמוס: "כל הגדרה היא הרת סכנה". ועם זאת, לא יכול היה להימנע מלהיכנס לאותו ויכוח מכאיב, שכבר צורר סערות מרובות בוד כוח הועד הפועל הציוני ובוועידה האידי-אולוגית הירושלמית ובפולמוס בכתב ובעל פה שהתנהל ועודנו מתנהל על דפי העת-נות הציונית בארץ ובתוה"ל, החל מ"חנות" (פורום בלע"ז) וכלה בכל אחד השבועונים הקטנים של קהילות יהודיות נידחות בתס-צות ישראל. ד"ר סילבר הדגיש: מעולם לא היחה ההשתקעות בארץ ישראל תנאי-בלי

כל ועידת יובל היא גם ועידת חשבון הנפש וקבלת חובות חדשות. אין טעם ליובל שאין עמו קבלת עול משימה חדשה, ואין טעם ליובל שאין עמו סיכום השיגים ובדיקת הדרכים שבהן עברו הרבים, ושבהן עבר היחיד. לגבי זה אין הבדל בין יובלו של יחיד ליובלם של רבים, אלא שיובלו של ציבור, יובלה של תנועה, עדיף מכמה וכמה בחינות. בוועידה הששים של הס-תדרות ציוני אמריקה הורגשו גם זעזועי חשבון הנפש, גם הנכונות לקבלת עול משימות חדשות. משום כך מוסברת גם ההשתתפות הגיכרת של צירים ואורחים באותה ועידה, יותר מהרגיל ומהמקובל בשנים האחרונות, וגם התרוממות-הרוח ששררה ברוב ישיבות הוועידה.

תצוין פה ביחוד ישיבת מוצאי שבת, שגוהלה ברוב כשרון על ידי גשיא ההס-תדרות הציונית ד"ר עמנואל ניומאן, שנבחר בשניה לכהונתו זו בוועידה הנוכחית, ואשר הציג את הגואמים האורחים, הנשיא לשעבר הרי טרומאן ונשיא ההסתדרות הציונית באמריקה לשעבר, ד"ר אבא הלל סילבר והביע את הוקרת קהילה המתועדים, בצורה הראויה להם. יש משום אמת קצת מרה בהלצתו של ד"ר סילבר, שהוא — כנשיא טרומאן — נעשו יותר פופולריים לאחר שפרשו מכהונותיהם. אבל בגושף זה חזרו שני האישים והפגינו מתכונותיהם הנעלות ביותר: טרומאן הפגין את מסירותו לחמ-

כי „לא ייתכן המשך ליהדות התפוצות בלי מורשה רוחנית יהודית“. בכגון דא כל הסומך על „גזח ישראל לא ישקר“ — אינו אלא סומך על הנס.
ב. לורד ראסל מליברפול מפעיר את הועידה

מי שהגה את הרעיון להזמין לוועידה הששים של ציוני אמריקה את לורד ראסל מליברפול, רחש לבו דבר טוב ביותר. אורח נכבד זה לקח את לב משתתפי הרעיון דה בהופעתו הנאצלה ובדבריו ההגיוניים והבוטים, בניתוח השקול של המצב הביני לאומי ובחושו העמוק לצדק ולכל אידיאל נשגב. לא רק עברו המפואר כקסיגור נמרץ של גדולי הפושעים הנאציים בנירנברג וכמחבר ספרהאשמה המוצע „נגע צלבהקריסי“, אלא גם דעותיו על המתרחש במזרח הקרוב ועל מה שאינו מתרחש בזירת ארץ, מבחיר נת משפטיצדק למדינת ישראל עשו רושם עז. חזת דעתו הברורה כי „אלמלא הנטייה הצרפתית-בריטית-ישראלית מחופי סואץ, היה נאצר נעלם מעל הבמה, וההחזירה הסובייטית למזרח התיכון היתה נבלמת“ — נת קבלה בתשואות סוערות, כהכרותו שהתנהגות הארץ „לא ריסנה כי אם עודדה את מדינות-ערב“ להרפתקאות נוספות נגד ישראל... בהזכירו את ארץ ואת מדינות המערב „לבלי ישבו מנגד ויראו בנסיון הכדת ישראל על ידי מדינות ערב, בסיועה של רוסיה“ — נתעלה למעלת אחד מחסידי אומות העולם האמיתיים, יורש מקומם של טובי הבריטים הנאמנים לציון, כלורד באלפור וכאבירוקנו הסופר הידוע, לורד ראסל הראשון, אחד התומכים המסורים של חלום הרצל. על כגון זה נאמר: תורה מתורת על אכסניה שלה.

ג. החרם הערבי מצריך תשובה

אחד הסעיפים החשובים בהחלטות ועידת ההסתדרות הציונית הששים, היא ההחלטת בנידון החרם הערבי. עם ישראל לא הגיב זמן רב, אולי זמן רב מדי, על פעולות האיבה הכלכלית המתמידות שניהלו ארצות ערב, בחוצפה גדלה והולכת ובהשקעת הון ואמצעים מרובים באמצעות „הלי-

יעבור באידיאולוגיה הציונית, והתנועה הציונית לא תיכנה מעולם את ישובם של כל יהודי העולם במדינת היהודים. מצב כזה לא היה קיים בכל 28 מאות השנים האחרונות של תולדות ישראל. מטרתה של התנועה הציונית היתה: להקים את המדינה; לתת לעם היהודי מעמד של שוויון בין אומות העולם החפשיות; לתת אפשרות לכל יהודי הרוצה בכך לעלות לארץ ולשבת בה. אך ציונות כשלעצמה — עדיין אין מירושה יהודית עם חובת העליה האישית.

בדבריו אלה של ד"ר סילבר נשמעו הדיו של הויכוח הסוער עם ראש ממשלת ישראל, מר דויד בן גוריון, על נושא הציונות והתפוצה. נימוקיו ומסקנותיו של ד"ר סילבר היו חזקות ומשכנעות ביותר כשהשמיע את התביעה לחיוקה של התנועה הציונית בעולם, למען חישול אחדות העם ולמען ביצוע המשימות הרבות והקשות אשר עדיין הן לפנינו. וכה אמר:

„אל נא נמלא את חלל האויר בהנצחות על מונופולין וביכווחים סוערים על סמכויות ודין-קדימה; אל נדון על מי בונה ומי עוור; על שלי ועל שלך, כי אם על שלנו, על תפקידינו המשותפים, על טרחנו ומשאנו המשותף ועל אחריותנו המשותפת בשעה חמורה זו.“

בסקרו ששים שנות תלאות ואסונות של עם ישראל בדורות האחרונים, העלה תמונה מאירה למדי של תחיית תרבות ישראל ושפת התג'ך, במידה של חלמו עליה בסוף המאה הקודמת: „באה תקופה של פריחה ויצירה לתרבות העברית ולשפה העברית, לתורת ישראל וחכמתה, שלא נצטמצמה יצירה בתחומי מדינת-ישראל בלבד, שכן היא מורגשת בשאר מושבות עם ישראל, באשר הוא שם. דת ישראל ההיסטורית חוזרת למקומה ההיסטורי בחיי העם, ורבים הסימנים שהנוער היהודי ואנשי הרוח יורדיים מגלים, לרוב הפתעתם, את עושר המורשה הרוחנית של עמנו“. גם אם לא נהיה שותפים לנואם בהערכתו האופטימית מדי של השיגי התחייה הרוחנית העברית בתפוצה, נסכים מכל לב להנחתו הקובעת,

מלחמת התגוננות ופעולת מלחמת תגופה. וכנאמר בהחלטת הוועידה: „החרם הערבי הוא לא רק התגקשות בישראל אלא גם בעם היהודי באשר הוא שם". ההחלטה מגנה בתוקף את כניעתן של ממשלות וחברות שונות ללחץ החרם הערבי ותובעת מאת כל התנועה הציונית בארצות הברית, על כל זרמיה, ומאת כל האירגונים והיחידים היהודיים והבלתייהודיים המאמינים בקדושת חופש המסחר בין עמים, להביא לפני האומה האמריקנית את כל העובדות על החרם הערבי וסכנתו לסחר הבינלאומי ולשלום העולם, והיא תגיב בוודאי בכל העוז ובכל המסירות למען הגנת החופש והשלום.

י. ב"ח

גה הערבית" וסוכניה, נגד מדינת ישראל וסחרה החוקי הבינלאומי.

בידוע, שמבחינת המשפט הבינלאומי קשה לממשלת ישראל לפעול הרבה בתחום זה על במת האו"ם, שאפילו פעולת החרם הערבי היא בניגוד לרוח מגילת האו"ם ורעיון אחת העמים וכו', הרי הוא בתחום הפעולות, שכל מדינה רשאית להחליט עליהן בתוקף זכות הריבונות שלה. ואם יש מדינות המנצלות זכות זו לרעה, הרי קושי גדול הוא למצוא בסיס משפטי בינלאומי איתן להוציא עליהן קיטרוג במידה כזאת, שיאלצו לשנות דרכיהם.

אבל אין כל ספק ביחס לדבר אחד: העם היהודי בתפוצות הוא צד בעניין זה וגם בן-חורין לפעול בנידון זה, פעולת

ידיעות

אנציקלופדיה לבני הנעורים באנגלית

בהוצאת הספרים „שיינגולד" יצאה אנציקלופדיה בכרך אחד הנועדה לנוער ולבית היהודי בכלל. האנציקלופדיה נערכה על-ידי נעמי בן-אשר וחיים ליף בהשתתפות סופרים, חוקרים ומחנכים ידועים. הספר כולל שפע של ידיעות על התופעות החשובות ביותר בתולדות ישראל וספרותו. הערכים מקיפים את חיי היהודים בגולה ובמדינת ישראל, גדולי עמנו, תנועות, מוסדות, תרבות, חינוך, אמנות ועוד.

האנציקלופדיה יצאה בהידור רב והיא מכילה מאות צילומים, תמונות, ציורים, דיאגרמות ומפות המאירים והמסבירים את התוכן. הערכים נכתבו בלשון קלה ומלבכת יועשירו את אוצר הידיעות של הקורא הצעיר והבוגר ביהדות וחיי ישראל בעבר ובהווה.

פקידי ההסתדרות הציונית באמריקה

בחזית יובל הששים של ההסתדרות הציונית באמריקה שנתקיימה במלון וואל-דורף-אסטוריה בניו-יורק נבחרו פקידים אלה:

נשיא: ד"ר עמנואל ניומאן; נשיא כבוד: ד"ר אבא הלל סילבר; סגני-כבוד: השופט סיימון א. סובלוף מבאלטימור ומוריס וויינברג; סגני-נשיא אדמיניסטרטיביים: ד"ר ליאון פויאר, טולידו, אהיאי; ד"ר הריס י. לוין, זאק טורטשיגר; יושב-ראש ועד הפועל של המועצה הארצית, אברהם גודמאן; יושב-ראש משנה נוסבים: גובר ארצי, צארלס וואלף; יושב-ראש ועדת הכספים, וויליאם ק. דורפמאן; יועץ-כבוד, מילטון פולאק. מוזכיר-ארצי, ד"ר סידני מארקס. כמרינן נבחרו עשרים ושבעה סגני-נשיא ועד פועל ארצי של ששים וארבעה חברים, ביניהם גובר „בצרון" וממשתתפיו, צחק פינקל.

תיקון טעות

יעקב גלאטשטיין, „פון מיין גאנצער מײַ-
אנו נותנים בזה את הסעיפים הראשונים
של הרשימה כתיקונם וכסידורם.

בחוברת האחרונה של ה„בצרון״ נשתב-
שו לצערנו השורות הראשונות ברשימתו
של י. ע. על ספרו האחרון של המשורר

„מכל עמלי״ ליעקב גלאטשטיין

ידיש כולה. שכן עלידי שירה זו, מתייחד
לו, ליעקב גלאטשטיין בה מקום נכבד
בשורה הראשונה. ואם לעוד ביטוי ולכולת
עיצוב הלשון ולנגינתיות של שירתו —
אין כמעט שני לו בשירת יידיש בדורנו.
אך יעקב גלאטשטיין הוא לא לבד
משורר מוסיקלי ביותר השליט במכמני היי-
דיש כאשר ייחשב אברהם שלונסקי כשליט
במכמני העברית; לא לבד מחדש ובונה
בלשון הוא; הלש ומעסה גיביה וצורותיה
כיד כשרונו הטוב עליו; הוא גם משורר
הלב היהודי, אשר שירתו מתנגנת בתרונותיה
ובקצבה ובשרשיות הרגש היהודי שבה, עד
כדי היותו לפה לאומה דחיה, עד כדי
עליית שירתו למעלת שירת הגאון בלבוש
היידיש שלה.

שואת בית ישראל באירופה אתהו בציר
צית ראשו של המשורר ולא הרפתה ממנו
עוד. אך לא היא לבד. גרמו לכך לא
פחות הגעגועים והרחמים לבית אבא הישן
עוד לפני היהרסו; המחיצה ללא תקנה שבין
דור הולך ודור בא; ואף בין דורו של
המשורר לדור הבא — דור בניו; המחיצה
שבין עולם התני״ך והיהדות בפולין הרחוקה
ובין הארץ הגדולה והרחבה, שלתוכה נקלע
לפני 42 שנה מלובלין, המחיצה שבין עולם
החיצון ובין חיי הפנימיים של המשורר,
ששרשיהם נעוצים בחסידות בראצלאבית,
בעממיות הפשוטה של יהדות פולין ובש-
לימות יהודית, שהיא, משום מה, מחוץ
לתחומי של דור זה.

מבחר שירים של משורר פורה, סותר
ובונה, נאבק ומשנה-צורה, אך נאמן לניגון
חיו, הוא תמיד מבחן קשה ולשירים
עצמם. ואם הבחירה געשית בידינו הוא —
המבחן קשה לו מכל קשה, בחינת התאכ-
זרות אב לילדי רוחו.

לפיכך יש לראות ב„מכל עמלי״ מבחר
הקרוב ככל האפשר לטיכום, מבחר שהמח-
בר עצמו רואהו כ„טיול בחזרה דרך
שלושים ושבע שנות כתיבת-שירים״. ביקש
גלאטשטיין להציל במבחר זה מגשיבת אפו
של דור ההפלגה ומניגון חיו הוא —
ועלתה בידו.

יעקב גלאטשטיין הוא יוצר רב-פארות:
משורר ומבקר, מסאי ומספר. אך לא נטעה
אם נאמר שעיקר מחוץ עשייתו — השירה,
וכל המסתעף מזה בפרוזה, במסה, בסיפור
ובמאמר, אף זה מתחומי השירה הוא יונק
ובה הוא מסתייע.

מדרכו של משורר כזה שהוא רואה את
שירתו כולה „שבת״ גם אם אינו רואה
את שאר דרכי כתיבתו כולם „חול״. על
כל פנים, ניצוצות השירה הנלקטים בדרכי
החיים והנחצבים מסלעי נסיונותיו הקשים
של המשורר הם בבחינת ניגון חיו. בהם,
ורק בהם, הוא רואה את הישארות הנפש,
ומהם הוא שואב עידוד וחוסן בהתקרבו
לגיל הזקנה. כזאת וכזאת הרגיש ודאי
יעקב גלאטשטיין בן הששים, באספו ובהגיר-
שו את המבחר אשר לפנינו, מבחר שהוא
ציון דרכים לא רק לו לבדו אלא לשירת

SIMON RAWIDOWICZ

(1897-1957)

By ZWI WAYSŁAWSKI

Amplitude characterizes Simon Rawidowicz's life work, and the capacity to structure huge arrays of fact in architectonic order. Born to a prosperous Orthodox family in Eastern Europe, he received his higher education in Germany, where he pursued an academic career until the rise of Hitler to power. His dissertation on Feuerbach, and the later study of Krochmal's philosophy of history, were informed by comprehensive mastery of Jewish history, as well as of all the trends of Western thought.

Academic interests could not isolate him from the central issues of Jewish life in his day. Early in his career he entered into the controversy on the nature and destiny of the Diaspora, and the question of salvation through Zionism. A rationalist, he sought to reformulate both terms of the polarity, and to clarify the philosophic presuppositions of the Zionist view. He affirmed both the Hebrew cultural renaissance and the colonization of Eretz Israel, but refused to deny the possibility for Jewish life in the Diaspora. Rawidowicz's chief concern was the extension to Jewry in dispersion the maximal demands made by Zionists only upon the community in Palestine. This, essentially, was Dubnow's position — one

that inevitably came into collision with Ahad Ha'am's idea of a dominant spiritual center in Palestine. In effect, holding that the ideals of Jewish Emancipation as expressed by Mendelssohn, and of the Emancipation of the secular nations of Europe as expressed by Feuerbach had not been realized, he affirmed the values of nineteenth century liberalism. Rawidowicz's effort to find metaphysical roots for his position was doomed to failure, owing to his historicism: he was a sociologist of history, and limited to the essential relativism of that position. Hence the profusion of historical studies and insights, but the failure to articulate a systematic and stable view.

Rawidowicz's difficulties were compounded at the personal level by his isolation from the mainstream of the Hebrew Renaissance, and by his failure to find a place in Jewish life after his exile from Nazi Germany. It is fortunate that in the last years of his life, at least, he found his place at Brandeis University where, in a small circle of scholars, he sowed the seeds of a tradition he hoped would flourish. An important figure in modern Jewry, he was a brilliant lecturer, scholar and man of letters, and a major contributor to Jewish thought and scholarship in our time.

אנחנו מברכים את קוראי ה"בצרון", את

הסופרים והמחנכים העברים וכל ישראל

בשנה טובה ומאושרת

שנת חיים ושלוה, בנין ויצירה

HEBREW PUBLISHING COMPANY

79 Delancey Street
New York, 2, N. Y.

ב"ה

הנהלת

הישיבה והמתיבתא

תורת חיים

631 בעלמאנט עוועניו
איסט ניו יורק, ברוקלין

מברכת

בשנה טובה ומוצלחת

את הרבנים והעסקנים, הרמי"ם,
המנדבים, המורים ותלמידיהם,
אגודת הנשים ואגודת ההורים

כו"ח"ם לכל ידידינו

הרב יצחק שמידמאן הרב ניסן טעלושקין
ראש הישיבה ראש ועד החנוך

נחום מילער, נשיא

Yeshiva and Mesivta Toras Chaim

631 Belmont Ave. Brooklyn, N. Y.

ברכת שנה טובה לכל לקוחותינו!

From

KOSHER DESSERTS, INC.

Manufacturers of

KOJEL

קריאה לעזרה והצלה מאת מוסדות הצדקה המאוחדים

בירושלים

שמונה עשרה המוסדות בירושלים הידועים בשם
"מוסדות הצדקה המאוחדים" זקוקים לעזרה תכופה
ומהירה. התגירה ההמונית של היהודים הפליטים
שהצליחו להמלט לארצנו מגיא ההרבה האירופאי,
הגדילה את תקציב המוסדות פי שלשה, והקופה ריקה.

הילדים הפליטים, שברובם הם יתומים אומללים,
צובאים על דלתות בתי הת"ת והישיבות שלנו בצמ
אוגם לתורה ולהשתלמות. צפיפות גוראה שוררת בבתי
החולים שלנו בשל המספר הגדול של החולים מצד
הפליטים גנועי גוף ונפש הדופקים על שערינו בלי
הרף. דבר זה שמש גורם הכרחי להגדלת חבר הרופ
אים, האחיות הרחמניות ופקידי המוסד למיניהם.
בשל מצב זה מורגשת גם נחיצות גדולה להרחבת
הבנין לכל מחלקותיו.

גם העלו את השער על כל צרכי אוכל
ורפואה והיוקר האמיר במדה שאין לתאר. עזרה
תכופה נחוצה מאד לשם הספקת לחם לרעבים וסמי
רפואה לחולים.

הושיטו נא, נדיבים יקרים, יד עזרה והצלה
להאומללים האלה המוצאים חסות והצלה בתוך כותלי
מוסדותינו. אל תחמיצו את השעה. הנצרכים מחכים
באי סבלנות לעזרתכם. בשבילם ויהי שאלה של פקוח
נפש ממש שאינו סובל כל דחוי.

בואו לעזרתם הם ותעזרו גם אתם!

בברכת שנה טובה ומאושרה וברכת ציון,

דוד ל. מעקלער, נשיא

איזידור בנזמין, גזבר

משה אליאך, מזכיר

UNITED CHARITY INSTITUTIONS

207 EAST BROADWAY

New York 2, N. Y.

קרן שליחת שמרי מזון של

הצדקה גדולה

כולל אמריקה תפארת ירושלים
קופת רבי מאיר בעל הנס

פונה אליכם, אחינו בני ישראל!

בלב קרוע פונות אליכם מאות המשפחות העניות,
בהם רבנים, תלמידי חכמים, אלמנות ויתומים של
"כולל אמריקה": יהודי אמריקה, רחמנים בני
רחמנים! תנו לנו אפשרות לראות בישועה! אל
תתנו לנו, חס ושלום, לסבול בימים הנוראים הבע"ל.
ובזכות זה תזכו לברכות הנאמרות בפרשת הצדקה
וזוכה לכתיבה וחתימה טובה ולגאולה שלמה במהרה.
הרב י. ל. זלצר, נשיא הכבוד; הרב מ. ד. שיינקופף,
נשיא; הרב יהודה אלטוסקי, גזבר; הרב י. מ. חרלס,
יר"ר ועד הפועל; הרב אברהם משה שפיגעל, מנהל.

שלחו את תרומותיכם אל:

Kollel America Tiphereth Jerusalem

Rabbi Meyer Baal Haness

26 CANAL ST. NEW YORK 2, N. Y.

שנה טובה

הנני מאחל לכל ידידי, קרובי
ומכירי בישראל, בארצות הברית
ובכל אתר ואתר
שנת בריאות ושלום והצלחה

משה ב. ניומאן

מיכאל לופטמן

עורך דין וסגן נשיא של ה"בצרון"
שולח לכל קרוביו וידידיו, עורכי "בצרון",
סופרים, קוראיו ותומכיו
ברכת שנה טובה
1440 BROADWAY
New York 18, N. Y.

א כתיבה וחתימה טובה צו אונזערע פריינד
אין אמעריקע בכלל, און צו אונזער משפחה
אין ישראל בפרט
ראַזע און אברהם גערש

ארתור א. וגולדה רייכמאן

מברכים את כל מכיריהם וקרוביהם בישראל
ובכל אתר ואתר בשנה טובה ומוצלחת.
פילדלפיה, פא.

בית מדרש למורים

ואוניברסיטה עממית

154-156 EAST 70th STREET
New York 21, N. Y.

אנו מברכים את כל העובדים בשדה ספרותנו
ואת כל המחנכים העברים באשר הם שם

בשנה טובה ומוצלחת

מי יתן והיתה השנה הבאה שנת גאולה שלמה
לעמנו וארצנו ושנת ברכה לתרבותנו וספרותנו

שנה טובה ומבורכת

לכל קרובי וידידי ולכל בית ישראל.

משה שוואגער ומשפחתו

יעקב קעספענבוים ורעייתו ומשפחתו

מברכים את קרוביהם וידידיהם בשנה טובה ומעוטרת.
תהא השנה הבאה עלינו שנת גאולה וישועה לכל
היהודים. תכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה.

ברוקלין, נ. י.

ברכת שנה טובה

לכל בני משפחתי ומיודעי בכל אתר ואתר.

שמעון עוזר קאמענעצקי

650 Ocean Avenue, Brooklyn, N. Y.

חנני מברך בברכת שלום ושנת גאולה את כל
אחי ורעי באשר הם שם.

ד"ר אליעזר פרלמן

ניו יורק

הנני מברך בשנת הצלחה ואושר את משפחתי,
חברי ואת כל העברים בכל אתר ואתר העובדים
באמונה למען שפתנו, עמנו וארצנו.

מרים וזאב אגרנוב

כתיבה וחתימה טובה

לאחי ואחיותי ולכל משפחת

קולר

ולידידי די בכל אתר ואתר.

יוסף קולר

דטרויט, מיש.

שנת גאולה וישועה לעמנו וארצנו.

יעקב צוזמר

פילדלפיה, פא.

אגודת המורים העבריים דניו-יורק
שולחת את ברכתיה הנאמנות לכל חבריה, המורים
והמנהלים. יהי רצון ותהא השנה הבאה עלינו שנה
טובה ומבורכת, שנת עליה לחנוך העברי.

ההסתדרות העברית בשיקגו

על סניפיה, מועדוניה וחוגיה
מאחלת ל„בצרון“, לעורכיו, סופריו, קוראיו ולכלל
ישראל שנת תקומה ובצרון.
בשם חוזה הפועל,

יעקב טארקוביניעמני
נשיא

ברכת שנה טובה ומאושרה לאחינו בכל
מקום שהם.

דבורה ויצחק באקשט

בורבפארק, נ. י.

אליהו, יעלה, לעדן ויונה יעקבי
מברכים את כל קרוביהם וידידיהם לשנה החדשה
בשנת חיים ושלוה, גאולה שלמה וישועה.

שנה טובה לכל קרובי בישראל ובאמריקא
הרב מרדכי באום ומשפחתו
ברוקלין, נ. י.

ד"ר אהרן דובנוב

מאחל
שנת גאולה שלמה, שלום, בריאות והצלחה.
2115 W. Grand Boulevard
Detroit 8, Mich.

שנת שלום ושלוה, ברכה והצלחה לכל
קרובינו וידידינו.

יעקב גודמן ורעיתו
336 West End Ave., N. Y.

ד"ר משה איינהזרן

עורך „הרופא העברי“
מאחל לכל קוראי „הרופא העברי“ וקוראי „בצרון“
ועורכיו ומשפחותיהם שנה טובה ומבורכת.
גיריורק,

אני מברך בשנה טובה ומוצלחת
את כל ידידי ומכירי.

נ. אַזולין

Los Angeles, Calif.

שנת ברכה והצלחה, גאולה שלמה וישועה
לאחינו די בכל אתר ואתר.

יצחק רבינוביץ

סוזאמפסקוט, מאס.

אנו מברכים את כל חברינו בשנה טובה ומוצלחת
הקבוצה העברית של מולידו, אוהיו
בן ציון סמירין
נשיא

זלמן מוסטוב
סגן נשיא
ראש ועד התכנית
גדליהו שאפנעק, זלמן מנדלסון, יצחק שילער
מזכירים
גובר

הגני מברך את כל בני משפחתנו, את כל חברי
המרכז היהודי דברוקלין ואת כל ידידי וחברי בברכת
שנה טובה ומתוקה, שנת שלום וגאולה שלמה
לעמנו בארץ-ישראל ובכל תפוצות הגולה.

הרב ישראל חיים לוינטל

ורעיתו

ברוקלין, נ. י.

שנת ברכה והצלחה

יעקב ליפמאן

ניו-יורק.

ש. צ. זעצער

מברך את כל קרוביו, ידידיו וקוראיו בתוך שאר כל
אחינו בני ישראל בשנת חיים, שלום וברכה.
ניו-יורק.

אני מאחל לכל קרובי וידידי ולכל ישראל
שנה טובה ומבורכת.

יעקב ופייגל קניגסברג

ברכת שנה טובה ומוצלחת, שנת בנין, עליה ושלום

למדינת ישראל, שנת אושר ובריאות לכל קרובינו

וידידינו בכל אתר ואתר.

חיים ליף וביתו

שנה טובה ומוח"מ

למשפחתנו וכל מיודעינו ומכרינו.

ד"ר מ. גרבר ורעיתו

קליולאנד, אוהיו.

יהודית, יעקב, רפאל ואילנה יוזליט

מברכים את משפחתם, ידידיהם ומכיריהם בארצות
הברית ואת משפחתם בישראל בשנה טובה ומוצלחת.
105 Arden Street, New York 40, N. Y.

קהילה משכנתפילה

מברכת את כל חבריה ואת הרב ד"ר ישראל י. קייזיס ואת כל העברים באמריקה בגמר חתימה טובה, בשנת חיים טובים, ברכה והצלחה. בוסטון, מאס.

שנת שלום וברכה לקרובי וידידי בכל אתר ואתר.

יעקב אברהם עפעל ורעיתו

דיטרויט, מישיגן.

ברכה לבבית לכל חברי הרבנים ולקרובי בדיטרויט

הרב משה חיים אדלר ורעיתו

דיטרויט, מישיגן.

ברכה לחברי מערכת "בצרון" ולבני משפחת מיסדו הגדול הפרופ' ר' חיים טשרנוביץ ז"ל ולכל העברים העומדים על משמרת התחיה העברית.

ד"ר שמעון ברנשטיין ורעיתו

ניוירוק.

אנו מברכים את בתנו ד"ר גיטה לוינדרון ואת בעלה משה רוזן ואת בניהם דוד בן ציון ויונתן, את בתנו פרומה ואת בעלה ד"ר חיים מרדכי בלום ואת בניהם משה ישראל ובן ציון ואת כל קרובינו ומיודעינו די בכל אתר ואתר.

מ. ב. לוי ורעיתו מרים

ניוירוק.

הנהלת המחנה משה הם

אגודת בני ציון

בפילדלפיה

מברכת את חבריה

בשנה טובה ומאושרה

ד"ר מאיר לוי
גבר

ד"ר מורים שווארץ
נשיא

ד"ר מורים רוזנומף
מתאם הפעולות

מאיר ווייציל
מזכיר

החברותא בפילדלפיה

מברכת את מערכת ה"בצרון", קוראיו ותומכיו לקראת השנה הבעל. תחוקנה ידי הנושאים בעול התרבות העברית באמריקה, והשואפים לשיתוף הכוחות היוצרים במדינת ישראל.

חיים ראזין, י"ר
מאיר לוי, גזבר-מזכיר

אני מברך את ידידי מר יעקב צוזמר מפילדלפיה ובית לחם נ"ה בברכת שנה טובה וגאולה שלמה לעמנו ולארצנו.

פראנק קעספר

מעטאפאן, מאס.

ברכת שנה טובה לכל קוראי ה"בצרון" ולכל נאמני תרבותנו העברית בכל מקום שהם.

בנציון שיפמן

ניוירוק.

ד"ר ה. גומברג

מברך את בית ישראל

בברכת שנה טובה ומוצלחת

שיקאגו.

ד"ר חיים הרים ורעיתו

מברכים את מנהל מערכת ה"בצרון", הר"ר משה טשרנוביץ ומשפחתו וכל תומכי ה"בצרון" וקוראיו בשנה מאושרת.

שנה טובה ומבורכת לבתי חנה ולבעלה ישראל, לגדתי בילה לאה ולגדתי אליהו גדליה, לאחי ומשפחותיהם בארץ, לכל קרובי וידידי ולכל הציונים והעברים באשר הם שם.

שמואל פ. כ"ץ

שיקגו, אילל.

לכל עם ישראל בתפוצות, למדינת ישראל, לשריה, יושביה, ולעוסקי ה"בצרון" וסופריו שנה טובה ומבורכת.

אברהם בן יוסף קובינסקי

*L'Phano
Tavo*

**GROSSINGER'S
GROSSINGER, N.Y.**

האחים טברסקי

בית-דפוס

עברית ואידית

אנו מתמחים בהדפסת כל מיני ספרים

רבניים ומודרניים, וגם עבודת-דפוס כללית. מבחר גדול של אותיות. מכונות מודרניות.

TWERSKY BROTHERS

1555 MACOMBS ROAD

New York 52, N. Y.

CY 9-7525

LARGEST SELECTION

OF JUDAICA and HEBRAICA

—Catalogues on Request—

PHILIPP FELDMAN, Inc.

"The House of the Jewish Book"

381 Grand St. New York 2, N. Y.

Tel. GRamercy 3-4880

We Wish All Our Friends and Customers a

כתיבה וחתימה טובה

הנהלת

בית-ספר גבוה מרכזי

לבנות ישראל

שעל-יד ישיבה אוניברסיטה
בברוקלין, ניו יורק

CENTRAL YESHIVA

HIGH SCHOOL FOR GIRLS

2301 SNYDER AVENUE

Brooklyn 26, N. Y.

BU 4-2850

מכרכת את כל

ההורים, המורים והתלמידות

בכוח"ט ובשנת גאולה
שלמה לישראל

New Year Greetings

To All Our Friends!

ROOF HEALTH CLUB

SHERATON McALPIN HOTEL

Broadway at 34th St.

New York City

Use the Pleasant Laxative

Ex-Lax is the laxative you enjoy taking. Tastes like delicious chocolate, and gives thorough relief gently and comfortably. Ex-Lax is America's biggest selling laxative—used for over 40 years.

Buy the Economy 79c Size

Save as much as 41c

Also available in 37c and 15c sizes.

When Nature "forgets"...remember

EX-LAX

THE CHOCOLATED LAXATIVE

LO 7-8735 H. Mitsakos

DYCKMAN FLORIST

"Flowers by Wire"
212 DYCKMAN ST.
New York 34, N. Y.

לשנה טובה תכתבו

BELFORD DAIRY
148 DYCKMAN ST.
New York 40, N. Y.

LO 7-6100

L E W I S

"Everything for the Home"
Large assortment of hand made
pieces from Israel
Specially Priced
122 DYCKMAN ST.
New York 34, N. Y.

LO 7-0450

**DYCKMAN FRUIT &
PRODUCE**

Retail at Wholesale Prices
152 DYCKMAN ST.
New York City

Lorraine 7-2144

Complete Beauty Service

**ALBERT'S
BEAUTY SALON**

Permanent Wave Specialists
4732 BROADWAY
New York 40, N. Y.
Bet. Arden & Thayer Sts.

LO 7-8700

**INWOOD WINE &
LIQUOR CORP.**

Call Us For Service
4765 BROADWAY
(Cor. Dyckman St.)
New York City

**Dyckman Hardware
& Supply Co.**

Hardware, House Furnishings,
Electrical, Plumbing
Janitor's and Apartment
Supplies - Paints - Glass
Repairing - Keys Made

Tel. LO 7-1589
200 DYCKMAN STREET
Near Broadway
New York, 34, N. Y.

**ANNETTE LADIES
SHOPS**

Famous for Corsetry
and
Ladies Specialties
160 DYCKMAN ST.
New York City

Lorraine 7-6830

— We Call & Deliver —

PERSONAL

Cleaners & Dyers

All Cleaning Done
on Premises
24 Hour Service on Request
213 DYCKMAN ST.
New York
Near Broadway

Our Specialty:

Birthday - Wedding - Party
Ice Cream Cakes

NASCH

**FRENCH PASTRY SHOP
and TEA ROOM**

Air Conditioned
Tea Room & Pastry Shop

182 DYCKMAN ST.
Lorraine 9-6659

— Branch Pastry Shop —
804 WEST 187th ST.
Wadsworth 7-0101

WORLD DRUGS

Prescription Specialists
M. Rosenblatt, Ph.G.
172 DYCKMAN ST.
New York
Phone: Lorraine 7-1282

EDWARD'S JEWELERS

Diamonds - Watches - Jewelry
Appraisals LO 9-0466
Expert Watch & Jewelry
Repairing
Complete Selection of
Longines & Gruen Watches
200 DYCKMAN ST.
New York, N. Y.

לשנה טובה תכתבו

RALPH SINGER

OPTOMETRIST
200 DYCKMAN ST.
near Broadway, New York 34
Eye Examinations
Lorraine 7-6793

LO 7-2770

FOR STYLE AND FIT

COME TO THE
Dyckman Dress Shop
190 DYCKMAN ST.
New York City

H. Eckstein & Sons

4 Wholesalers - Distributors
ORCHARD & GRAND STS.
New York 2, N. Y.

Lorraine 7-5965

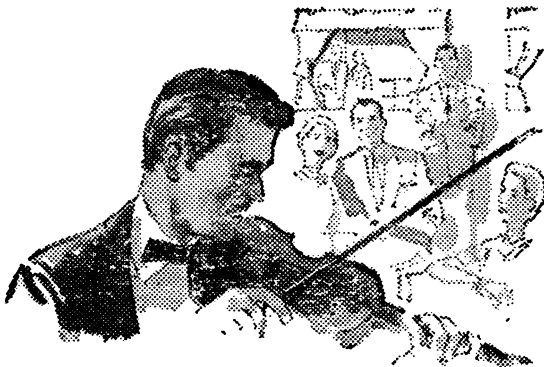
MEYER POLLACK

בשר כשר

Strictly Kosher
Meat and Poultry Market
153 DYCKMAN ST.
New York City

Published monthly by Bitzaron, Inc., 1141 Broadway, New York 1, N. Y. (except from Dec.-March and from May to August when published bi-monthly). Prof. Pinkhos Churgin, Prof. Simon Halkin (Israel). Prof. Harry A. Wolfson, Editors; Dr. Maurice E. Chernowitz, Managing Editor. Annual subscription, payable in advance: \$7.00 per year; foreign, \$8.00. To members of the Armed Forces half rate. Entered as second class matter, January 5, 1940, re-entered as second class matter, April 3, 1950 at the Post Office at New York, N. Y., under the act of March 3, 1879. Copyright 1957, by Bitzaron, Inc. All rights reserved. Opinions expressed in the articles of Bitzaron represent the opinions of the authors and do not necessarily reflect those of the editors and publisher. Subscriptions are automatically renewed unless we are notified otherwise.

Printed by Hadar Lino & Pub. Co., 87 Crosby Street, New York 12, N. Y.

חופשה נוספת

בלי

תשלום נוסף

שמשתלם מראש. קונארד מסדר את כל העניינים — העברה, הרכה בבתי מכס, הגירה, תחנות-תנייה — ואף דמי-כיס בדרך.

הפלגות שבועיות קבועות מגני-יורק לשרבורג, האור, סאוט-המפטון וליברפול — הזדמנות נפלאה לבקר את לונדון או פאריז בדרך אל המטרה.

במשך 117 שנה, קונארד דאג לצרכיו המיוחדים של כל נוסע. בצי הסטראנסטלאנטי הגדול ביותר בעולם, עם שתי אניות-הגוסעים האדירות ביותר בראש, מלכת אליזבת ומלכת מערי, טבעי הדבר שתצפה למזון נבחר ושירות מצוי. בחירה נרחבה ביותר של אניות ותאריכי הפלגה. תשומת-לב מיוחדת ניתנת לכשרות וחדרים לתפילה. חופשה נוספת ומ צוינת לאירופה, הלך ושוב, דרך קונארד!

אם אינך יכול לנסוע בעצמך השנה, הבא את קרוביך לאמריקה! מחירים של עונת קימוץ מערבה החל מנובמבר 1 עד מאי 31; מזרחה, מספטמבר 1 עד מארץ 31. רכוש לך כרטיס

תכנית קונארד שמשתל-
מת מראש תביא את
קרוביך לארצות-הברית.

התקשר עם סוכן הנסיעה עתה.

GO CUNARD
Getting There is Half the Fun!

Cunard Line, 25 B'way and 441 Park Ave., N.Y.C.

THE MANHATTAN
GENERAL HOSPITAL

SECOND AVENUE AT 17TH STREET
NEW YORK CITY

Rendering a Vital Service to the
Community in Every Branch of
Medical Science

Extends New Year's Greetings to the
House of Israel Everywhere

BEST WISHES FOR
A HAPPY NEW YEAR
from a Friend of
DR. M. E. CHERNOWITZ

בברכת שנה טובה

SOLOMON RABINOWITZ

HEBREW BOOK STORE

30 Canal Street

New York 2, N. Y.

HEARTY NEW YEAR GREETINGS

from a

FRIEND

ISRAEL STIEFEL

Senator in the General Assembly

of Pennsylvania

and his son

JAY ROBERT

Extend their

NEW YEAR GREETINGS

to their many friends and

acquaintances in Israel,

in the diaspora and

everywhere

MAY THEY ALL BE INSCRIBED

AND SEALED IN THE BOOK OF

LIFE FOR HEALTH, HAPPINESS

AND CONTENTMENT.

ה'תשי"ח, 5718

Philadelphia, Pennsylvania

ישראל שטיבל

סינאטור של מדינת פנסילבניה
ויו"ר הוועד למען ה"בצרון" בארצות הברית
ובנו

יעקב'י

מברכים את ידידיהם ומכריהם בישראל,
בארצות-הברית וכאשר הם שם ככרכת

גמר חתימה טובה

תכלה שנה וקללותיה

תחל שנה וברכותיה

ובפרט למורו, רבו, ידידו ומכרו בישראל,
הפרופיסור ד"ר יוסף קלוזנר

ירושלים

הפרופיסור ד"ר בן ציון דינור

ירושלים

ד"ר אברהם יעקב ברור

ירושלים

ד"ר ז. ש. הישין

שופט בבית-המשפט העליון של ישראל

מר בערל לוקר

חבר הכנסת

ד"ר אברהם גרנות

נשיא קרן-קימת לישראל

מר יוסף ווייץ

הלשכה העולמית של קרן קימת לישראל

מר חנן ירדן

הלשכה העולמית של קרן קימת לישראל

משפחת האדריכל יהודה מגידוביץ

תל-אביב

משפחת המהנדס רפאל מגידו

רמת-גן

משפחת מר יצחק פסטרנק

רעננה

משפחת רפאל פסטרנק

תל-אביב

שלום תגר

תל-אביב

יצחק העמלין

פתח-תקוה

עורכי ה"בצרון"

מברכים את

סופרי "בצרון", תומכיו וקוראיו

בשנת חיים ושלום. ברכה וישועה

פנתם חורגין

צבי וולפסון

שמעון הלקין

ד"ר משה טשרנוביץ ורעיתו

מברכים בשנה טובה ומאושרת

את קרוביהם, ידידיהם ומכיריהם ואת כל העברים הותיקים תומכי ה"בצרון"
וקוראיו ואת חברי

"הועד להוצאת כל כתבי רב צעיר"

שניאור זלמן אש, שמחה זאב זלצמן, שמואל בן ויצחק פינקל.

מי יתן ותביא השנה אתה האדרת היצירה העברית ועלית קרנה של מדינת ישראל.
ניו-יורק.

בגיל ורעדה אנו עומדים בהתגשם חזון הדורות לעינינו. אשרי עין ראתה זאת
ואשרי אוזן קשובה לפעמי משיחנו בארץ אבות.

אנו מברכים בשנה טובה ומוצלחת את ידידינו וקרובינו במדינת ישראל ובכל אתר
ואתר. יהי רצון ששנת תשי"ח תביא בכנפיה השלום המקווה וישראל ישכון
לכמה בארצו.

יצחק ושושנה פינקל

מנהמן בימש, ברוקלין

שמואל כ"ץ ורעיתו ובני-ביתו

מברכים את כל ידידיהם וקרוביהם באמריקה ובמדינת ישראל ואת חברי הועד
להוצאת כל כתבי רב צעיר ואת עורכי ה"בצרון" ומשפחותיהם ואת כל בוני
ארצנו ותרבותנו

בשנה טובה ומאושרת

תכלה שנה וקללותיה — תחל שנה וברכותיה!

ניו-יורק

לראש השנה תשי"ח

אנחנו מברכים את ה"בצרון" ואת עורכיו
החשובים. את קהל העברים בארצות-הברית
ובשאר התפוצות. ואת מדינת ישראל על
בניה-בונה

בשנה טובה ומוצלחת,
שנת הישגים והתקדמות

אגודת "עבריה" בסינסינטי

שלמה ריטשמונד

נשיא

לאה מרמט

מזכירה

"תלמוד תורה בית-עם"

בסינסינטי

נתן ספקטור

נשיא

ד"ר מרדכי קרוג

מנהל

חובבי התרבות העברית

בסינסינטי

ד"ר עזרא שפיצהנדרלר

נשיא

ד"ר משה זלסקי

מזכיר-מנהל

לשכת החינוך העברי

בסינסינטי

סול גודמן

נשיא

ד"ר משה זלסקי

מנהל

סול אַש ורעיתו

מברכים את

עורכי ה"בצרון" ומשפחותיהם

ואת ידידיהם וקרוביהם בכל מקום שהם בשנה טובה ומבורכת

תכלה שנה וקללותיה — תחל שנה וברכותיה!

יהי רצון ששנה זו תהיה שנת ישועה וגאולה שלמה לעמנו ולארצנו

ניו-יורק

ישיבת

בית המדרש לתורה

מברכת את הרמ"ם, המורים והתלמידים שבכל מחלקות המכון, את הרבנים חניכיה המשרתים בקדש בכל אתר ואתר, הדירקטור ר"ם, הפקידים ואגודות העזרה וכל המנדבים בכל ערי המדינה, את כל הרבנים בשיקגו ובכל קהלות ישראל זאת כלל ישראל בכל ארצות העולם וביחוד במדינת ישראל

בשנת חיים בריאות ואושר

יה"ר ששנת תשי"ח הבאה עלינו לטובה תהא שנת שלום ושלוה ונזכה בהרמת קרן התורה ובגאולת עמנו בחומר וברוח.

הרב אשר צפתמאן

נשיא

הרב חיים דוד רגנסברג

מנהל

ד"ר יוסף בכר

דיקן התלמידים

הרב מנחם גודמאן

מזכיר המסד

הרב נתנאל שווארץ

מנהל מסד ליחסים ציבוריים

בית לחם, ניו המפשיר

ברכתי לשנה החדשה למערכת "בצרון", סופריו, קוראיו ולכל ידידי, אורחי בית-לחם, העוסקים בצרכי צבור באמונה.

ישראל (איזודור) פיין

ניו-יורק

לצבור המורים, לעסקני התרבות והחנוך הלאומי בכל אתר ואתר, למנהיגי תנועת ישראל העובדת, לפרנסי המגביות למדינת ישראל ושריה והסתדרות העובדים ולכל עם ישראל

שנת ברכה, בצרון ושגשוג

הועד המרכזי של בתי ספר עממיים יהודיים בארצות הברית וקנדה

ל. רוזנינשטיין

מנהל

ש. שאפירא

יושב ראש

השכונה הציונית דמנהטן ביטש — ברוקלין

מברכת את נשיא ההסתדרות הציונית דאמריקה, ד"ר עמנואל ניומאן,

וכל הציונים בכל מקום שהם.

אנו תפילה שבשנה הבאה נזכה לראות בפריחת מדינת ישראל ושגשוגה.

שמחה גולדמן, גובר

יצחק פינקל, נשיא

איגוד הפועלים היהודים הלאומיים

(יידיש-נאַציאָנאַלער אַרבעטער-
פאַרבאַנד)

מברך את כל חבריו ואת כל הציונים והעברים
באשר הם שם

בשנה טובה ומבורכת
מאיר בראון, נשיא
לואיס סיגל, מזכיר

ברכת שנה טובה

ועד עירוני של „פארבאנד“

ש. בונצ'ק, יושב ראש

בנימין פלר, מזכיר

לשנה טובה תכתבו!

ספרית „לדור“ שעליה ועד החנוך
היהודי בנירדורק

מברכת את כל העברים באמריקה
בכתיבה והתימה טובה.

לספרית „לדור“ כבר יצאו מוניטין
בעולם החנוך העברי. כל ספר וספר
מותאם בתכנון ובצורתו לצרכיו ולרמת
ידיעותיו של הנוער העברי באמריקה.
ספרית „לדור“ הוציאה כבר 17 ספרים
ובשכונות הקרובים יופיעו ארבעה
ספרים חדשים, ואלה הם:

- א. שירי ילדים, מאת זלמן שניאור.
- ב. ספר טוביה וספר יהודית (מן
הספרים החיצונים), מעובדים לבני
הנעורים ע"י אלחנן אינדלמן.
- ג. בריכוכבא (ספור היסטורי) מאת
י. ב. לבנר, מעובד ע"י שלמה דינפקי.
- ד. הגולם מפראג (ספור היסטורי),
מעובד ע"י אליהו בורמניקר.

JEWISH EDUCATION COMMITTEE
of New York
1775 BROADWAY
New York 19, N. Y.

העברים

בפילדלפיה, פא.

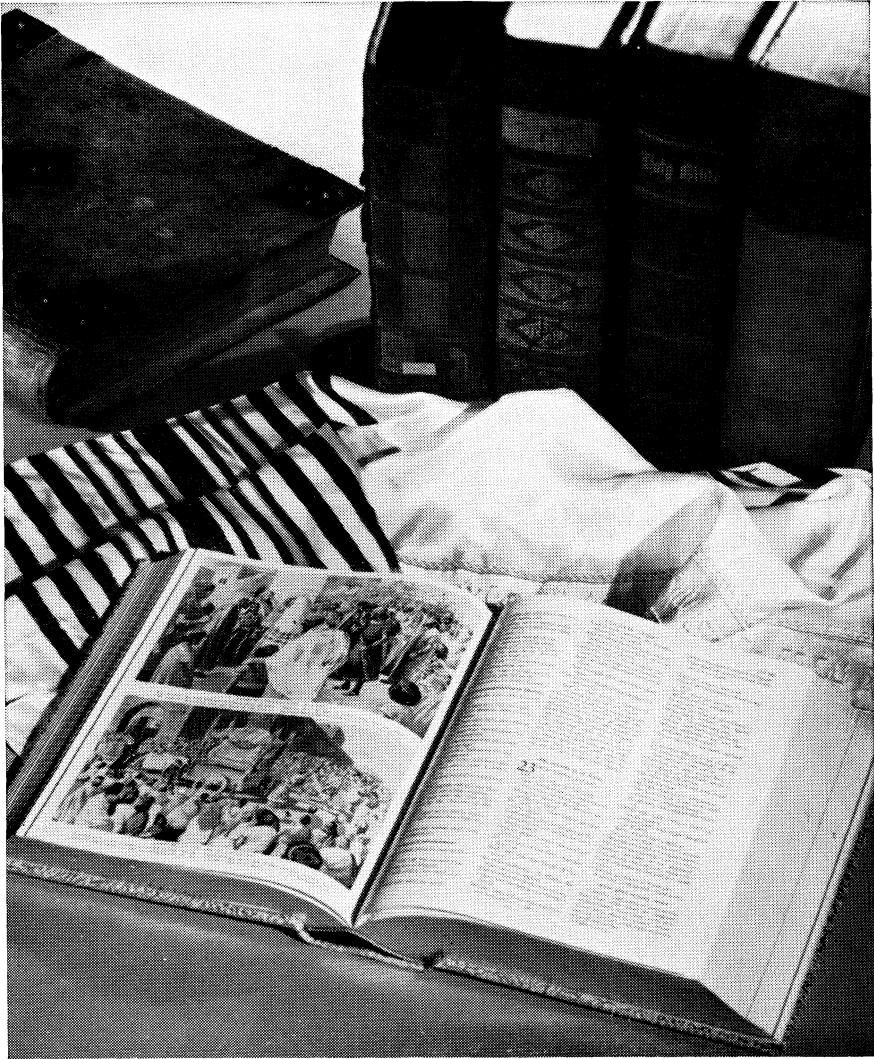
שולחים את מיטב ברכותיהם לקראת
השנה החדשה הבע"ל לכל העוסקים
במסירות ובאמונה למען החייאת הלשון
והתרבות העברית בקהילת ישראל
באמריקה.

תהא השנה שנת בנין ויצירה,
שלום ורווחה לעמנו היושב בציון
ובכל אתר ואתר

יעקב צוזמר	שפרה סקרמון
נשיא-כבוד	ורבקה קרף
	מזכירות

ד"ר נתנאל שרף	מאיר לוין
נשיא	גזבר

יעקב לוין	ד"ר שמואל פיטליק
סגני נשיאות	

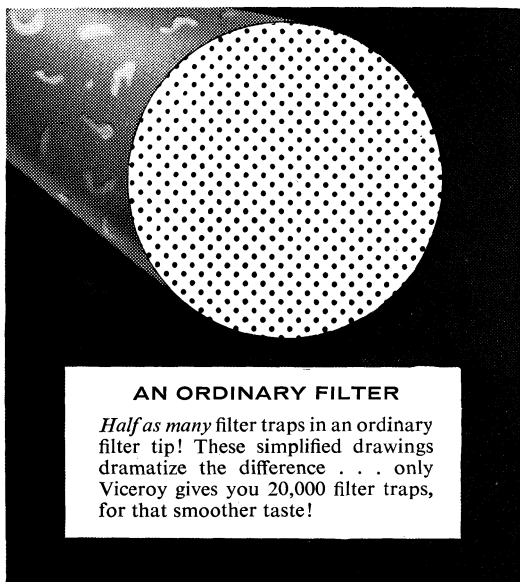

וְהָיָה מַעֲשֵׂי הַצְּדָקָה שְׁלוֹם וְעִבְדֵי הַצְּדָקָה
הַצְּדָקָה וְקִטְחֵי עַד-עוֹלָם.

יעשה לב, יו.

HOLIDAY GREETINGS • FORD MOTOR COMPANY
THE AMERICAN ROAD, DEARBORN, MICH.

Only Viceroy gives you 20,000 FILTER TRAPS FOR THAT SMOOTHER TASTE

Twice as many filter traps
as the other two
largest-selling filter brands!

Compare! Only Viceroy gives you 20,000 filter traps — *twice as many* as the other two largest-selling filter brands, for smoother taste! *Plus*—finest-quality leaf tobacco, Deep-Cured for extra smoothness! Get Viceroy!

Look! Only golden brown tobacco, Deep-Cured for extra smoothness!

